

T. C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

t
S7

EĞİTİM TELEVİZYONUNDA YAPIMCI VE YÖNETMEN

DOKTORA TEZİ

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Merkez Kütüphane

Levend KILIÇ /

Eskişehir, 1985

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sayfa
ÇİZELGELER LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
BÖLÜM	
I. TELEVİZYON EĞİTİM PROGRAMI	
YAPIM-YÖNETİM MESLEĞİNİN BELİRLENMESİ ..	1
Giriş	1
Sorun	6
Yöntem	6
Sınırlılıklar	7
II. GENEL ANLAMDA MESLEK	9
Mesleğin Belirlenmesini Sağlayan Nitelikler ve Özellikler	9
Mesleği Belirleyen Bir Öge Olarak Mesleğin Amacı	19
Bireysel Amaçlar	20
Örgütsel Amaçlar	23
Mesleği Belirleyen Bir Öge Olarak Mesleğin Yöntemi	27
Mesleği Belirleyen Bir Öge Olarak Mesleğin Eğitimi	30
III. TELEVİZYON EĞİTİM PROGRAMI	
YAPIM-YÖNETİM MESLEĞİ	42
TELEVİZYON EĞİTİM PROGRAMI	
YAPIM-YÖNETİM MESLEĞİNİN AMACI	42
Televizyon Eğitim Programı Yapım Süreci	47
Televizyon Eğitim Programı	47
Yapım Süreci	49

Planlama	52
Hedef İzleyicinin Belirlenmesi ..	54
Öğretici Amaçların Belirlenmesi	58
İçerik Amaçlar	61
Deneysel Amaçlar	61
Süreç Amaçlar	61
Davranış Amaçlar	62
Öğrenme Sürecinin Düzenlenmesi	66
Öğrenme Sürecinde Güdüleme	70
Öğrenme Sürecinde Anlama	70
Öğrenme Sürecinde Unutmama ve Hatırlama	71
TELEVİZYON EĞİTİM PROGRAMI	
YAPIM-YÖNETİM MESLEĞİNİN YÖNTEMİ ..	73
Hazırlıklar	76
Senaryo Yazımı	76
Televizyon Programı	
Öğelerinin Belirlenmesi	85
Programdaki Kişilerin Belirlenmesi	85
Programdaki Nesnelere Belirlenmesi	86
Programdaki Mekanların Belirlenmesi	86
Programdaki Grafik ve Görüntü Malzemelerinin Belirlenmesi	87
Teknik Olanakların Belirlenmesi	87
Televizyona Uyarlama	90

Çekim	90
Çekim Sonrası	94
TELEVİZYON EĞİTİM PROGRAMI YAPIM-YÖNETİM MESLEĞİNİN EĞİTİMİ	95
SONUÇ VE ÖNERİLER	102
KAYNAKÇA	109

Ç İ Z E L G E L E R L İ S T E S İ

ÇİZELGE

Sayfa

1. UZMANLARA GÖRE BİR MESLEĞİN
BELİRLENMESİNİ SAĞLAYAN
NİTELİK VE ÖĞELER 17
2. BİR MESLEĞİN BELİRLENMESİNİ
SAĞLAYAN ÖĞELER 19
3. HEDEF İZLEYİCİNİN ÖZELLİKLERİ 57
4. TELEVİZYON EĞİTİM PROGRAMLARINDAKİ
ÖĞRETİCİ AMAÇLAR 60

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	Sayfa
1. Bir Mesleği Yapan Kişinin Bireysel Amaçları	22
2. Örgütsel Amaçlar	24
3. Bireysel ve Örgütsel Amaçların Birbirlerini Tamamlama Süreçleri	25
4. Bir Mesleğin Amacı	26
5. Bir Mesleğin Yöntemi	29
6. Bir Mesleğin Eğitim Süreci	37
7. Televizyon Eğitim Programı Yapımcı-Yönetmenin Bireysel Amaçları	43
8. Televizyon Eğitim Programı Üreten Kurumların Örgütsel Amaçları	45
9. Televizyon Eğitim Programı Yapım-Yönetim Mesleğinin Amacı	46
10. Televizyon Eğitim Programı Yapım Süreci	51
11. Televizyon Eğitim Programı Planlama Süreci	54
12. Televizyon Eğitim Programlarında Öğrenme Süreci	69
13. Televizyon Eğitim Programı Yapım-Yönetim Mesleğinin Yöntemi	74
14. Yapımcı-Yönetmenin Çekim Aşamasında İlişkide Olması Gereken Kişiler	93

15.	Televizyon Eğitim Programı Yapım-Yönetim Mesleğinin Eğitim Süreci	97
16.	Televizyon Eğitim Programı Yapım-Yönetim Mesleği	105

BÖLÜM I

TELEVİZYON EĞİTİM PROGRAMI YAPIM-YÖNETİM MESLEĞİNİN BELİRLENMESİ

Giriş

Bir kitle iletişim aracı olarak televizyon 1940'lı yıllardan itibaren giderek artan bir hızla geniş izleyici kitlelerine ulaşmaya başlamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra teknolojik yatırımlar sonucunda televizyon yayınları her yönüyle büyümüş ve gelişmiştir.

Televizyonun işlevleri genel olarak kitle iletişim araçlarının işlevlerinden ayrı düşünülmemektedir (1). Yazılı basın, sinema, tiyatro ve radyonun topluma yönelik işlevleri televizyon için de geçerlidir. Ancak, televizyonun teknolojisinden gelen özelliği nedeniyle bu işlevlerin bazıları daha öne çıkmaktadır. Sosyo-kültürel yapıları farklı olan toplumlarda uygulama değişikliklerinin görülebilmesiyle birlikte televizyon yayınları şu işlevleri yerine getirmektedir:

- . Haber verme,
- . eğlendirme,
- . eğitme,

(1) Aysel AZİZ, Radio ve Televizyon ile Eğitim, Ankara Üni., Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1982, s. 26.

- . mal ve hizmetlerin tanıtılmasını sağlama,
- . inandırma ve harekete geçirme,
- . toplumun ufkunu gözetme,
- . dikkatleri odaklaştırma,
- . yeniliklerin tanıtılmasını sağlama ve
- . kuşaktan kuşağa kültürel geçişi sağlama olarak belirtilmektedir (1).

Ticari amaçlı televizyon yayınlarının yaygınlaşması televizyonun eğlence işlevini öne çıkarmıştır, oysa, televizyon eğitim amacıyla da kullanılabilir bir araçtır. Göze ve kulağa yönelik televizyon haber verme ve eğlendirmenin ötesinde bir eğitim aracı olarak da çağdaş eğitimde önemli araştırmalara konu olmaktadır. Televizyon bir iletişim aracı olarak çocukların yetişkinlerin hatta özürülülerin boş zamanlarında önemli bir yer işgal etmektedir. Ancak bir eğitim aracı olarak televizyonun önemi sadece insanların boş zamanları üzerindeki etkinliğinden değil, düşünce, davranış ve değer yargıları üzerine olan etkileme gücünden kaynaklanmaktadır (2).

-
- (1) AZİZ, ss. 27-31; Ünsal OSKAY, Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon: Geri Kalmışlık Açısından Olanaklar ve Sınırlar (İkinci Baskı), Ankara Üni., S.B.F. Yayını, Ankara, 1978, ss. 68-69.
- (2) Wilbur SCHRAMM, Jack JYLE and Ithiel de Solo POOL, The People Look At Educational Television (Reprinted), Greenwood Press, California, 1977, s. 1; James W.BROWNN, Kenneth D. NORBERTG and Sara K, SRYGLEY, Administering Educational Media: Instructional Technology and Library Services (Second Edition), Mc Graw-Hill Book Company, New York, 1972, s. 275;

Geniş kitlelere eğitim hizmeti götürme sürecinde televizyondan yararlanma sorunu en güncel konular arasında yer almaktadır. Televizyon eğitim programlarının 1970'li yıllarda gösterdiği değişimler ve teknolojik gelişmeler sonucu televizyonun "... kitle iletişiminin özü, giderek ta kendisi olması" (1) konunun önemini yaygınlaştırmakta ve yoğunlaştırmaktadır. Öte yandan, eşit koşullar altında geniş kitlelere eğitim, ilgi ve ihtiyaçlara uygun eğitim, kitle eğitimi, eğitimde teknolojik gelişmelerden yöntem olarak yararlanma kavramlarının ortak tabanında televizyon eğitimde kullanılabilme olgusu yer almaktadır. Televizyon eğitim sürecinde bir yöntem olarak kullanılmasının ve teknolojik olarak yaygınlığının artması, televizyon eğitim programları konusunu da araştırma odağı şekline getirmiştir.

Araştırmalar televizyon eğitim programlarının teknoloji ve çalışanları dışındaki özelliklerinin geleneksel te-

John BAGGALEY, "TV Production Research and Media Development", Media in Educational and Development, V.15, N.1, March 1982, s. 46; James W.BRONN, Richard B.LEVIS and Fred F.HAROLEROAD, AV Instruction Technology Media and Methods (Fourth Edition), Mc Graw-Hill Book Company, New York, 1973, s. 238; Emile G.Mc ANAY, "Why Educational Tecnology? Some Criteria for Choosing or Not Choosing", Educational Broadcasting International, V.10, N.3, September 1977, s. 133.

- (1) Peter HOPKINSON, "Film Göstermede Eski ve Yeni Yollar ile Film-Televizyon İlişkisi" (Çeviren: Naci Güçhan), Kurgu TÖEF Dergisi, S.2, Ekim 1979, s. 171.

levizyon yapımlarından farklı olduğunu göstermektedir (1). Televizyon eğitim programlarının kendisine özgü rol ve işlevleriyle genel televizyondan ayrılan farklılıkları; içerik, hedef izleyicinin sosyal durumları ve eğitsel öğeleridir (2). Bu farklılıklar yanında bir televizyon programını ortaya çıkartan; düşünce tasarımı, metin geliştirme, teknik ve sanatsal değişkenlerin amaca uygun biçimde kullanımı televizyon eğitim programları içinde gerekli olan bir süreçtir.

Televizyon programı olgusuna; düşünce tasarımı, teknik ve sanatsal değişkenleri amaca uygun biçimde ortaya koymaya çalışan tüm personeli yönlendiren yapım-yönetim mesleği ile yaklaşılmaktadır. Yapımcı-yönetmen, programın mesleki ve sanatsal tüm düzenlemelerinden sorumlu tek kişidir. Programı oluşturma, yorumlama, rol dağıtımı ve provaların tümü ile o ilgilenmekte, stüdyo kontrol odasında yönetimi de kendisi gerçekleştirmektedir. Bu kişiye düşen görev oldukça karmaşıktır; teknik bir ortamda, sanatçı duyarlılığı ile sanatsal bir yapıt meydana getirir. Yapımcı-yönetmen, televizyon yapım öğelerinin güçlüklerini ve sınırlılıklarını bilen, birlikte çalıştığı görevlileri özendirebilen ve onların çalışmalarına bir televizyon programı

-
- (1) Gauriel SALOMON, Alicia Martin Del CAMPO, "Evaluating Educational Television", Impact Educational Television of Young Children Educational Studies and Document New Series, Unesco Workshop, Paris, 1981, s. 7.
- (2) SALOMON and CAMPO, s. 7; Walter KEMP, "Crewing for Educational Television Production", Media in Educational and Development, V.15, N.1, March 1982, s. 45.

bütünlüğü içinde birleştiren kişidir. Bu nedenle de çoğunlukla orkestra şefine benzetilir çünkü sonuçtaki çalışmanın şekli, orkestra şefi gibi onun elindedir (1).

Televizyon programı yapım süreci açısından eğitim programlarının hazırlanması üzerinde önemle durulması gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Aziz de konunun önemini şöyle belirtmektedir:

Eğitsel amaçlı yayınların yapımına özen gösterilmeli; gerek biçim, gerek sunuluş ile ilgili teknikler eğitsel programlara uygun olarak seçilmelidir (2).

Yapımcı-yönetmenin tüm televizyon yapımlarında sonuç üzerindeki birinci derece etkinliği televizyon eğitim programları için de geçerlidir. Yapımcı-yönetmen eğitim televizyonu programlarının yapım tekniği açısından ortaya çıkması istenilen amaca uygunluğunu sağlayan kişidir. Diğer bir deyişle, televizyon eğitim programlarının niteliği yapımcı-yönetmenin mesleki özellikleri ile yakından ilgilidir.

Giderek işbölümünün artması sonucu çağımızda her konu bir uzmanlık alanı şekline gelmektedir. Televizyon eğitim programı yapım-yönetimi de uzmanlık gerektiren bir

(1) Gerald MILLERSON, The Technique of Television Production (Eleventh Impression), Focal Press, London, 1974, s. 189; Herbert ZETTL, Television Production Handbook (Second Edition), Wadsworth Publishing, California, 1968, s. 408.

(2) Aysel AZİZ, Televizyonun Yetişkinlik Eğitimindeki Yeri ve Önemi, TODAİE Yayını, Ankara, 1975, s. 239.

meslek olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleği, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

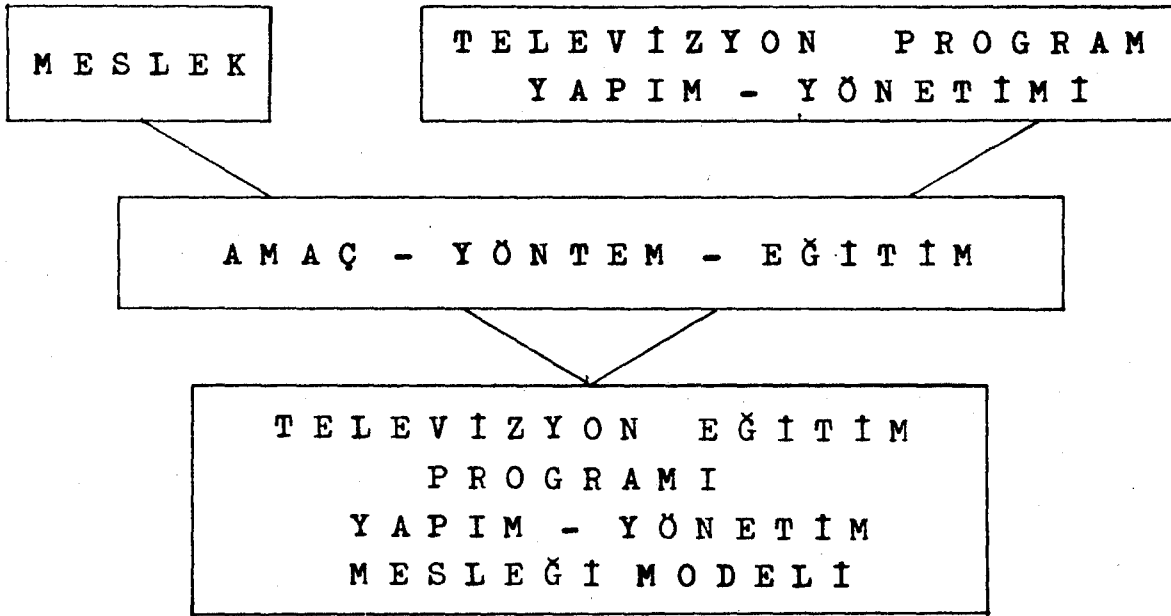
Sorun

Bu çalışmanın sorunu, televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin özelliklerinin neler olması gerektiğini araştırmaktır. Çalışmada meslek ve yapım-yönetim kavramlarını birleştirmek suretiyle televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin özellikleri saptanarak, buna göre bir meslek modeli oluşturulmaktadır.

Yöntem

Televizyon eğitim programları 1960'lı yıllardan itibaren yaygın olarak uygulanmaya başlamıştır. Bu nedenle, diğer mesleklerle karşılaştırıldığında televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin yeni bir meslek olduğu görülmektedir. Yirmi, yirmibeş yıllık bir geçmişi olan bu yeni mesleğin özelliklerinin belirlenmesi için bu çalışmada; yönetim bilimi, eğitim bilimi ve televizyon yapım-yönetim sürecine ilişkin kaynaklardan yararlanılmıştır.

Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin modelinin geliştirilmesi için izlenen süreç aşağıdaki şekilde şemalaştırılabilir.

Buna göre yöntemde;

1. yazılı kaynaklara dayanarak bir iş alanının meslek olabilmesi için gereken özelliklerin, yani bir mesleğin belirlenmesini sağlayan öğelerin açıklanmasından sonra,
2. bir mesleği oluşturan temel öğeler olarak belirlenen, mesleğin amacı, mesleğin yönetimi ve mesleğin eğitiminin televizyon eğitim programı yapım sürecine uyarlanarak televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin belirlenmesi ve,
3. televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin kavramsal ve şematik modelinin oluşturulması sağlanmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu çalışma da televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleği, bir mesleğin belirlenmesindeki temel öğeler

olan; mesleğin amacı, mesleğin yöntemi ve mesleğin eğitimi açısından belirlenmektedir.

- . Bir mesleğin belirlenmesindeki sosyo-kültürel öğeler, kişinin psikolojik özellikleri ve bunların etkileme süreçlerinin neler olması gerektiği,
- . televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin belirlenmesini sağlayan öğelerin birbirini etkileme ve etkilenme süreçlerinin neler olması gerektiği,
- . yapım-yönetim mesleği ile ilgili olarak oluşturulan modelin uygulamaya yönelik planlaması araştırmanın sınırlılıkları dışındadır.

BÖLÜM II

GENEL ANLAMDA MESLEK

Mesleğin Belirlenmesini Sağlayan Nitelikler ve Özellikler

Meslek, "bir kimsenin hayatını kazanmak, geçimini sağlamak için seçerek kendisini verdiği iş ya da düşünme alanı" (1) olarak tanımlanmaktadır. Uygur toplumun temel kurumları içinde en önemlilerinden birisi meslektir. Diğer kurumların varlığı ise bu kurumun sürekli olarak başarı sağlanmasına bağlıdır. Meslek insanın tüm yaşamını ve kişiliğini etkilemektedir.

Bu çalışmaya temel oluşturan meslek kavramını inceleyebilmek için mesleği oluşturan öğelerin birbirleri ile olan ilişkilerinin niteliğini belirlemek, belirlenen öğelerin birbirlerine ve meslek olgusuna etkilerini ortaya çıkarmak gerekmektedir. Meslek olgusunu oluşturan öğeleri bir sistem olarak incelemek için sosyal bilimcilerin son yıllarda en çok yararlandıkları yaklaşımlardan biri olan sistem yaklaşımından yararlanılması düşünülebilir. Sistem yaklaşımı ile sorunları diğer sorunlar ve çevre

(1) Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük (Altıncı Baskı), Türk Dil Kurumu, Ankara, 1981, s. 566.

şartlarından bağımsız olarak tek başına incelemek yerine, her sorun belirli bir çerçeveye içinde ilişkide olduğu diğer öğeler ile birlikte incelenir. Bu nedenle sistem yaklaşımı, sorunları anlama, tasarlama ve denetleme açısından sosyal bilimlerde kullanılan bir düşünce şekli, bir metot, bir çözüm biçimidir (1).

Sosyal bilimler açısından ise sistem kavramı, bir-biriyle karşılıklı iç bağılılıkları ve değişen dış çevreyle sürekli ilişkileri olan öğelerden (parçalardan) oluşan belirli bir niteliği bulunan bir bütündür (2). Bu tanımın içeriğinde;

- . sistem küçük öğelerin (parçaların) birleşmesinden oluşan bir bütündür,
- . sistemi oluşturan öğeler bağımsız olmayıp aralarında sistematik ve dinamik ilişkiler vardır,
- . sistemin öğeleri aynı zamanda dış çevre ile ilişki halinde dir ve,

(1) Ludwig von BERTALANFFY, General Systems Theory: Foundations, Development, Applications, Penguin Books, Middlesex, 1971, ss. 1-17; Tamer KOÇEL, İşletme Yöneticiliği Yönetici Geliştirme Organizasyon ve Davranış, İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982, ss. 93-94; İbrahim ARMAĞAN, Yöntembilim-2: Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Dokuz Eylül Üni., Güzel Sanatlar Fak., Yayını, İzmir, 1983, s. 7.

(2) F.E. EMERY (ed.), Systems Thinking, Penguin Book, Middlesex, 1968, s.332; Oğuz ONARAN, Örgütlerde Karar Verme (İkinci Baskı), S.B.F., Yayını, Ankara, 1975, s. 23; İlhan DİCLE, Ülkü DİCLE, "Sistem Kuramı ve Toplumsal Örgütlerde Uygulanışı", TODAİE Dergisi, Ankara, Aralık 1969, C.2, ss. 89-98; Peter COMBES and TIFFIN, TV Production for Education: A Systems Approach, Focal Press, London, 1978, ss. 11-14.

. her sosyal sistem belirli bir amaca ulaşmak için kurulmuştur ve sisteme niteliğini kazandıran da bu amaçtır gibi ilke ve kararlar vardır (1).

Sosyal bilimlerde en çok karşılaşılan sistem kavramı tanımlarını veren Armağan tanımların ortak özelliklerini şöyle belirtiyor:

Bu tanımların hemen hemen hepsi de bir bütünü oluşturan öğeler arasındaki ilişkiler kavramına dayanmaktadır. Bazıları sistemin bir sonuç ya da bir bütün meydana getirmek üzere parçaların düzenlenme biçimleri; bazıları da karşılıklı ilişki kuran parçaların bütünü olarak tanımlamışlardır (2).

Her sistemin bir sınırı vardır. Bu sınır içinde öğelerin birbirine bağlılığı ve karşılıklı ilişkileri onların sınır dışındaki öğelerle olan ilişkilerinden daha kuvvetlidir. Sınırları iyice belli fizik varlıklar ve sosyal kurumlar birer sistem olarak ele alınabilir.

Sistemi oluşturan öğeler (parçalar), sisteme göre birer alt sistemdir ve kendilerini meydana getiren daha küçük parçalara göre birer sistemdir. Alt sistem, sistemin görülebilen, kendi içinde bütün olan ve bağımsız olarak kontrol edilebilen bir parçasıdır. Alt sistem ve sistem farklılığı genel olarak amaçlar, sürecin devamlılığı ve içerdiği alan açısından ortaya çıkmaktadır. Alt sistemin

(1) KOÇEL, İşletme Yöneticiliği..., s. 94; DİCLE ve DİCLE, "Sistem Kuramı ve", ss. 90-91; COMBES and TIFFIN, TV Production for Education..., ss. 12-13.

(2) ARMAĞAN, Yöntembilim-2....., s. 9; DİCLE ve DİCLE a.g.k., ss. 90-91.

iki temel niteliği vardır: 1) Alt sistemin amaçları ve sınırları sistemin genel amaçları içinde düzenlenir. 2) Alt sistem tamamen sistemin içinde yer almaktadır (1).

Öte yandan, araştırılan konuya göre neyin alt sistem ya da öge, neyin bir sistem olarak ele alınacağı da değişebilir. Bütün evrenin tek bir sistem, evrenin çeşitli güneş sistemlerinin de alt sistemler olarak ele alınabileceği gibi, tek tek gezegenler, su, toprak da alt sistemler olarak alınabilir. Bu nedenle, bir sistemin sınırlarını çizmek oldukça önemli bir konudur (2).

Sınırları iyice belirlenmemiş bir sistemin incelenmesi, karşılıklı etkileşmeler dolayısıyla herşeyi kapsayabilir. Onun için, bir sistemi çözümlerken, araştırmacının incelemek istediği konuyla ilgisi olmayan ögelerin ayıklanması, sistemler hiyerarşisi içinde hangi sistemin ele alındığının iyice belirlenmesi gerekir (3).

Başka bir uzman da belirli bir olguya, başka bir deyişle bütüne sistem yaklaşım açısından bakıldığında, şu soruların cevaplarının aranması gerektiğini belirtmektedir:

- Bu sistemin önemli parçaları nelerdir?
- Bu parçaları birbirine bağlayan ve birbirine uyumunu sağlayan başlıca süreçler nelerdir?

(1) Frank G.KIRK, Total System Development for Information Systems, John Wiley and Sons, New York, 1973, s. 6.

(2) ONARAN, Örgütlerde Karar Verme, ss. 24-25; George C. HOMANS, İnsan Grubu (Çevirenler: Oğuz Onaran, Baskın Oran, Ünsal Oskay), TODAİE Yayını, Ankara, 1971, ss. 63-64.

(3) ONARAN, Örgütlerde Karar Verme, s. 25.

- Sistemin gerçekleştirmek istediği amaçlar nelerdir? (1).

Yine Onaran'ın belirttiği gibi sistem yaklaşımını, karmaşık ilişkiler bütününi çözümleyebilmek için kullanırken, karmaşıklığı basitleştirmek ve kategorileştirmek için bir kavramsal taslak (conceptual scheme) araştırıcının elinde olmalıdır (2). Böylece sistem yaklaşımı ile incelenecek olgunun verileri kategorilere göre toplanıp düzenlenecektir. Kavramsal taslak, önemli verileri ve ilişkileri ortaya çıkaracaktır.

Bu açıklamaların ışığında meslek, sınırları belli bir sistemdir. Meslek olgusunu sistem yaklaşımı ile incelemek:

- 1) Mesleği içinde bulunduğu dış çevre şartlarından koparmadan ve çevresiyle olan ilişkileri mümkün olduğu kadar daha fazla yönüyle değerlendirmek olanağını sağlar.
- 2) Mesleği oluşturan öğelerin önem ve etkinliğini mesleğin öğeleriyle birlikte bütün olma özelliğinin açıklanabilmesini sağlar.

Mesleğin ne olduğunu anlayabilmek için bir sistem olarak mesleğin öğelerinin birbirlerini uyumunu sağlayan süreçlerin ve amaçların neler olduğuna yardım edecek kavramsal taslak gerekir. Bu nedenle, sistem anlayışı içinde meslek olgusunu belirleyebilmek için bir çalışma alanının meslek niteliğini kazanabilmesi konusunda ileri sürülen ko-

(1) KOÇEL, İşletme Yöneticiliği ..., s. 95.

(2) ONARAN, Örgütlerde Karar Verme ..., s. 25.

şulları belirtmek gerekmektedir.

Bir çalışma alanının meslek olabilmesi için bazı nitelikleri olması gerekmektedir. Bu nitelikleri uzmanlar birbirinden fazla farklı olmayan biçimlerde tanımlamışlardır. Gordon ve Howell meslek olgusunun tanımlanmasında şu ölçütleri kullanırlar:

- 1) Bilimsel niteliği olan sistematik bilgi birikimi,
- 2) bilginin uygulanmasıyla ilgili olarak kişisel beceri,
- 3) meslekle ilgili kişisel amaçların üstünde mesleksel davranış kalıpları yani meslek ahlakının varlığı,
- 4) meslekle ilgili ölçütleri uygulamak ve meslek ahlak kurallarının uygulanmasını gerektiğinde zorlayabilecek meslek kuruluşlarının varolması ve
- 5) mesleğe girebilmek için bilimsel uygulamaya ilişkin koşulların saptanmış bulunması (1).

Mesleğe ilişkin koşulları Massie de şöyle belirtmektedir:

- 1) Meslek sistematik bilgi ve eğitim gerektirir.
- 2) Bilgilerin elde edilmesine meslek üyeleri deneysel bir açıdan bakarlar, yeni bilgilerin araştırılmasına önem verirler.
- 3) Meslek üyeleri arasında bir ahlak kuralı benimsenir.
- 4) Mesleğe giriş, birlik ya da dernek tarafından benimsenir. Bazı niteliklerde sınırlandırılmıştır. Yeni üyele-

(1) Şan ÖZ-ALP, Yeni Gelişmeler Karşısında İşletme Yöneticileri ve İşletmecilik Eğitimi, EİTİA Yayını, Ankara, 1972, s. 34; Kemal TOSUN, İşletme Yönetimi (İkinci Baskı), Savaş Yayınları, Ankara, 1982, s. 257.

rin kabulü için, mesleğe yeni başlayanların diğer meslek üyeleri gibi aynı eğitimi görmüş olmak ve bunun dernek tarafından onayı gerekir (1).

Hicks ise yönetimin bir meslek olup olmadığı sorusuna karşılık verirken bir mesleğin gerekli özelliklerinin geleceksel olarak neler olduğunu şöyle sıralamaktadır:

1. Bilgilerden oluşan bir bütün.
2. Bu bilgilerin formal biçimde öğretimi.
3. Mesleki konularda, meslekle ilgili görüşleri bildiren bir üyeler topluluğu.
4. Meslek tarafından zorlanan bir ahlak standartı.
5. Yapılan hizmetler ve meslekte dürüst olmanın oldukça etkin bir karşılığının verilmesi (2).

Tosun, bir çalışma alanının meslek niteliğini kazanabilmesi için gereken koşulları belirtirken D.Yoder'ın bu konuda ileri sürdüğü koşulları şöyle belirtmektedir:

- a) Meslek alanının bütün üyelerince gönüllü olarak kabul edilmesi ve anlaşılmiş standart yöntemler ve uygulama
- b) Bu yöntem uygulamanın sürekli araştırmaya ve uzmanlık eğitimine dayanması

(1) Joseph L.MASSIE, İşletme Yönetimi (Çevirenler: Şan Öz-Alp, Hikmet Seçim, Kazım Dizdaroğlu, Mehmet Alptekin, Deniz Ataç), Bateş Yayıncılık, Eskişehir, 1983, s. 13.

(2) Herbert G.HICKS, Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından (Çevirenler: Osman Tekok, Bintuğ Aytek, Salim Şen), Şan Matbaası, Ankara, 1976, C.II, s. 41.

- c) Uzmanlaşmış bir terminoloji (Bu meslek üyeleri arasında anlaşma ve uyum yaratır, ve bilimini geliştirmesini ve öğretilmesini mümkün kılar ve kolaşlaştırır.)
- d) Meslek alanında çalışma hak ve özgürlüğü ile buna paralel olarak meslekdaşlarca paylaşılan bir sorumluluk duygusu
- e) Mesleğe girmek için en az bilgi, beceri ve deneyim gerekliliği
- f) Mesleğin yürütülmesi ile ilgili belli töresel standartlar
- g) Mesleğe, töresel standartlara ve halka hizmet ilkesine bağlılık (1).

Meyer ise bir mesleği nitelikleri açısından üç ölçüt kullanarak belirtir:

- 1) Bir bilgi sistemi, akıl, doktrin ya da deney birikimi 2) Bu bilginin kullanılmasında teknik uzmanlık 3) Bu uzmanlığın toplum adına kullanılmasında açıkça belirtilen bir toplumsal sorumluluk (2).

Gordon ve Howell, Massie, Hicks ve D.Yoder'in ayrıntılı olarak belirttikleri ölçütleri Meyer bir anlamda üç temel noktada özetlemektedir. Tüm bunların yanında mesleğin içinde doğduğu toplumun koşulları da önemli bir etkindir. Kongar bu önemli etkeni şöyle açıklıyor:

... bir toplumun içindeki her mesleğin ve disiplinin o topluma özgü koşullar

(1) TOSUN, İşletme Yönetimi, s. 258; ÖZ-ALP, Yeni Gelişmeler Karşısında ..., s. 34.

(2) Emre KONGAR, İnsanı Yönlendirme Sosyal Hizmetler: Sosyal Çalışmaya Giriş (İkinci Baskı), Hacettepe Üni., Yayınları, Ankara, 1978, s. 18.

T. C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : 412/133

Konu: Jüri Üyeliğiniz

Tarih : 13 Mayıs 198

Prof.Dr.Yılmaz BÜYÜKERŞEN

İletişim Bilimleri Doktora öğrencisi Levend KILIÇ'ın
"Eğitim Televizyonunda Yapımcı-Yönetmen" adlı doktora tezi
için jüri üyesi seçilmiş bulunuyorsunuz.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Doç.Dr.Fazıl TEKİN
Müdür

içinde olduğu, geliştiği ve biçimlendirdiği gerçeği artık toplumsal bilimlerin bize öğrettiği en önemli ilkelerden biri durumuna gelmiştir (1).

Bir mesleğin "ne yaptığı", "niçin yaptığı", "nasıl yaptığı" gibi sorular kullanılarak yapılacak tanım her ülkenin toplumsal kültürel koşulları nedeniyle farklılık gösterir. Bir meslek tanımlamasının bağımsızlığı belli ölçüde ülkenin koşullarından soyutlanmış olarak her yerde geçerli evrensel ölçütlerin kullanıldığı tanımlamalara bağlıdır. Mesleğin tanımlanması için kullanılan bu ölçütler, uzmanlar tarafından bir mesleğin belirlenmesini sağlayan ortak nitelik ve öğeler Çizelge 1'de görülmektedir.

ÇİZELGE 1

UZMANLARA GÖRE BİR MESLEĞİN BELİRLENMESİNİ SAĞLAYAN NİTELİK VE ÖĞELER

(1) KONGAR, İnsanı Yönlendirme ve Sosyal Hizmetler ..., s. 18.

Uzmanların bir çalışma alanınının meslek olabilmesi için belirledikleri nitelik ve öğeler, Çizelge 1'deki açıklamalardan hareket ederek şöyle gruplandırılabilir.

- 1) İster bir örgüte, isterse bir topluma yönelmiş olsun, mesleğin eğitimi sonucunda kazanılan uzmanlığın toplum adına kullanılması; toplumsal sorumluluk ya da hizmet anlayışı içinde biçimlenen mesleğin amacı.
- 2) Mesleğin yapıldığı toplumun sosyo-kültürel koşulları içinde biçimlenen mesleğin amaçlarına ulaşmasını sağlayacak mesleki yöntem.
- 3) Mesleğin amaçlarının yerine getirilmesi için gereken uzmanlık eğitimi, yani mesleğin amacına ulaşmasını sağlayacak bilgi ve becerilerin kazandırılması davranışların geliştirilmesi sürecini içeren uzmanlık eğitimi.

Bu durumda bir mesleğin belirlenmesinde üç ana öğenin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Çizelge 2'de görüldüğü gibi bunlar sırası ile;

- 1) mesleğin amacı,
- 2) mesleğin yöntemi ve
- 3) mesleğin eğitimidir.

ÇİZELGE 2

BİR MESLEĞİN BELİRLENMESİNİ SAĞLAYAN ÖĞELER

meslek		
Mesleğin Yapıldığı Toplumun Sosyo - Kültürel Yapısı		
MESLEĞİN AMACI	MESLEĞİN YÖNTEMİ	MESLEĞİN EĞİTİMİ
<ul style="list-style-type: none"> • Toplumsal sorumluluk anlayışı doğrultusunda mesleğin amacı 	<p>Mesleğin amaçlarına ulaşmayı (mesleki görevleri yapmayı) sağlayacak;</p> <ul style="list-style-type: none"> • kültürel ve teknik bilgilerin kazandırılması, • meslek için gereken becerilerin kazandırılması, • mesleki davranışların geliştirilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mesleğin amaçlarına ulaşmayı sağlayacak yöntem • Tüm meslek üyeleri tarafından uygulanabilecek standart yöntem • Amaçlara ulaşmayı sağlayacak yöntemde uygulanacak teknikler

Mesleği Belirleyen BirÖge Olarak Mesleğin Amacı

Meslek kavramı açısından bakıldığında, birey mesleğini yaparak örgüt içindeki varlığını ortaya çıkarır. Bireyler mesleklerini, iki kişiden oluşsa bile, bir örgüt içinde yapıyor sayılırlar. Bu nedenle de bireyler örgütlerin hayati unsuru olarak görülmektedir (1). Ve örgütlerin başaracağı işler de çeşitli mesleklerin birlikteliği-

(1) HICKS, Örgütlerin Yönetimi ..., s. 34.

ni gerektirir (1). Bu nedenle mesleğin amacı o mesleği yapan kişinin ve mesleğin içinde yapıldığı örgütün amacı ile yakından ilgilidir. Mesleğin amaçları içinde yapıldığı örgütün amaçları şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Bireysel Amaçlar

Bir mesleği yapan birey bilerek ya da bilmeyerek kişisel amaçlarına ulaşma çabası içindedir (2). Bir örgüt içinde mesleğini yapan kişinin bireysel amaçları o kişinin bireysel ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. İnsanların bireysel ihtiyaçlarının daha iyi anlaşılmasını yardımcı olabilmek amacıyla, ihtiyaçlara ilişkin birçok sınıflandırılmalar arasında Abraham H.Maslow'un çalışması sosyal bilimlerde en yaygın olanıdır. Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisinde insan ihtiyaçlarını; fizyolojik, güvenlik, aidiyet, saygı görme ve kendini güçlendirme diye en temelden en karmaşığa doğru sıralamıştır (3). Maslow'a göre ihtiyaçlar insanda belirli bir hiyerarşi içinde ortaya çıkar ve hiyerarşinin ilk aşamasındaki ihtiyaçları ikinci ve daha üst aşamasındaki ihtiyaçlar belirlenmeden önce tatmin edilmemelidir.

(1) Herbert A.SIMON, Donald W.SWITBURG and Victor A. THOMPSON, Kamu Yönetimi (Çeviren: Cemal Mihçioğlu), S.B.F., Yayını, Ankara, 1973, s. 69.

(2) HICKS, Örgütlerin Yönetimi ..., s. 35.

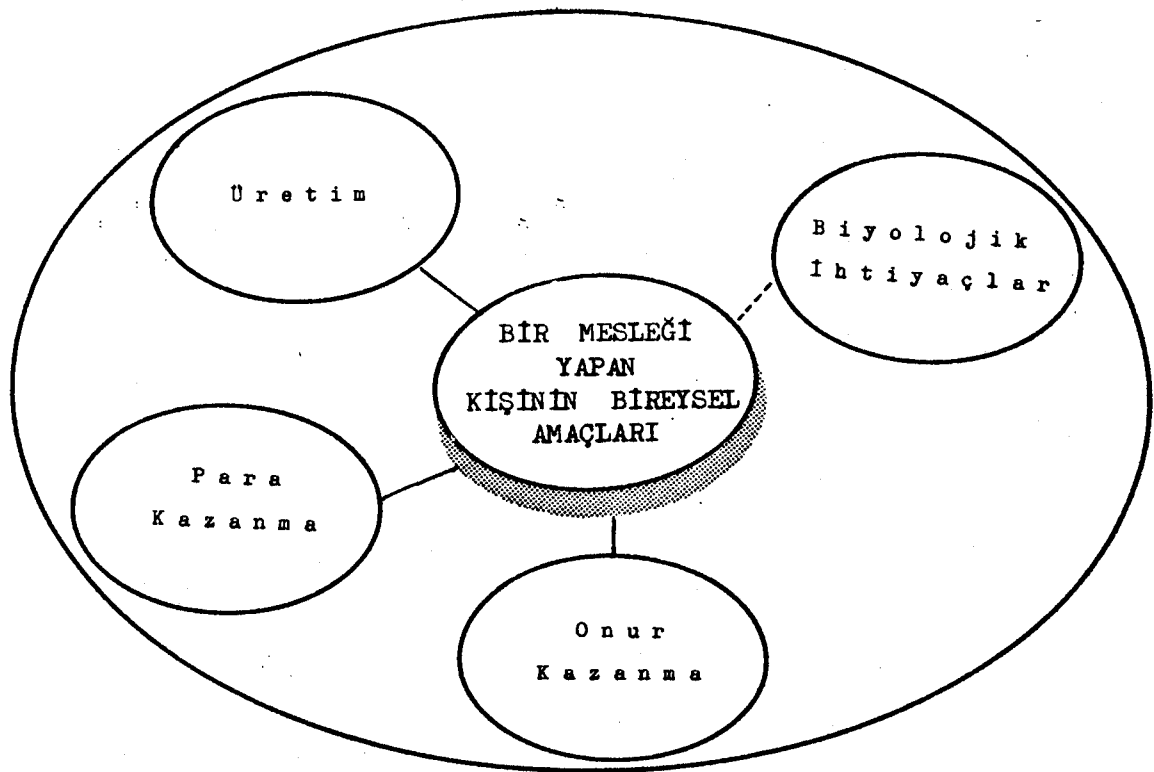
(3) Abraham H.MASLOW, "A Theory of Human Motivation", Levin FREDRIC M., (ed.), Theoretical Reading in Motivation, Rand Mc Nally College Publishing, Chicago, 1975, ss. 358-379.

Maslow'un sınıflandırması dışında insan ihtiyaçları iki büyük grup altında toplanmaktadır: Birincil (biyolojik) ihtiyaçlar, bütün insanlar için her yerde ve her zaman gerekli olan hava, su, protein, giyim ve barınma gibi organizmanın dengesi bozulmadan yaşamını sürdürmesini sağlayacak ihtiyaçlardır. İkincil (sosyal) ihtiyaçlar, biyolojik ihtiyaçlar sağlandıktan sonra genellikle tatmin edilmesi zorunlu olmamakla birlikte, her zaman için insanın hareketleri üzerinde temel birer etken olan kuvvet, dostluk, sevgi, şevkat, sosyal açıdan kabul görme, takdir edilme ve yeteneklerini uygulayabilme gibi ihtiyaçlardır (1).

Bir mesleği yapan kişinin bireysel amaçları Şekil 1'de görüldüğü gibi "biyolojik ihtiyaçları giderme", "para kazanma", "onur kazanma" ve "üretim" başlıkları altında toplanabilir. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan hava, su, cinsel doyum gibi biyolojik ihtiyaçları bir mesleği yapmaya göreli olarak bağlıdır. Birey bu ihtiyaçlarına bir meslekte çalışmadan da ulaşabilir. Ancak, bir meslekte çalışmak bunların bazılarının sağlanmasını kolaylaştırabilir. Öte yandan; giyecek, yiyecek, barınma, korunma gibi biyolojik ihtiyaçlarını birey genellikle para karşılığı sağlayabilmektedir. Bu anlamdaki biyolojik ihtiyaçlarını karşılamak bir mesleği yapan bireyin para kazanmak amacını oluşturur. Öte yandan bireyin sosyal ihtiyaçları dostluk, sevgi, kabul görme, takdir edilme v.b. bir mesleği yapan kişi açısından onur(kazanma) başlığı altında değerlendirilebilir.

(1) HICKS, Örgütlerin Yönetimi ..., ss. 54-58.

Bireyin, para ve onur kazanma ihtiyaçlarını gerçekteşirebilmesi için mesleğinde üretim (mal-hizmet) yapması gerekmektedir. Bu nedenle, üretim de kişinin bireysel amaçları arasında yer almaktadır. Öte yandan, bir mesleğin amacını etkileyen bireysel amaçların belirlenmesinde kişinin çocukluk dönemi psikolojik yapısının özellikle bilinçaltı birikimlerinin de etkisi vardır.

Şekil 1. Bir Mesleği Yapan Kişinin Bireysel Amaçları

Örgütsel Amaçlar

Bir mesleği yapan birey açısından bakıldığında örgüt, "üyeleri tarafından, kendi kişisel amaçlarını elde etmek için kullanılan araçlar olarak yaratılmıştır" (1). Birçok farklı mesleğin bir arada yapılabilirdiği örgütlerin de kendi üyelerinin bireysel amaçlarından farklı, ancak onlardan kaynaklanan amaçları vardır. Örgütler, mesleğini yapan kişilerin ne kadar çok amacının sağlanmasına yardımcı olursa, çalışmalarında o kadar başarılı olacaktır. Bu nedenle, örgütün önce çeşitli meslekleri yapan üyelerinin bireysel amaçlarının ne olduğunu bilmesi ve bu amaçlardan bazılarının tatmin edilmesini sağlayacak örgütsel amaçları oluşturması gerekir (2).

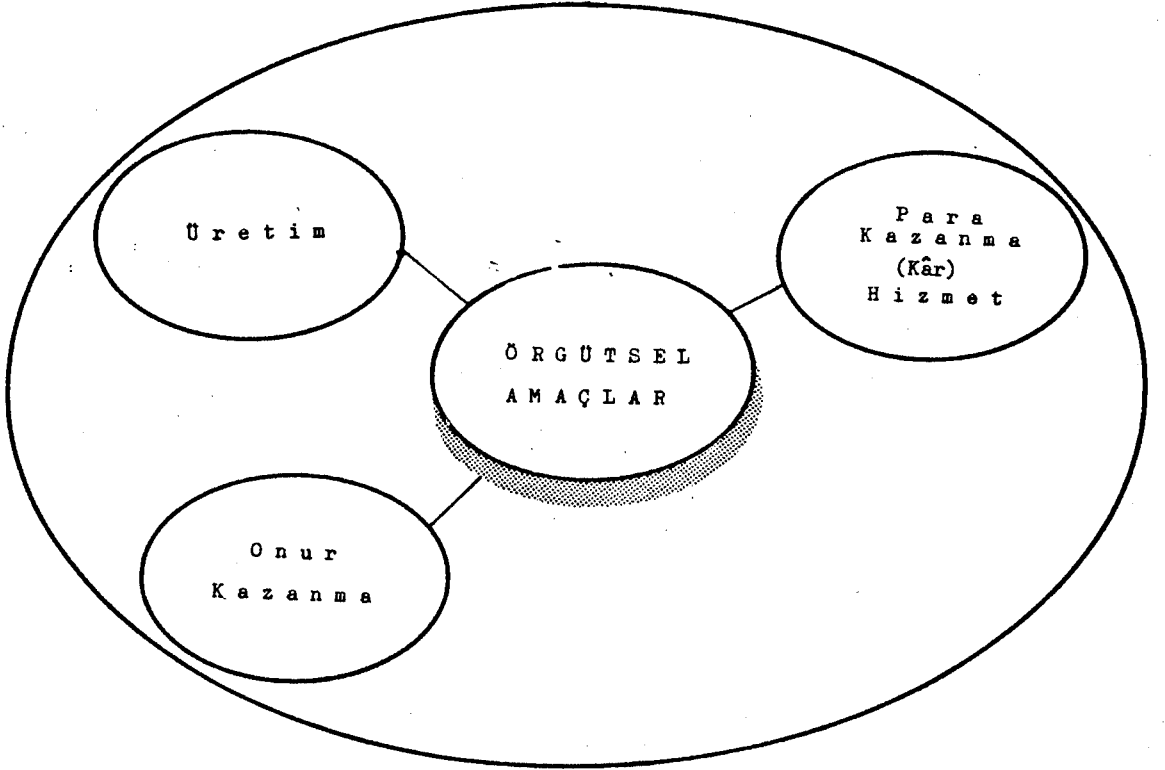
Doğru belirlenmiş örgütsel amaçlar, mesleğini yapan kişilere cesaret verir ve hangi amaca ulaşmak için çalıştığının belirlenmesine yardımcı olur. Bu da mesleğini yapan kişiler arasında uyumlu bir ilişki doğmasını sağlar ve sonuçta örgütsel amaçlar gerçekleşir. Örneğin, üç kişinin bir arabayı saplandığı çamurdan çıkarmak istemeleri durumunda, çalışmaya başlamadan önce, yapılacak işin amacının saptanması ve bu amaca ulaşmak için de bir plan (uygulama yöntemi) yapılması gerekmektedir. Kuşkusuz böyle bir durumda arabayı çamurdan çıkaracak kişilere amaçları tek tek anlatılamaz. Bunlar birarada iterek arabayı çamurdan çıkaracaklardır. Ancak, bu basit ve açık örnekten ortaya çıkacak

(1) HICKS, Örgütlerin Yönetimi ..., s. 79.

(2) HICKS, s. 70.

olan sebep-sonuç ilişkisine her mesleği yapan birey açısından bakmak gerekmektedir. Mesleği yapan kişinin ulaşacağı örgütsel amaçlar ve bunlara ulaşmanın yöntemleri açık olarak belirtilmelidir (1).

İçinde meslek(ler) icra edilen her örgütün temel amaçları Şekil 2'de görülmektedir. Bunlar üretim, para kazanma (kâr) ya da hizmet verme ve onur kazanmadır. Her örgüt mal

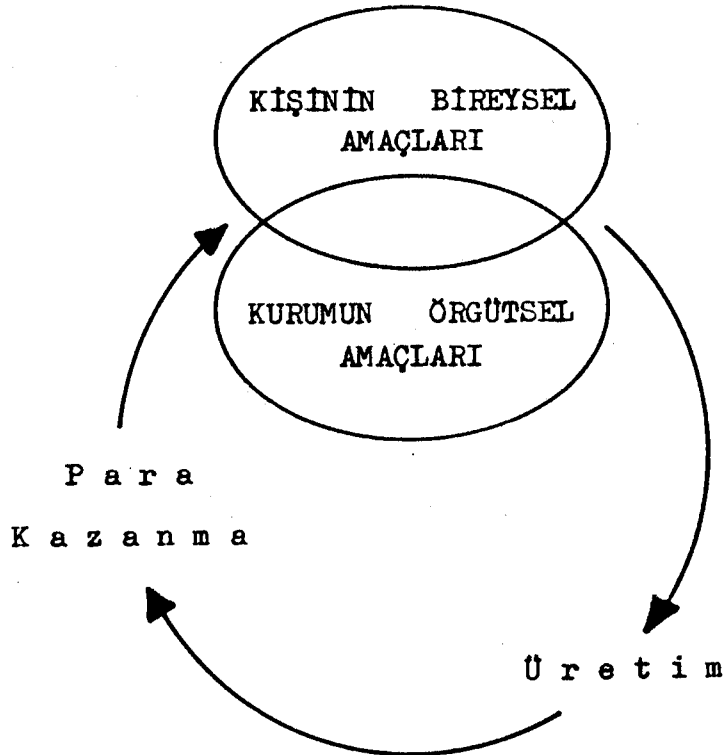
Şekil 2. Örgütsel Amaçlar

ya da hizmet üretir. Kısaca üretim yapar. Bu örgüt ticari amaçlı ise üretim sonucundaki örgütsel amaç kârdır yani para kazanmadır. Örgüt ticari amaçlı değilse örgütsel amacı hizmet vermedir. Öte yandan, hiçbir örgüt boşlukta varolmaz, kendisine kaynakları sağlayan ve üretimde bulunan bir

(1) HICKS, Örgütlerin Yönetimi ..., ss. 80-81.

çevrenin desteği ile yaşar. Bu nedenle, onur kazanma da örgütün belirli bir çevrede yaşayabilmesi için gerekli örgütsel bir amaçtır.

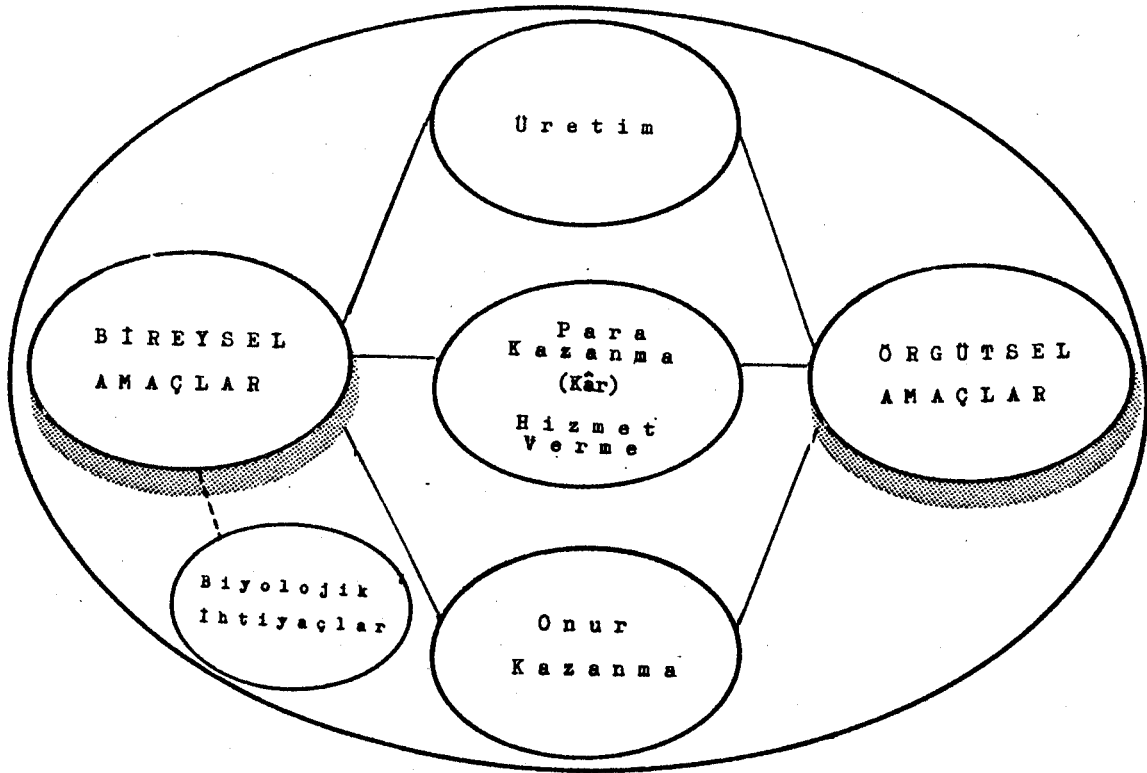
Bir mesleği yapan kişilerin bireysel amaçları ile örgütsel amaçları uyum içinde olursa amaçlar birbirini güçlendirir ve başarıya ulaşmayı hazırlar. Bireysel ve örgütsel amaçların uyumuna bir mesleğin amacı açısından bakıldığında; bireyler mesleklerini yaparken örgütün amaçlarına ulaşmasına, örgütler de mesleklerini yapan kişilerin bireysel amaçlarına ulaşmasına yardımcı olmaktadır. Bu karşılıklı süreç Şekil 3'de gösterilmektedir. Kişi bir mesleği yaparken bireysel amaçlarını gerçekleştirebilmek için üretim yapar bunun sonucunda çalıştığı örgütün amacı olan üretim de gerçekleşir ve örgüt kişiye çalışmasının (üretiminin) karşılığı para öder. Ortaya çıkan üretim sonucunda kişi ve örgüt her ikisinde para kazanır. Bu amacın sürekli gerçekleşmesi

Şekil 3. Bireysel ve Örgütsel Amaçların Birbirlerini Tamamlama Süreçleri

için örgüt kişiye para öder ve kişi de üretimini sürdürür. Böylece, kişinin bireysel amaçları ve kurumun örgütsel amaçları birbirlerini tamamlayan bir süreci oluştururlar.

Öte yandan, konuya sadece mesleğin amacı açısından bakıldığında, bu süreç mesleki amaçlar için bireysel amaçlar ve örgütsel amaçların birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, bir mesleğin amacı Şekil 4'de görüldüğü gibi mesleği yapan kişinin bireysel amaçları ve mesleğin içinde icra edildiği örgütün amaçlarının birlikteliğinden oluşmaktadır. Bireysel amaçlar, Şekil 1 ve örgütsel amaçlar Şekil 2'yi mesleğin amacını belirleyebilmek için Şekil 4'de görüldüğü gibi birleştirilebilir.

Şekil 4. Bir Mesleğin Amacı

Şekil 4'de görülen bu birliktelikte; üretim, para ve onur kazanma amaçları mesleğin amacını belirleyen öğeler olarak

çakışmaktadır. Ancak daha önce belirtildiği gibi kâr amacı gütmeyen örgütlerde para kazanma amacının yerini hizmet verme amacı almaktadır. Biyolojik ihtiyaçları karşılayan amaçlar ise mesleğe doğrudan bağlı görünmektedir. Biyolojik ihtiyaçlar, mesleklerin gelişimi ile karmaşık bir psiko-sosyal sorun olarak meslek seçimi, meslek içi tutum ve davranışlarda gizlenmektedir. Biyolojik ihtiyaçlar, mesleğin amacını oluşturan; üretim, para kazanma, onur kazanma amaçlarının bütünü içinde de değerlendirilebilir.

Mesleği Belirleyen Bir Öge Olarak

Mesleğin Yöntemi

Mesleğe ilişkin olarak örgütün amacı belirlendikten sonra bu amaca ulaşmak gerekir. Amaca farklı yollardan ulaşmak mümkündür. Bunlardan hangisinin en iyisi olduğu konusunda araştırma yapmak ve seçenekler arasında seçim yapmak gerekir. Böylece yapılacak işler, bunların yapılmasındaki sıra, mesleği yapacak kişinin nelerden sorumlu olacağı ve amaca ulaşmak için uygulanacak yöntemler belirlenir. Çeşitli mesleklerin bir arada yapılabilirdiği örgüt içindeki bu tür düzenlemelere planlama adı verilir. Planlama; örgütsel amaçları saptamak, bu amaçlara ulaşmak için yapılacak işlerin yöntemlerini belirlemek ve bunların hangi sıraya göre nasıl, ne kadar zaman süresinde ve kimler tarafından yapılacağını belirlemek demektir (1).

(1) Herbert G.HICKS, Örgütlerin Yönetimi , s. 310; Kemal TOSUN, İşletme Yönetimi, s. 47; Mehmet OLUÇ, İşletme Organizasyonu ve Yönetimi, s. 323.

Bir mesleğin uygulaması yani yöntemi, mesleğin icra edildiği örgütün planlama süreci içinde belirlenir. Meslek amacına uygulayacağı yöntemle ulaşır. Her meslekte, mesleğin amacına ulaşması için mesleğin bütün üyelerince gönüllü olarak kabul edilebilecek standart bir yöntem uygulanır (1). Bu nedenle yöntem mesleğin belirlenmesini sağlayan önemli bir öğedir.

Yöntem, "belli bir amaca erişmek için izlenen yol" anlamına gelmektedir. "Bu yol zihinsel bir yol olabileceği gibi eylemsel bir yol da olabilir" (2). Yöntem kavramının farklı kavramları açıklamada eşanlamli olarak kullanıldığını belirten Armağan, yöntem kavramının içeriğini şöyle açıklamaktadır:

- 1) Belli bir amaca erişmek için gereken mantıksal düşünme biçimi.
- 2) Bu amaca erişmek için gereken zihinsel ve eylemsel faaliyetlerin düzenlenmesi ya da organizasyonu.
- 3) Saptanan amaca uygun biçimde varabilmek için gereken tekniklerin seçilmesi ve organizasyonu (3).

Bir mesleği belirleyen nitelik açısından yöntem; içerik (bilgi) yönünden belirlenen mesleğin, amaçlarına varmak için kullandığı yollardır (4).

(1) TOSUN, İşletme Yönetimi ..., s. 258.

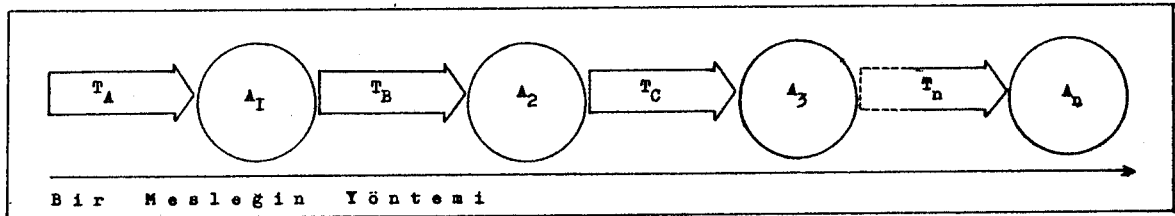
(2) İbrahim ARMAĞAN, Yöntembilim-1: Bilimsel Yöntem, Dokuz Eylül Üni., Güzel Sanatlar Fak., Yayını, İzmir, 1983, s. 22.

(3) ARMAĞAN, Yöntembilim-1, s. 22.

(4) KONGAR, İnsan Yönlendirme ve Sosyal Hizmetler: ..., s. 18.

Bir mesleğin yöntemi, teknik bir süreç olarak da görülmektedir. Yöntem ve teknik kavramları bu anlamda karışmaktadır. Teknik, belli bir sonuca ulaşmak için kullanılan araçlar ya da hizmetlerdir. Yöntem ise amaçların, hizmetlerin saptanması ya da düzenlenmesidir. Örneğin, bir ilk okul öğretmenin amacı okuma-yazma öğretmek olduğunu düşünürse bu amacına ulaşmak için öğretmen; karatahta, yazılı fişler, sözlü anlatım, el kol işaretleri, canlandırma, v.b. kullanabilir. Bunların herbiri öğretmenin amacına ulaşmak için kullandığı ayrı ayrı tekniklerdir. Kullanılan teknik ya da tekniklerin toplamı okuma-yazma öğretmek amacına ulaşmak için uygulanan yöntemi oluşturacaktır.

Şekil 5'de bu iki kavramın açıklanmasıyla birlikte bir mesleğin yöntem süreci görülmektedir. Mesleğin belli bir amaca ulaşmak için uyguladığı yöntem ve teknikler bir süreci meydana getirir. Diğer bir deyişle, yöntem ve teknik

T: Teknik

A: Amaç

Şekil 5. Bir Mesleğin Yöntemi

amaca ulaşmada ortak vektör oluştururlar. Şekil 5'de T_A tekniği mesleğin bir bölümünü içeren A_1 amacına ulaşmayı sağlar. T_B tekniği ile A_2 amacına ulaşılır. Bu sürecin sonucunda ortaya çıkan A_n mesleğin temel amacıdır. A_n 'e ulaşmak için mesleği yapan kişi T_A , T_B , T_C , T_n tekniklerin kullanılmıştır. Farklı tekniklerin birlikteliği, diğer bir deyişle bütünü mesleğin yöntemini oluşturur.

Mesleği Belirleyen Bir Öğe Olarak Mesleğin Eğitimi

Mesleğin belirleyen önemli öğelerden birisi de eğitimidir. Bir mesleği yapan kişi, o mesleğin amaçlarını yerine getirebilmesi için erişilmesi gerekli bilgi, beceri ve davranış niteliklerine sahip olmalıdır. Amaçlanan bilgi, beceri ve davranışlar da eğitim süreci içinde kazanılabilir. Başka bir deyişle, bir meslekte başarı kazanmanın esasını oluşturan etmenler en iyi şekilde, düzenli eğitim çerçevesi içinde öğrenilebilmektedir (1).

Eğitim geniş anlamıyla bir grup uzman tarafından şöyle tanımlanmaktadır:

1. Eğitim, ferdin, yaşadığı toplumda, pratik değeri olan kabiliyet, yöneliş ve diğer davranış formlarını edindiği süreçlerin toplamıdır.

(1) Grant VENN, İnsan Eğitim ve İş (Çeviren: Haydar Taymaz), Mesleki Teknik Öğretim Kitapları, Ankara, 1968, s. 26.

2. Kişinin toplumsal yeteneklerinin ve optimum kişisel gelişmenin sağlanması için seçkin ve kontrollü bir çevreyi ve okul etkinliklerini içine alan sosyal bir süreçtir (1).

Daha kısa bir tanımla "eğitim bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir" (2). Yani, bilgi ve beceri kazandırma ve davranış geliştirme sürecidir.

Eğitim hem "öğretme" hem de "öğrenme" süreçlerini içermektedir. Bir mesleğe personel yetiştirme sözkonusu olduğunda çoğu kez, "eğitim" ile "yetiştirme" deyimleri arasında ayırım yapıldığı görülmektedir (3). Bu ayırımı göre, eğitim; ilk, orta ve yüksek okullarda verilen genel eğitimidir ve bu süreci de örgün eğitim kurumları gerçekleştirir. Yetiştirme ise; örgün eğitim kurumları içinde yer alan meslek okulları ve okul çağını geçirmiş ya da çeşitli nedenlerle örgün eğitim fırsatını bulamamış kişilere uygun eğitim yoluyla verilen "uzmanlık" eğitimini içermektedir (4). Amaçsal açıdan bakıldığında eğitim; bireyi rasgele bir öğrenme yerine planlı bir öğrenme ile geçim sağlanmaktan çok yaşama hazırlamaya yönelik bir süreçtir. Yetiştirme

-
- (1) Fatma VARIŞ, Eğitim Bilimine Giriş, Ankara Üni., Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1978, s. 35.
- (2) Selahattin ERTÜRK, Eğitimde "Program" Geliştirme, Cihan Matbaası, Ankara, 1975, s. 12.
- (3) Cahit TUTUM, Personel Yönetimi, TODAİE Yayını, Ankara, 1978, s. 117; Sinan ARTAN, Endüstri İşletmelerin Yöneticilerin Yetiştirilmesi ve Türkiye'deki Uygulama, E.İ.T.İ.A., Eskişehir, 1976, ss. 16-19; KOÇEL, İşletme Yöneticiliği, ss. 19-22.
- (4) TUTUM, Personel Yönetimi, s. 117.

tirme de ise her zaman bir "mesleksel" amaç söz konusudur.

Bu ayrıma mesleğin eğitimi açısından bakıldığında; eğitim, bir mesleğe başlamadan önce verilen genel kültürel hazırlıklardır. Buna karşılık yetiştirme ise, mesleğe başlarken ya da mesleğe girdikten sonra meslek yaşamının herhangi bir aşamasında verilen özel nitelikli hazırlıklardır. Ancak, uygulamada "eğitim" ve "yetiştirme" birbirinin içinde olan süreçlerdir. Aralarında kesin bir çizgi ile ayrımlar yapmak güçtür.

Bir mesleği yapacak bireyin eğitimi konusunda önemli bir ayırım da "hizmet öncesi" ve "hizmet içi" eğitim süreçleridir. Hizmet öncesi eğitim, kişinin bir mesleği yapmaya başlamadan önce almış olduğu tüm eğitim sürecini kapsar. Bu eğitim, her aşamadaki okullardan alınan eğitim ve her türlü meslek ve teknik öğrenim etkinliklerini içerir. Genel deyiimi ile hizmet öncesi eğitim, kişiye "formasyon" kazandırmak amacıyla uygulanan, bilgi veren ve beceri kazandıran eğitimidir. Hizmet içi eğitim ise, bireyin bir mesleğe başladıktan sonra mesleki bilgi ve becerilerin kazandırılması, mesleki becerilerin geliştirilmesi etkinlikleridir. Bir başka deyişle, mesleğe başlamadan önce bireyin almış olduğu kültürel eğitim dikkate alınarak; bireyin, verimliliğini arttırmaya yönelik bilgi, beceri geliştirilmesi ve davranışların kazandırılması için yapılan eğitim hizmet içi eğitimidir (1).

(1) TUTUM, Personel Yönetimi, ss. 118-121; Halit TANYELİ, Personel Eğitimi: İlkeler Metodlar Teknikler, BTİ Yayını, Ankara, 1970, s. 9.

Hizmet öncesi eğitim ve hizmet içi eğitim örgün ya da yaygın eğitim yöntemleri ile yapılmaktadır. Örgün eğitim, çeşitli düzeylerdeki okullarda verilen eğitimidir. Yaygın eğitim ise örgün eğitim dışında kalan eğitim çabalarını içine alan bir başka yetiştirme biçimidir. Ancak, örgün eğitim dışında olup başka özel deyimlerle adlandırılan eğitim çabaları da vardır. Örneğin; meslek eğitimi, yetişkinlerin eğitimi, sürekli meslek eğitimi, yaşam boyu öğrenim gibi. Bir eğitim türü içinde, öteki eğitim türlerinin özellikleri de bulunabilmektedir. Örneğin, sürekli eğitim mesleki eğitimi içermektedir (1)

Günümüzde bir mesleğe girebilmek için en az öğrenim düzeyinin ne olması gerektiği birçok durum için belirtilmiştir (2). Meslek için gereken öğrenim düzeyine kişinin ulaşması, yani meslek eğitimi süreci, insanlığın gelişiminde kararlı ve belirli bir etken olarak görülmüştür. İnsanın yaratıcı ve yenilikçi gelişiminin temelinde mesleki eğitim vardır. Mesleki eğitimin toplumdaki yeri ve uygulanış şekilleri farklılıklar göstermiştir. Bazı toplumlarda çıraklık etkin olurken, bazılarında oğula bir meslek öğretmek sorumluluğunu toplum babaya yüklenmiştir. Özellikle Orta Çağ boyunca, meslekle ilgili beceriler babadan oğula geçerek de-

(1) Ferhat ŞENATALAR, Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler (İkinci Baskı), İstanbul Üniversitesi Kitabevi, İstanbul, 1978, s. 116.

(2) Mehmet OLUÇ, İşletme Organizasyonu ve Yönetimi (Üçüncü Baskı), İstanbul Üniversitesi, İşletme Fak., Yayını, İstanbul, 1978, s. 26.

vam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğunda ise futuvvet (Ahilik) kuruluşu içinde her mesleğin çıraklık, kalfalık ve ustalık aşamaları bulunmaktaydı. Futuvvet içinde mesleğin eğitim düzeni, mesleğe giriş ve ilerleme konuları belirlenmişti. Bu tarihsel süreç içinde toplumlarda mesleki öğretime ihtiyaç düşüncesi gelişmiştir. Mesleki eğitimle ilgili gelişmelerin klasik örgün eğitim programlarına girmesiyle beraber öte yanda çıraklık da meslek eğitiminin önemli bir yöntemi olarak devam etmiştir (1)

Kişiye belli bir meslekle ilgili eğitim vermek söz konusu olduğunda, eğitimin üç temel ilkesini bir arada düşünmek zorunludur. Bu ilkeler; 1) meslekle ilgili kurumsal ve uygulamalı bilgilerin verilmesi, 2) meslekle ilgili becerilerin kazandırılması ve 3) meslekle ilgili davranışların geliştirilmesidir (2).

Uzmanlaşma ilerledikçe ve meslekler standartlaştıkça, eğitim, hizmet öncesi eğitim niteliğini kazanmaktadır (3). Günümüzde de bireyleri standart mesleklere hazırlayacak çeşitli örgün eğitim kurumları vardır. Maden İşçiliği Okulları, Tarımcılık Okulları, Matbaacılık Okulları, Radyoculuk Okulları, Ticaret Okulları, Sağlık Teknisyen Okulları ve daha başka bir çokları bu arada sayılabilir. Uzmanlar, meslek eğitimi yapan "uzmanlık" okullarında (hizmet öncesi)

(1) Melvin L.BARLOW, "Mesleki Eğitimin Karşılaştığı Güçlükler" (Çeviren Cavit Sıdal), Mesleki Eğitim A.B.D.Eğitimi İnceleme Milli Cemiyetinin Altmış-Dördüncü Yıllığı, Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları, Ankara, 1971, s. 1; ŞENATALAR, a.g.k., s. 68.

(2) TANYELİ, Personel Eğitimi, s. 11.

(3) SIMON ve diğerleri, Kamu Yönetimi, s. 343.

mesleki eğitim programlarıyla ilgili olarak dikkate alınması gereken noktaları şöyle belirtmektedirler:

- . Mesleki eğitim, mümkün olduğu kadar uygulama devresine yakın bir zamanda verilmelidir.
- . Mesleki eğitimden geçmiş kişi, mesleğine başlayabilmesini sağlayacak bilgi ve beceriyi kazanmış olmalıdır.
- . Mesleki eğitim, sağlam bir genel nitelikli eğitim üzerine oturtulmalıdır.
- . Mesleki eğitimde bireylerin kişiliklerinden gelebilecek farklılıklar gözetilmelidir.
- . Mesleki eğitimde, mesleğin bugünkü ve gelecekteki gelişmeleri öğretilmelidir (1).

Öte yandan, bir mesleğin yapıldığı yerde ister istemez bir meslek eğitimi vardır. Her mesleği yapan kişi çalıştığı yerde birşeyler öğrenmiştir. Bu, mesleği yapan kişinin çabalarıyla ya da çevrenin etkisiyle olmuştur. Çağdaş eğitim kavramı ile getirilmek istenilen düşünce, iş ve hizmet alanlarında, doğal olarak varolan bilgi, beceri ve davranış alışverişinin belli bir sistem ve teknik içersinde üretimde daha etkili bir biçime sokulmasıdır (2). Hizmet içi eğitim diye adlandırılan uygulama, örgün eğitim kurumları (okullar) dışında ya da sonrasında mesleğin öğrenil-

(1) John Patrick WALSH, William SELDEM ve diğerleri, "Orta Dereceli Okullarda Mesleki Eğitim", (Çeviren: Cavit Sıdal), Meslek Eğitimi A.B.D. Eğitimi İnceleme Milli Cemiyetinin Altmışdördüncü Yıllığı, s. 76.

(2) TANYELİ, Personel Eğitimi, s. 15.

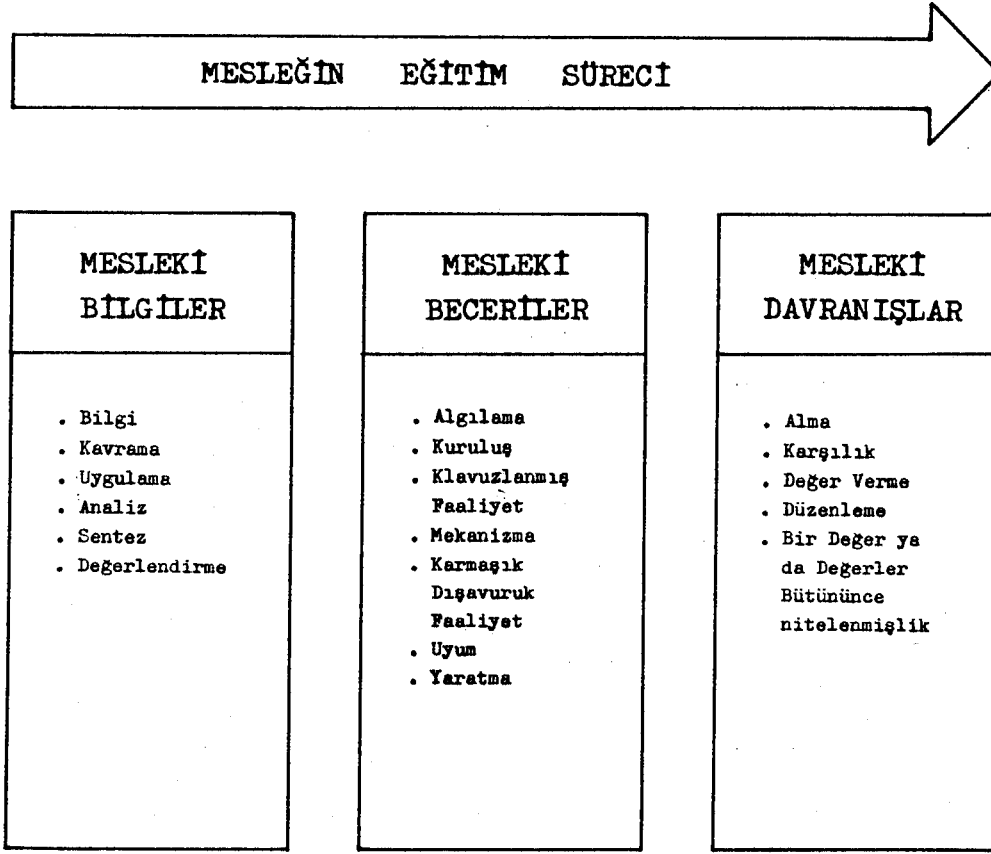
mesi ve ilerletilmesi yöntemidir. Bu eğitim sürecinin programlarında dikkat edilmesi gereken noktaları uzmanlar şöyle belirtmektedirler:

- . Hizmet içi eğitimle çözülmesi gereken sorunlar saptanmalı başka bir deyişle, eğitimin ihtiyaçları ve amaçları belirlenmeli bu amaçların hangilerinin karşılanacağı ve izlenecek yöntemler tesbit edilmelidir.
- . Hizmet içi eğitim, mesleğini yapan bireylerin işlerini daha hızlı yapmaları, gereksiz işlem ve eylemlerden kaçınmaları, insan gücü ve maddesel kaynakları en yararlı bir biçimde kullanım yollarını öğretmeye yönelik olmalıdır.
- . Bu eğitim, çalışanların geniş çaptaki bireysel farklılıklarını dikkate almalıdır.
- . Hizmet içi eğitim, mesleğini yapan kişilerin uzmanlıklarının gelişmesine olanak sağlamalı onları sorumlulukları karşılamaya hazır duruma getirmelidir. Bununla birlikte, bu eğitim, kişiye görüş ufkunu genişletme ve varolan yeteneklerinin gelişmesine olanak hazırlamalıdır.
- . Mesleği yapan kişilerin kusur ve aksaklıklarını düzeltmeye yönelik olmalıdır (1).

Mesleki eğitimin genel amacı, eğitimin konusunu oluşturan mesleğin öğretilmesidir. Bir mesleğin eğitiminin genel amacına ulaşmasını sağlayacak süreç (özel amaçlar) Şe-

(1) TUTUM, Personel Yönetimi, ss. 123-125; İnal Çem AŞKUN, İşgören; Eğitsel Yapıt, E.İ.T.İ.A. Yayını, Eskişehir, 1978, ss. 430-440

kil 6'da görülmektedir (1). Bir mesleğin eğitiminin genel amacına ulaşabilmesi; mesleki bilgilerin ve mesleki beceri-

Şekil 6. Bir Mesleğin Eğitim Süreci

(1) Şekil 6'daki sürecin belirlenmesinde şu çalışmalardan yararlanılmıştır: Benjamin S.BLOOM ve diğerleri, Taxonomy of Educational Objectives, The Classification of Educational Goals, Handbook I: Cognitive Domain (Twentieth Printing), David McKay Company, New York, 1975.

lerin kazandırılması, mesleki davranışların geliştirilmesi amaçlarının gerçekleşmesi ile mümkündür.

Mesleki bilgilerin kazandırılması amacına ulaşma süreci; bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme olmak üzere altı aşamayı içermektedir.

- . Bilgi, mesleki bilgilerin kazandırılması sürecinde en alt aşamayı oluşturur. Meslekle ilgili kültürel, teknik bilgileri ve bunların kullanım yollarını içerir.
- . Kavrama, mesleki bilgilerin kazandırılması süreci içinde meslekle ilgili bilgileri yorumlayabilme ve onlardan anlam çıkarmadır.
- . Uygulama ise bilgilerin ve kavramanın belli somut durumlarda kullanılabilmesidir.
- . Analiz, mesleki eğitimin konusunu oluşturan parçalar ya da öğeler arasındaki ilişkileri açık-seçik hale getirmektedir.
- . Sentez ise bu süreç içinde mesleki eğitimin konusunu oluşturan parça ve öğeleri bir bütün oluşturacak biçimde bir araya getirmektir.

David R.KRATHWOHL, Benjamin S.BLOOM and Bertham B. MASIA, Taxonomy of Educational Objectives, The Classification of Educational Goals, Handbook II: Affective Domain (Reprinted), David Mc Kay Company, New York, 1974; James W.BROWN, Richard B.LEVIS and Fred F.HARCLEROAD, AV Instruction Technology, s. 6. Bloom ve diğerlerinin adı geçen araştırmalarındaki kavramlar için ERTÜRK, Eğitimde "Program" Geliştirme, ss. 64-76'da kullanılan Türkçe karşılıklar benimsenmiştir.

- . Değerlendirme de mesleki bilgilerin kazandırılması sürecinde belli bir amaçla ya da ölçütlere uygunluğu açısından mesleki konu ve yöntemleri değerlendirmedir (1).

Mesleki bilgilerin kazandırılması sürecinde; kavrama bilgiye dayanır. Uygulama hem kavramaya hem de bilgiye dayanır. Analiz uygulama, kavrama ve bilgiye; sentez, kendinden öncekilere ve değerlendirme tümüne dayanır.

Şekil 6'da görüldüğü gibi mesleki becerileri kazandırma amacına ulaşma; algılama, kuruluş, kılavuz faaliyetler, mekanizma, karmaşık dışa-vuruk faaliyet, uyum ve yaratma sürecini içermektedir.

- . Algılama, mesleki becerilerin kazandırılması sürecinde mesleğin nesnelere ve olaylarını duyu organlarıyla farkına varmadır.
- . Kuruluş ise bu süreç içinde belli türdeki mesleki beceriler için hazırolma halidir. Kişinin bir mesleki beceri için fiziksel, bedensel ve davranış olarak hazır hale gelmesidir.
- . Kılavuz faaliyet ise geliştirilmesi amaçlanan mesleki becerilerin öğretici gözetiminde kişiye bir ön denemesinin yaptırılmasıdır.
- . Mekanizma, bu süreç içinde öğrenilmiş olan mesleki becerilerin alışkanlık şekline gelmesidir. Bu aşamada mesle-

(1) BLOOM ve diğerleri, Taxonomy of Educational Objectives, ss. 62-191; ERTÜRK, Eğitimde "Program" Geliştirme, ss. 64-67.

ği öğrenen kişi beceriyi göstermede belli bir düzeye erişmiştir. Uygun şartlar oluştuğunda öğrenilen mesleki becerisini yapabilir.

- . Karmaşık dışa-vuruk faaliyet ise mesleki becerilerin kazanılması sürecinde kişinin öğrendiği mesleki becerilerini karmaşıklıktan uzak olarak en az zaman ve güç harcanarak yerine getirebilmesidir.
- . Uyum ise öğrenilen mesleki becerilerin mesleğin uygulaması sırasında karşılaşılan yeni durumlara göre değişebilmesini içerir.
- . Yaratma da mesleki becerilerin kazandırılması sürecinde öğrenilen becerilerin mesleğin uygulaması sırasında meslek eğitiminde öğrenilmemiş yeni durumlar karşısında yeni beceriler yaratabilme sürecidir (1).

Mesleğin eğitimi sürecinde mesleki davranışların geliştirilmesi amacına ulaşma Şekil 6'da görüldüğü gibi; alma, karşılık verme, değer verme, düzenleme ve bir değer ya da değerler bütününe nitelenmişlik sürecini içermektedir.

- . Alma, mesleki davranışların geliştirilmesi sürecinde meslekle ilgili bir olay ya da uyarıcının farkına varma, dikkat etme aşamasıdır.
- . Karşılık verme ise dikkat etmenin ötesinde bir uyarıcıyla ilgilenmelidir. Mesleği yaparken kişinin belli kurallara uyması, sorumluluk kabul etmesi gibi davranışlarla ilgilenmeyi içerir.

(1) ERTÜRK, Eğitimde "Program" Geliştirme, ss. 72-76.

- . Değer verme, aşamasında ise değerler arasındaki ilişkiler değil, bir değerler bütünüün benimsenmesi sözkonusudur. Bir mesleği yapan kişinin kendi mesleği ile ilgili belirli bir işe sürekli istek göstermesi, mesleğindeki belirli değere düşkünlük o değere kendisini adamak gibi davranışları içerir.
- . Düzenleme, mesleki davranışların geliştirilmesi sürecinde çeşitli değerleri benimsemiş bir kişinin, bunları düzenleyip sistemleştirerek aralarında karşılıklı ilişkileri belirleyip hangilerinin etkin olacağını belirleme durumudur. Bir kişinin insani, ahlaki, toplumsal, düşünsel birçok değerleri olabilir ancak bir mesleği yaparken bunların hangisinin etkin hangisinin silik kalacağını belirlemesi gerekir.
- . Bir değer ya da değerler bütününce nitelenmişlik; bu süreç içinde bireyin mesleği ile ilgili belirli durumlarda duygusal bir tedirginliğe düşmeden, eğitim süreci içinde kazandığı değerlere uygun davranmasıdır (1).

(1) KRATHWOHL, BLOOM and MASIA, Taxonomy of Educational Objectives ..., ss. 98-174; ERTÜRK, Eğitimde "Program" Geliştirme, ss. 67-71.

BÖLÜM III

TELEVİZYON EĞİTİM PROGRAMI

YAPIM-YÖNETİM MESLEĞİ

TELEVİZYON EĞİTİM PROGRAMI YAPIM-YÖNETİM

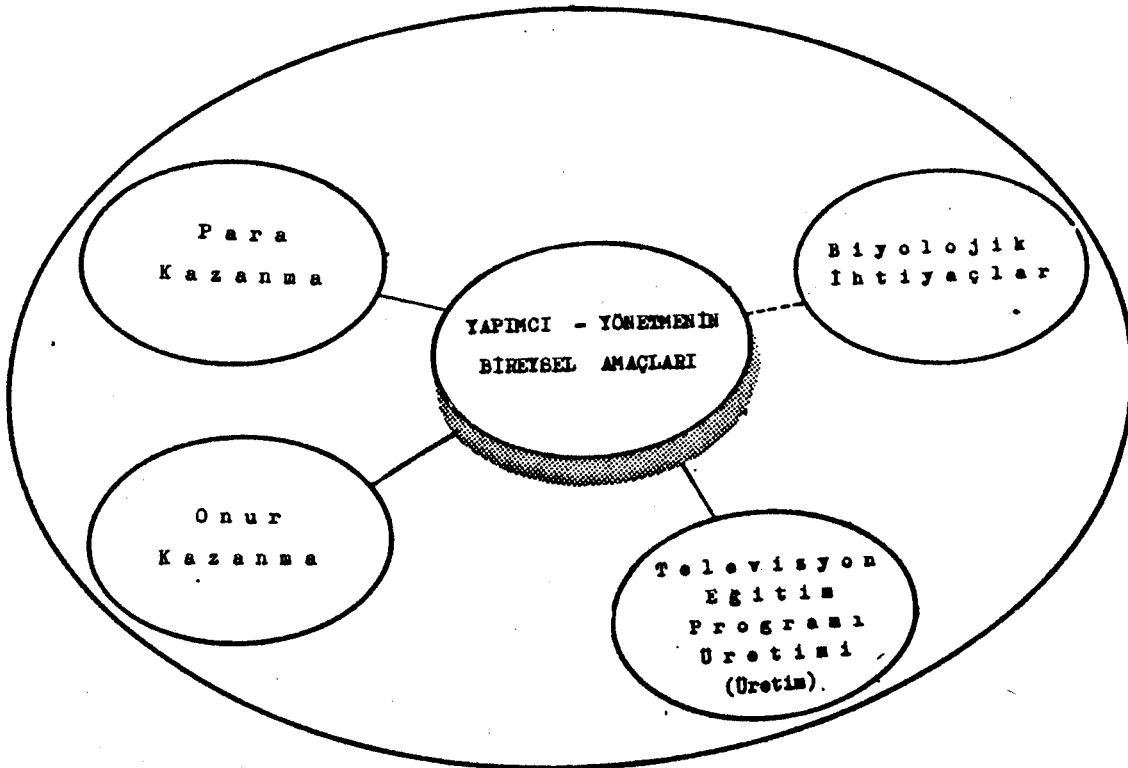
MESLEĞİNİN AMACI

Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin amacı birinci bölümde ortaya konulan "bir mesleğin amacı, mesleği yapan kişinin bireysel amaçları ve mesleğin icra edildiği örgütün örgütsel amaçlarının bütünlüğünden oluşur" görüşünden hareket ederek incelenebilir.

Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin yapan kişi bireysel amaçları içinde öncelikle biyolojik ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Şekil 1'de görüldüğü gibi biyolojik ihtiyaçların karşılanmasını sağlayacak amaçlar mesleğe göreli olarak bağlıdır. Aynı şekilde yapım-yönetim mesleğini yapan kişinin bu amaçları da mesleğine doğrudan bağlı değildir. Öte yandan, bu mesleği yapan kişi; yiyecek, giyecek, barınma, korunma ve bazı biyolojik ihtiyaçlarını çağdaş anlayışa göre para karşılığında sağlamak durumundadır. Bu nedenle, para kazanmak da mesleği yapan kişinin bireysel amaçları arasında yer almaktadır. Her mesleği yapan kişi gibi yapımçı-yönetmen de para kazanma ötesinde mesleğini yaparken takdir edilme, kabul görme, sevgi ve dostluk v.b. ihtiyaçları vardır. Mesleğini yaparken de bu ihtiyaçları onur kazanma amacı ile bütünleşmektedir.

Yapım-yönetim mesleğini yapan kişi biyolojik ihtiyaçlarını karşılamak, para ve onur kazanma amaçlarına bağlı olarak televizyon eğitim programı üretmek durumundadır. Çünkü, televizyon eğitim programı üretmesi sonucunda mesleği ortaya çıkabilir. Bu nedenle, televizyon eğitim programı üretmek de bu mesleği yapan kişinin bireysel amaçları arasında yer alır.

Bir mesleği yapan kişinin bireysel amaçlarından (Şekil 1) hareket ederek televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğini yapan kişinin bireysel amaçlarını; mesleğe göreli olarak bağlı olan biyolojik ihtiyaçlarına yönelik amaçlar ve mesleğe doğrudan bağlı para kazanma, onur kazanma ve televizyon eğitim programı üretme amaçları olarak belirlenebilir. Bu yaklaşım doğrultusunda Şekil 7'de televiz-

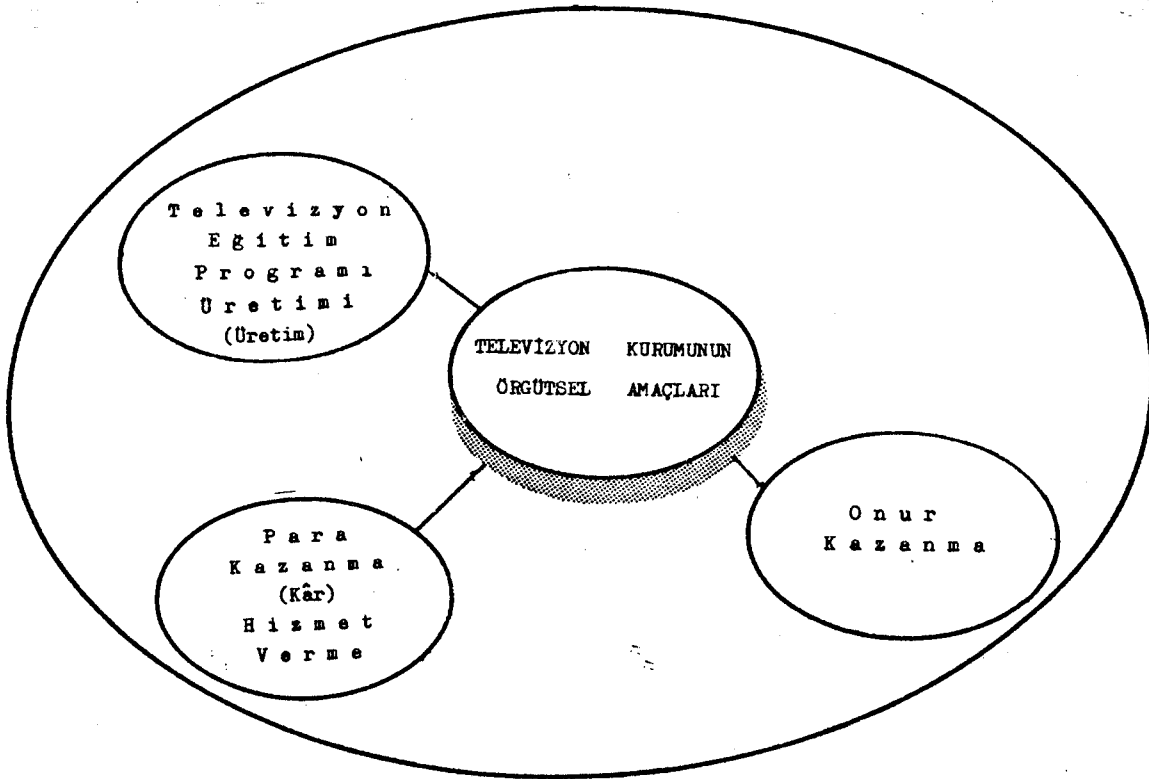

Şekil 7. Televizyon Eğitim Programı Yapımcı-Yönetmenin Bireysel Amaçları

yon eğitim programı yapım-yönetim mesleğini yapan yapımcı-yönetmenin bireysel amaçları; televizyon eğitim programı üretme, para kazanma, onur kazanma ve dolayısıyla biyolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik amaçlar olarak görülmektedir.

Yapım-yönetim mesleği de diğer meslekler gibi bir örgüt içinde yapılır. Bu örgüt de televizyon program üretim merkezleri ya da yaygın adı ile televizyon kurumudur. Televizyon kurumlarının da diğer örgütler gibi örgütsel amaçları vardır. Şekil 2'de belirtilen örgütsel amaçlar doğrultusunda yapım-yönetim mesleğinin örgütsel amaçları şöyle belirlenebilir: Her örgüt gibi televizyon eğitim programı yapan kurumun temel amacı üretim yapmaktır. Bu üretimde televizyon eğitim programıdır. Eğer bu kurum ticari amaçlı bir televizyon kurumu ise üretime bağlı olarak amaç, kâr elde etmek, para kazanmaktır. Televizyon kurumu kâr amacı ile kurulmamış ise televizyon eğitim programı üretimindeki örgütsel amaç hizmettir.

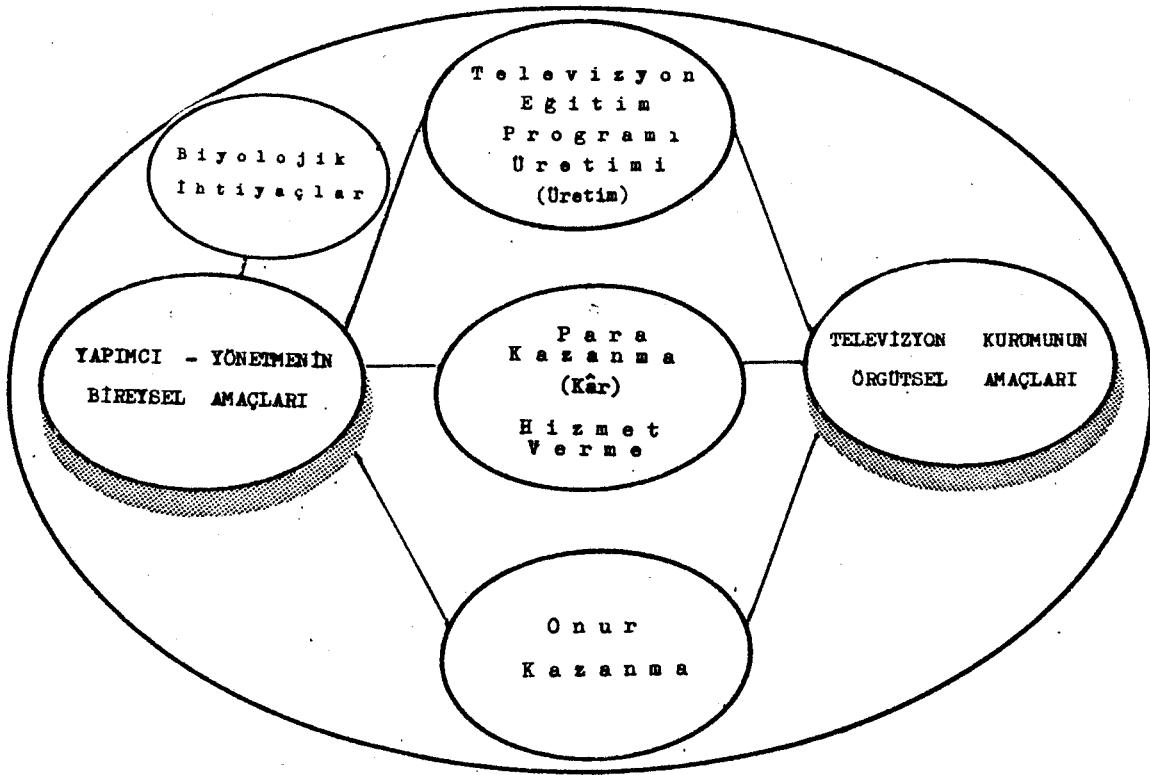
Her örgüt gibi televizyon eğitim programı mesleğinin yapıldığı kurumlar bir çevreyle birlikte yaşarlar. Bu nedenle, televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin yapıldığı kurumun da çevresiyle birlikte yaşamını sürdürebilmesi için örgütsel amaçları arasında onur kazanma da bulunmalıdır. Şekil 8'de televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin icra edildiği kurumun örgütsel amaçları olarak; televizyon eğitim programı üretimi, para (kâr) kazanma ya da hizmet verme ve onur kazanma görülmektedir.

Şekil 8. Televizyon Eğitim Programı Üreten Kurumların Örgütsel Amaçları

Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin amacı ise; bir mesleği yapan kişinin bireysel amaçları ile örgütsel amaçlarının birbirini tamamlama süreçleri (Şekil 3) ile bireysel ve örgütsel amaçların oluşturdukları birlik-telik (Şekil 4) yaklaşımlarıyla açıklanabilir. Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğini yapan yapımcı-yönetmenin bireysel amaçları (Şekil 7) ile bu mesleğin örgütsel amaçları (Şekil 8) birlikte Şekil 9'da görülmektedir. Şekil 9'da görüldüğü gibi televizyon eğitim programı yapım-yönetim

mesleğinin amaçları olarak; televizyon eğitim programı üretme, para (kâr) kazanma ya da hizmet verme, onur kazanma ortak öğeler olarak ortaya çıkmaktadır. Kişinin biyolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik amaçları ise mesleğin amaçlarına doğrudan bağlı değildir.

Şekil 9. Televizyon Eğitim Programı Yapım-Yönetim Mesleğinin Amacı

Şekil 7 ve 8 karşılaştırılmalı olarak Şekil 9'da incelendiğinde yapımcı-yönetmenin birinci derecede mesleki amacınının televizyon eğitim programı üretmek olduğu görüle-

cektir. Çünkü, para kazanma ve onur kazanma amaçları da üretim amacının gerçekleşmesine bağlı olarak gelişmektedir. Diğer bir deyişle, televizyon eğitim programı üretim amacının gerçekleşmesi öteki amaçların da gerçekleşmesine olanak sağlayacaktır. Bu nedenle, yapımcı-yönetmen de mesleki amaçlarını gerçekleştirebilmek için öncelikle televizyon eğitim programı üretmek için gerekenleri yapmalıdır. Bu üretim süreci de "Televizyon Eğitim Programı Yapım Süreci" diye adlandırılmaktadır

Televizyon Eğitim Programı Yapım Süreci

Televizyon Eğitim Programı

Uzmanlara göre eğitsel gelişmede değişik durumlardaki farklı amaçlı sorunları karşılamada televizyon etkin bir araç olarak görülür. Televizyon eğitim programlarının kullanımı eğitimin her aşamasında yaygınlaşmaktadır (1). Ticari amaçla 1948 yılında kullanılmaya başlanılan televizyon, eğitim aracı olarak da hızlı bir gelişme göstermiştir(2). Televizyon programlarıyla ilgili araştırmaları inceleyen Baggaley özellikle 1970'lerden sonra dünyada eğitim amaçlı televizyon programlarının yavaş fakat önüne geçilmez bir gelişme içine

(1) Alan HANCOCK (Ed.), Producing For Education Mass Media, Unesco Press Longman, London, 1976, s. 11.

(2) Peter H.ROSSI, Bruce J.BIDDLE (ed.), The New Media and Education, Aldine Publishing, Chicago, 1966, s. 48;
Ian HART, "Educational Television: The Gulf Between Research and Producers", Journal of Educational Television, V. 18, No. 2, 1982, ss. 91-92.

girdiğini belirtmektedir (1).

Televizyon eğitim programları, diğer deyişle televizyonda yayınlanan eğitim amaçlı programlar "televizyon ile eğitim" ya da "eğitim televizyonu" kavramları ile birleştirilmektedir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan televizyon eğitim programları; birincil amacı eğitim olan açık ve kapalı devre yayın ya da video bant sistemi için hazırlanmış olan televizyon programlarını içermektedir. Kültürel, haber ve bilgi aktarıcı televizyon programlarının da eğitici amaçları vardır. Ancak dolaylı olarak eğitim işlevi gören bu televizyon programlarının hazırlanması, eğitim programları yapım öğelerinin dışında başka televizyon program yapım öğelerini gerektirmektedir. Bu nedenle, birincil amacı eğitim olan televizyon programları dışında değerlendirilmektedir.

Televizyon eğitim programları, denildiğinde ne anlaşılması gerektiğini, yazarlar, televizyonun eğitimde kullanım amaçlarını ortaya koyarak belirtmektedirler. Schramm, Millikan, Oshima, Lerner gibi televizyonu etkinliği açısından sosyal, siyasal, ekonomik ve eğitsel sorunların çözümünde kurtarıcı olarak görenler bir eğitim aracı olarak televizyona büyük umutlar bağlamışlardır (2).

-
- (1) John BAGGALEY, "TV Production Research and Media Development", ss. 46-48.
- (2) Wilbur SCHRAMM, Mass Media and National Development, Stanford University Press, Stanford, 1965; Wilbur SCHRAMM, The Impact of Educational Television, University of Illinois, Urbana, 1960; Daniel LERNER and Wilbur SCHRAMM, Communication and Change in the Developing Countries, East-West Center Press, Honolulu, 1967.

Bunun karşısında televizyonu zaman harcamaktan başka hiç bir işe yaramayan, insanları manipüle edici, fantazi öğeleri ile aldatıcı, eğitici özelliklerden yoksun olarak görenler de vardır (1). Ancak bu iki uç arasında daha sık rastlanan tutum, bağdaştırıcı nitelikte olup, televizyonun eğitime yardımcı olabileceği görüşüdür (2).

Yapım Süreci

Her televizyon yapımı düşünce ile başlar. Bunlar yapımla ilgili genel düşünce ve taslaklardır. Düşünce ve taslaklar belirlendikten sonra televizyon programında bunların kullanılmasının değeri olup olmayacağı incelenir, düşünce ve taslaklar araştırılır. Araştırma sonucu olumlu ise düşünce genişletilir ve geliştirilir. Zettl, temel düşüncenin televizyon programı yapımına uygunluğunun şu tip sorularla araştırılabileceğini söylüyor: Düşünce ilgi çekici olabilecek mi? Eğer ilgi çekici ise niçin? Eğer tersiyse niçin? Uygulanılması tasarlanan düşüncedeki mümkün olabilecek şeyler nelerdir? Düşünce kendiliğinden daha fazla bir araştırmayı gerektiriyor mu? Bu düşünceden televizyon yapımı geliştirilecekse izleyiciye ne gibi yarar sağlayacak? Bu düşünceyi niçin yapımda kullanmak istiyorsunuz? Amaçlarınız nelerdir? Eğer bu düşünceyi televizyon yapımında geliştirecekseniz ya-

(1) Ünsal OSKAY, Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon,... ss. IX-XXVIII.

(2) Denis MCQUALL, "Television and Education", J.D.HALLORAN (ed.) The Effect of Mass Communication, Panther Modern Society, London 1970, s. 182.

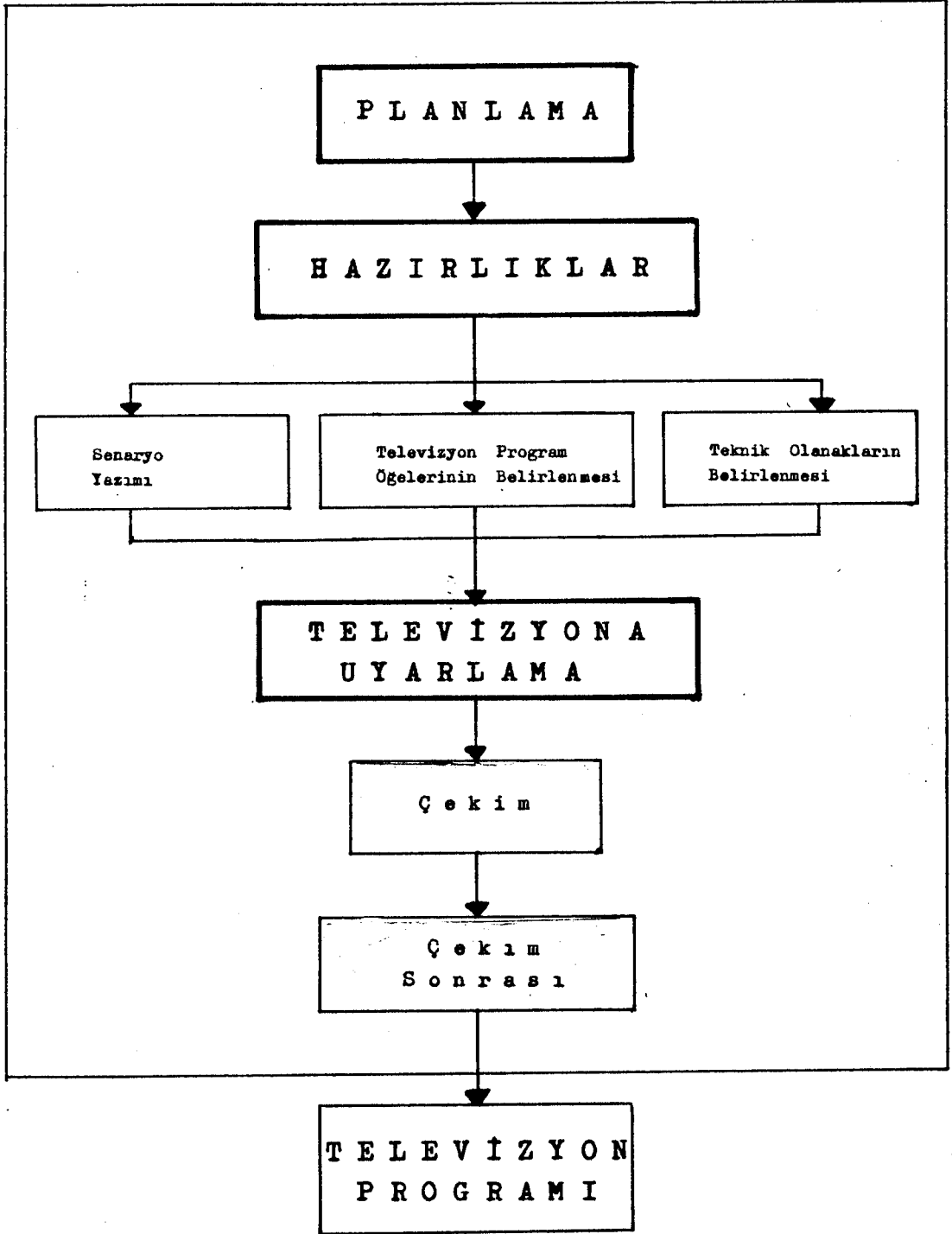
pım sorunları olarak neyi düşünmelisiniz (1).

Televizyon eğitim programı için bir metin yazılmadan önce "Bu programın amacı nedir? Kimin için yapılıyor? Program nasıl kullanılacak?" sorularının karşılıkları düşünülmalıdır. Televizyon eğitim programı yapımına bu süreçle yaklaşmak Combes ve Tiffin'e göre program yapımında sistem yaklaşımının kullanılması demektir. Sistem yaklaşımı, yapımlı sürecine "programın amacı nedir?" sorusuna cevap bulmak ve açık bir cevap elde ettikten sonra, bu amaçları gerçekleştirmek için yapıma başlamak demektir (2).

Her sistem gibi televizyon eğitim programı da öğelerden (parçalardan) ya da alt sistemlerden oluşur. Bir sistem olarak televizyon eğitim programı Şekil 10'da görüldüğü gibi üç temel öğeden oluşmaktadır. Bu üç öğe (alt sistemler) planlama, hazırlıklar ve televizyona uyarlama, öte yandan televizyon eğitim programı yapım sürecini belirtmektedir.

(1) ZETTL, Television Production Handbook, ss. 408-409.

(2) COMMES and TIFFIN, TV Production for Education ..., s. 11.

Şekil 10. Televizyon Eğitim Programı Yapım Süreci

Mesleğin birinci derecede amacı olan televizyon eğitim program üretimi; planlama, hazırlıklar ve televizyona uyarlama öğelerinin olduğu süreci içermektedir. Ancak, mesleğin amacına ulaşmasını sağlayan bu süreç diğer yandan mesleğin yöntemini de meydana getirmektedir. Mesleğin yöntemi ise mesleğin amacına yönelmiş teknikleri içermektedir. Bu nedenle, televizyon eğitim programı yapım süreci içindeki "hazırlıklar" ve "televizyona uyarlama" mesleğin yöntemi içinde "planlama" ise mesleğin amacı içinde incelenmektedir.

Planlama

Milyonlarca izleyici kitlesi ya da küçük gruplar için yapılmış olsun televizyon eğitim programları öğrenme durumunda olan bireyin yaşantılarında davranış değişikliklerine neden olan bir süreci içermektedir. İstenilen davranış değişikliğini etkili olarak gerçekleştirebilmek için öğrenim çabalarının planlaması gerekir (1).Televizyon eğitim programları öğrenmenin daha etkili olabilmesi için düşünce aşamasından yayına kadar baştan sona detaylı bir planlamayı gerektirir. Bir televizyon programının yapım süreci içindeki aşamaları her televizyon programı için aynıdır. Ancak izleyici kitlesi, içerik ve öğretici, eğitici öğeler televizyon eğitim programlarını genel televizyon programlarından ayrılan fark-

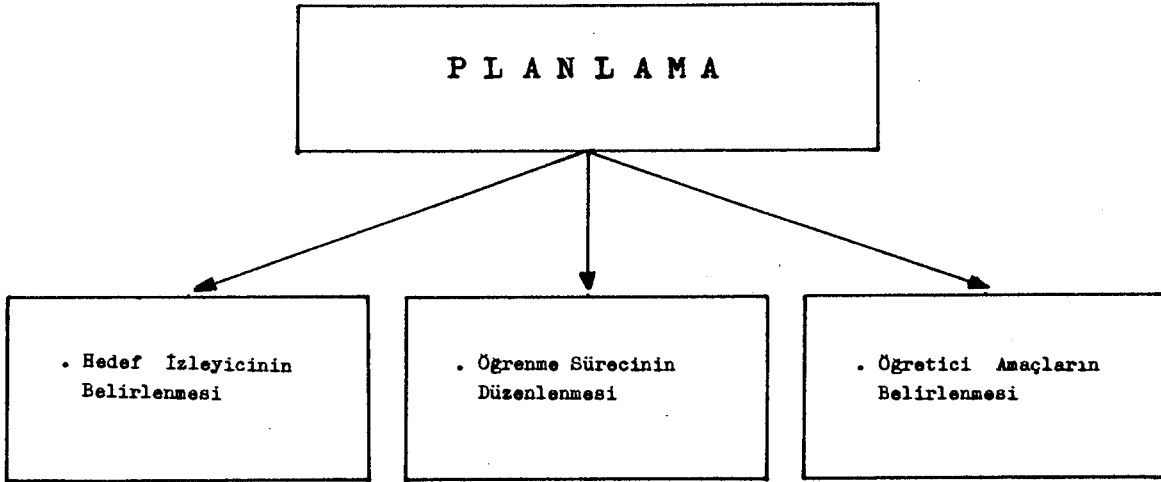
(1) Hıfzı DOĞAN, Analiz ve Program Hazırlama, Ankara Üni., Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1979, s. 9.

lılıklardır (1).

Televizyon eğitim programlarında öğrenmenin planlanması için, kime öğretileceği, nasıl öğretileceği, neyin öğretileceği ve "ne", "nasıl" ın televizyona uyarlanabilmesi bilinmelidir. Bu üç aşamalı işi bir kişinin örneğin televizyon yapımından sorumlu yapımcı-yönetmenin yapabilmesi güçtür. Nâdiren bu üç işlevi televizyon eğitim programlarında bir kişi üstlenir. Çoğunlukla bir eğitimci ya da konunun uzmanı ile birlikte çalışmaktadır ve görevler bu birlikte çalışma ortamı içinde kesin olarak ayrılır. Eğitimciler programı planlar ve senaryoyu oluştururlar. Televizyon yapımcı-yönetmeni ise senaryoyu televizyon diline uyarlar. Ortak çalışma sonunda ortaya çıkan eğitimcilerin ve televizyoncuların birlikteliği ile oluşmuş bir bütündür (2).

Bir televizyon eğitim programının planlama süreci Şekil 11'de görüldüğü gibi üç aşamayı içermektedir. Bunlar; hedef izleyicinin belirlenmesi, öğretici amaçların belirlenmesi ve öğrenme sürecinin düzenlenmesidir.

-
- (1) SALOMAN and CAMPO, "Evaluating Educational Television", s. 7; HANCOCK, Planning for Educational Mass Media, ss. 102-103.
- (2) COMBES and TIFFIN, TV Production for Education ..., ss. 19-20.

Şekil 11. Televizyon Eğitim Programı Planlama Süreci

Hedef İzleyicinin Belirlenmesi

Hazırlanacak televizyon eğitim programını izleyeceği amaçlanan "hedef izleyici" grubunun yapısı ile ilgili birçok bilgi programı hazırlayabilmek için önceden gereklidir. Öte yandan yapılması düşünülen televizyon eğitim programı türü ve sunum biçimi (konuşma, görüntüleme, dramatik) hedef izleyiciye uygun olmalıdır. Bu nedenle hazırlanacak programın yapımcı-yönetmeni hedef izleyicinin niteliğini ortaya çıkaracak sorulara karşılık bulması gerekir. Televizyon eğitim programını izleyecek olan hedef izleyicinin (hedef kitlenin) giriş düzeyi nedir? Diğer bir deyişle hedef izleyicinin anlayabilmesi için konu hangi bilgi, eğitim, yaş düzeyinden başlatılmalıdır? Bunun için de hedef izleyicinin neleri bildiği tahmin edilmelidir. Hazırlana-

çak programda hedef izleyici nereden hangi aşamaya çıkarılması düşünölmektedir. Başlangıç noktası neresi olacak, belli bir okul düzeyi mi temel alınacaktır?

Televizyon eğitim programları insan gelişmesinin farklı aşamalarına uygun ve değişik yararlar sağlayan biçimleri içermektedir. Gordon, televizyon eğitim programlarını hedef izleyicinin yaş dönemlerine göre şöyle gruplandırılıyor:

- . Okul Öncesi Dönem, kendisini merkez alan kişilik, gönüllülük ve hayalgücünün etkin olduğu dönemdir.
- . Okul çağı, yetenek gelişiminin başlangıcı ve içerik gelişmenin farkına varma dönemidir.
- . Yetişkinlik Çağı, bu dönemde birey yeteneklerini üst düzeyde geliştirir ve kavrama düzeyine ulaşır.
- . Yüksek Öğretim Çağı, bireyin yaşama şartlarını öğrenme, uzmanlık ve varsayım geliştirebilme dönemidir.
- . Uzmanlık Dönemi, bireyin uzmanlık çalışmaları ya da entellektüel, mesleksel gelişme ve büyüme dönemidir (1).

Öğrenme durumundaki bireyin yaşı ve bu yaş döneminde yapabileceklerin bilinmesi öğrenme-öğretme sürecinin başarısı açısından önemli bir etkidir.

Eğitim programları yapımcıları, öğrencilerin gelişme görevlerini inceleyerek, onların hangi yaşta hangi işlevleri yapabileceklerini ortaya çıkarırlar. Eğitimin amaçlarını bunlarla denkleştirerek, her çağda ya da

(1) George N.GORDON, Classroom Television, Hastings House Publisher, New York, 1970, s. 103.

sınıfta, öğrencilerin gerçekleştirebilecekleri öğrenim görevlerini saptarlar (1).

Başaran'ın bu açıklamasını televizyon eğitim programları açısından değerlendirirsek, hedef izleyiciye iletilen öğretim görevleri öğrencilerin gelişim görevleri ile uyum içinde olmalıdır. Değişik yaş gruplarındaki kişilere yönelik aynı içerikli program yapılabilir. Örneğin okuma-yazma öğretimi ile ilgili bir program okul öncesi dönem için hem de yetişkinler için yapılabilir. Kuşkusuz iki programın da yapılaş biçimleri birbirinden çok farklı olacaktır. Programla ilgili olarak seçilecek sözcükler, görüntüler, müzik ve belki de hedef izleyiciye göre farklı olacaktır.

Hedef izleyicinin özellikleri ile ilgili bilgiler Çizelge 3'de görülmektedir. Bu temel bilgiler hedef izleyicinin giriş düzeyine ulaşmayı sağlar. Ve bu özellikler üzerindeki araştırmalar hedef izleyicinin niteliklerini ve gelişimini ortaya çıkarır. Belirli bir amaca yönelik programlar için bunların ötesinde bilgiye de ihtiyaç olabilir.

(1) İbrahim Ethem BAŞARAN, Eğitim Psikolojisi (Altıncı Baskı), Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1980, s. 248.

ÇİZELGE 3
HEDEF İZLEYİCİNİN ÖZELLİKLERİ

H E D E F İ Z L E Y İ C İ
<ul style="list-style-type: none"> . Bilgi ve eğitim düzeyi . Yaşı . Ekonomik durumu . Sosyal durumu . Dile ilişkin sorunları . GÜDÜLENMESİ

Amaçlanan eğitim programlarının başarılı olabilmesi için öğrenme kuramları açısından hedef izleyicinin şu kişilik özelliklerine dikkat etmek gerekir: Eğitim sürecinde öğrencinin kavrama gücü göz önünde bulundurulmalıdır. Bu da insanlara göre farklılık gösterir. Konunun güç ya da kolay olması kişiye göre değişmektedir. Bazı insanlar diğerlerine göre daha kolay ya da güç öğrenebilirler. Öte yandan, kişinin yeteneklerinin altında ve üstünde olan öğrenim yükleri öğrenmeyi engeller. Buna göre ağır öğrenenlerle çabuk öğrenenlere farklı yöntemler uygulanabilir. Yetişkinlerin öğrenme gücü öğretilen konu ve içeriğe göre değişir. Bu nedenle, konular öğrencinin algılama düzeyine uygun biçimde sunulmalıdır (1).

(1) VARİS, Eğitim Bilimine Giriş, s. 16; İbrahim Ethem BAŞARAN, Eğitime Giriş, (Üçüncü Basım), Bilim Matbaası, Ankara, 1978, s. 84.

Öğretici Amaçların Belirlenmesi

Her öğrenmenin bir amacı vardır. Televizyon eğitim programları da bir amaca yönelmelidir. Öğrenme konumundaki bireylerin güdülerini doyurma amacına yönelmeyen bir konu ya da program uyarım yapamaz. Televizyon eğitim programında sunulan konu doğrudan ya da dolaylı olarak hedef izleyicinin amaçlarına ulaşmasını sağlamıyorsa öğrenme süreci gerçekleşemez. Hedef izleyicinin ihtiyaçlarına doğrudan karşılık veren konuların öğrenilmesinde büyük güçlükler çıkmamaktadır. Hilgard öğrenmenin gerçekleşmesi için dikkat edilmesi gereken noktaları belirtirken "amaçların bireyin kapasitesine ve öğrenme gücüne göre gerçekçi olarak saptanması, gerçekçi olmayan amaçlara oranla daha doyurucu bir öğrenme sağlar" (1) diyor.

Öğrenme kuramlarına göre öğrenme sürecinde amacın önemini Başaran da şöyle belirtir:

1. Öğrencilerin, öğrenilen konularla ilgili amaçlarının olması öğrenmeye güdülenmelerini sağlamaktadır.
2. Öğrencilerin başarısızlığı ya da başarısı kendilerine edindikleri amaçların düzeyine bağlıdır. Erişilemeyecek düzeyde amaç edinme, öğrencileri başarısız kılabilmektedir.
3. Amaç öğrencilere itici bir güç olmaktadır.
4. Bir öğrencinin güdülenmesine etkide bulunan bir amaç, başka bir öğrenciye etkide bulunmayabilir kişileri etkileyen amaçlar değişik türde olabilmektedir (2).

(1) VARIŞ, Eğitim Bilimine Giriş, s. 17.

(2) BAŞARAN, Eğitime Giriş, s. 85.

Televizyon eğitim programlarında özel amaçlar çok dikkatli şekilde belirlenmelidir. Televizyon eğitim programı özel amaçlarının belirlenmesi işi bir binada tuğlaların nerelede olacağını önceden özenli bir şekilde plana çizen mühendisin işine benzer (1). Ancak öğretici amaçlar kesin, açık olarak ortaya konulmuş değildir. Bunlar birbiri içine girmiş konu ve kavramlardan oluşmaktadır. Yine de eğitimcilerin bu konuyla ilgili yararlanılacak açıklamaları vardır. Öğretici amaçlarla ilgili çalışmalarında BLOOM ve arkadaşları öğretici amaçları üç grupta toplamaktalar: 1. Bilişsel Düzey-öğrenciler eğitim sürecinden bilişsel düzeylerinde bilgi sağlarlar. Böylece temel kavram, içerik ve prensip bilgilerini öğrenir. Öğrenci zihninde farklı şeyleri birleştirir, tanımları ayrıştırabilir. Bilimsel alanda bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi etkinlikleri içeren davranışlar yer alır. 2. Davranış ve Değerlendirme -duygu düzeyi- bunu tanımlamak oldukça güçtür. Öğrencinin istenilen bir davranış kazandığı nasıl değerlendirilebilir? Ancak yine de öğrenciler gerçeği bulmada açık düşünmeye, varolan düşünceleri yeni deliller ışığında yeniden gözden geçirmeye yöneltilebilir. Düzenli çalışma alışkanlığı kazandırabilir. Dikkat etme, bir olay ya da uyarıcının farkına varma; kişinin uyarıcıyı öğrenmeye istekli olması, tercih etmesi, olayı ya da uyarıcıya kişinin kendisini adaması, değer vermesi ve belirli bir tutum geliştirme gibi etkinlikleri kapsayan davranışlardır. 3. Ye-

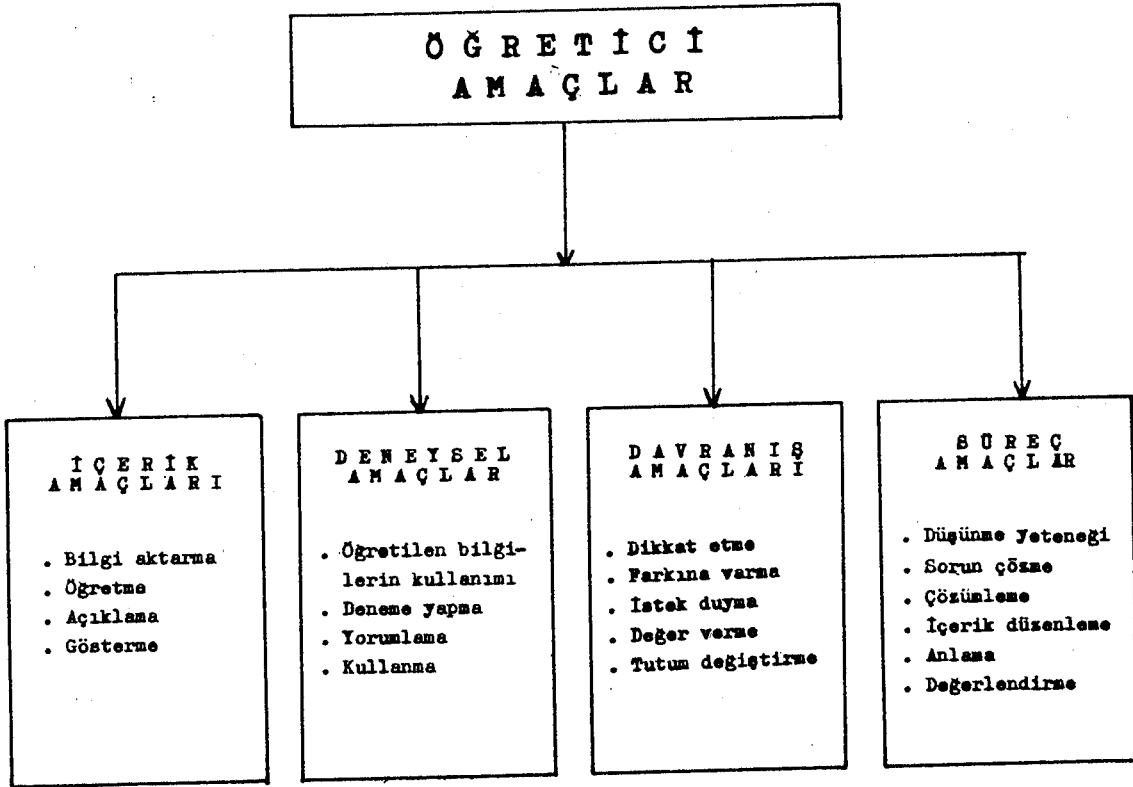
(1) COMBES and TIFFIN, TV Production for Education ..., s. 30.

tenek -psikomotor- öğrencinin öğrendiği bilgileri yeni durumlara uygulayabilme yeteneği ve alet ve araçları kullanma becerisidir (1). Kaba ve düzenli vücut hareketleri, sözlü ve sözsüz iletişimler gibi etkinlikler de yetenek düzeyindeki davranışlardır.

Combes ve Tiffin televizyon eğitim programlarındaki öğretici amaçları; Çizelge 4'de görüldüğü gibi içeriğe iliş-

ÇİZELGE 4

TELEVİZYON EĞİTİM PROGRAMLARINDAKİ ÖĞRETİCİ AMAÇLAR

(1) James W.BROWN, Richard B.LEWIS and Fred F.HARCLEROAD
AV Instruction Technology Media and Methods, s. 6.

kin amaçlar, deneysel amaçlar, süreç amaçları ve davranış amaçları olarak belirtiyorlar.

İçerik Amaçları, klasik anlamda bilgi aktarıcı eğitime yönelik amaçlardır. Örnek olarak sekiz yaş grubuna okumayı öğretmek, kırsal kesimde televizyon alıcılarının ayarlanmasını göstermek, öğretmenlere grup dinamiğini açıklamak gibi. "Öğretme", "açıklama" ve "gösterme" nin temel olduğu, kişilere yeni şeyler öğreten konulardır.

Deneysel Amaçlar, kimi öğreticiler öğrenme süresini, öğrenmeyi sağlayan çevre uyaranları kapsayan bir ortam oluşturmak olarak görmektedirler. Onlara göre öğrencinin çevreden öğreneceği bilgiler, belli amaçlara götüreceği şekilde düzenlenebilir. Örneğin, öğrenci harita kullanarak belli yeri bulmayı dener. İnsanlar düzenlenen bir ortamda televizyon alıcısını çalıştırmayı denerler. Değişik durumlardaki öğrenci yaşantıları verilerek grup dinamiği prensipleri araştırılabilir. İlk iki örnekteki gerçek amaç öğrenenlerin harita, televizyon alıcısı gibi araçlar kullanmasıdır. Üçüncü örnekte her öğretmene göre farklı yorumlamalar olabilir, değişik öğrenciler yaşantılarında farklı sonuçlar çıkarabilirler.

Süreç Amaçlar, bazı öğretmenlere göre önemli olan öğrencilerin düşünebilme yeteneğini geliştirmektir. Bu öğretmenler, bir süre sonra geçersiz olacak bilgileri öğrenme yerine, öğrenci yaşamı boyunca elde edeceği değişik bilgileri nasıl kullanacağını öğrenmeleri gerektiği görüşündedirler. Bu tür amaçlar, öğrencinin beklentisindeki akılcı süreçleri betimler. Bunlar şu tür terimlerle kolaylıkla tanımlanabilir: Sorun çözme, çözümlenme, içerik düzenleme ya da yumuşa-

tılmış olarak anlama, bilme ve ödüllendirme. Kesin olarak zihni geliştirme sürecini tanımlamak güçtür. Anlama ve değerlendirme gibi sözcükle yaşantıda çok iyi bilinen süreçlerse de, kesin tanımlamasını yapmak güçtür. Televizyon eğitim programı yapımcı-yönetmenin ihtiyacı olan şey, bu tür amaçları araştırmayı denemek ve kullanılacak kavramların uygulanabilir tanımlarını bulmaktır. Ancak bu da her zaman olası değildir.

Davranış Amaçları, daha önce öğrenilmiş olduğunu gösteren davranışı gerçekleştiren koşulları betimlerler. Davranış amaçları zihni geliştirmeyi simgeleyen "anlama" ve "değerlendirme" ye önem vermez. Oysa öğrenme bazı doğrular açık olarak belirmedikçe anlaşılmaz. Davranış amaçları açık, özel ve ölçülebilir amaçlardır. Combes ve Tiffin'e göre "yaşantı" ve "davranış" iki uç noktadaki amaçlardır. Bir uçtaki amaç yaşantıyı sağlar bunun da izleyici üzerindeki etkisi düşünülmaz. Diğer uçtaki amaç davranıştır bu da içerikle ilişkili değildir. Bu nedenle istenilen davranışı kazandırmak için her içerik kullanılabilir. Operatörlere açık kalp ameliyatı ile ilgili yeni bir tekniği gösteren televizyon programı davranışsal amaçları içermez. Bireysel olarak her operatör kendi ilgilendiği noktayı düşünür. Bir operatör gösterilen tekniğin benimsenebileceğini düşünürken, diğeri yeni tekniğin tehlikeli olabileceğini düşünebilir. Program kafasında birçok karşılıksız soru oluşturabilir. Sonuçta her iki operatör de aynı içerikten bireysel bir davranışsal amaç oluşturur (1).

(1) COMBES and TIFFIN, TV Production for Education ..., ss. 30-34.

Okuma-yazma öğretimi ile ilgili bir televizyon dizisinin amacı izleyiciye okumayı öğretmektir. Bu programlarda yapımcının hangi tekniği kullandığı programın hangi içeriğe sahip olduğu okuma yeteneğini geliştirinceye kadar izleyici için önemli değildir.

Televizyon eğitim programları için ayrılan zaman sınırlı olduğu için bu eğitimle kazanılması mümkün özellikler arasında diğer bir deyişle amaçlar arasında en önemli sayılanlar saptanarak izleyiciye bunları kazandırmaya çalışmak gerekir. Televizyon eğitim programıyla kazandırılmak istenilen özellikler programın amaçlarını oluşturmaktadır. Bu özellikler; bilgiler, yetenekler, beceriler, tutumlar, alışkanlıklar v.b. olabilir. Örneğin televizyon eğitim programı ya da programları izleyen A konusunun yeni durumlara uygulama yeteneğini, A konusu ile uygulama yapma becerisini v.b. amaçları içerebilir. Bu tür beklentilerin gerçekleşmesi için bir televizyon eğitim programı hazırlanırken ne amaçla insan yetiştirileceğinin, böyle bir yetiştirme sürecine hangi televizyon programlarının yardımcı olabileceğinin, amaçlara yönelmiş davranış değişikliğine neden olabilecek öğrenme çabalarının neler olabileceğinin önceden belirlenmesi gerekir.

Eğitim programı öğretici amaçlarının başarıya ulaşması için, izleyici neyi biliyor, neyi bilmesi gerekir; bu süreç ortaya konulmalıdır. Örneğin, kırsal kesime ait bir geliştirme projesinde yeni tarım tekniklerinin televizyonla öğretilmesi düşünülmektedir. Televizyon programını izleyecek olan kırsal kesimin ise henüz televizyon alıcısına sahip olmadığı düşünülürse bu projeyi hedef izleyiciye öğretebilmek için televizyon alıcılarının nasıl çalıştığı ve

ayarlandığı konusunda da bir program yapmak gerekir. Çünkü hedef izleyici öncelikle televizyon alıcısını çalıştırmayı bilmelidir. Her televizyon eğitim programı için şu sorulmalıdır: İzleyicinin başarılı olabilmesi için neyi bilmeye ihtiyacı vardır ya da neyi yapabilmelidir? Verilen örnekte kırsal kesimdeki izleyici, yeni tarım tekniklerini televizyondan öğrenebilmesi için, televizyon alıcısını elektriğe bağlayıp çalıştırabilmeli, doğru kanalı seçebilmeli, kontrast, parlaklık, ses ayarlarını yapabilmelidir (1).

Öğrenme sürecinin başlayabilmesi için bireyin karşı karşıya bulunacağı yeni bir sorun için gerekli olan çözümü ve işlemi yapabilmesi gerekir. Bu da bireyin öğrenmeye hazırbulunmuşluk düzeyi ile ilgilidir. Öğrenmeye hazırbulunmuşluk, "öğrencinin bir yeni konunun öğrenilmesine gerekli olan tüm yetenek ve ön bilgilere sahip olmasını gerektirir" (2). Eğer, öğrenme konunun gerektirdiği yetenek ve önbilgileri içermiyorsa öğrenme oluşumu daha başlangıcında olanaksızlaşır ya da sakatlanır (3).

Verilen örnekte amaç kırsal kesimdeki izleyicilerin yeni tarım teknikleri öğrenmesidir. Bu programın ana amacıdır. Bu ana amacın alt amaçları da vardır. Kırsal kesime televizyonla yeni tarım tekniklerini öğretme ana amacının alt amacı bu örnekte televizyon alıcılarının çalıştırılma-

(1) COMBES and TIFFIN, TV Production for Education ..., s. 36.

(2) BAŞARAN, Eğitim Psikolojisi, s. 247.

(3) BAŞARAN, s. 247.

sını öğretmektir. Her yeni amacın da alt amaçları vardır. Televizyon alıcısı çalıştırmayı öğretmenin alt amaçları da, televizyon alıcısının parlaklığını, kontrastlığını v.b. ayarlamayı öğretmektir. Bu alt amaçlar birbiri ardına amaçlar hiyerarşisi olarak sıralanarak hedef izleyici giriş düzeyine ulaşılır (1).

İzleyici hazırbulunuşluk düzeyine uygun olarak hangi alt amaçlardan başlamak gerektiği televizyon eğitim programı ana amaç ya da amaçlarına izleyiciyi ulaştırmak için gereklidir. Kırsal kesime yeni tarım tekniği öğretme örneğinden hareket edersek "Televizyon Alıcısı Nasıl Ayarlanır" adlı bir program kırsal kesime tarım tekniklerini öğretecek programı izleyicileri için giriş düzeyine uygun bir program olabilir. Öğrenme konumunda olan izleyici yeni karşılaştığı konuya gereken hazırbulunuşluk durumuna gelebilmesi yeni konuyla ilgili "izleyici şunu biliyor", "izleyici programdan yararlanabilmesi şunu bilmeli" ön varsayımı izleyici giriş düzeyini ortaya çıkarır. Bir dizi oluşturacak şekilde hazırlanan televizyon eğitim programlarının her biri dizinin ana amacının alt amaçları ve bir önceki bir sonrakinin giriş düzeyi olabilir.

Öğretici amaçlar konusunda diğer bir nokta, gerçek yaşamda varolan uygulamaya yönelik "Yaşamsal Amaçlar" dır. Televizyon eğitim programlarında yaşamsal amaçlar konusunda da karar vermek gerekir. Öğretilen konuların hangisi gerçek yaşamdan örnekler göstererek verilecektir? Bu konular izle-

(1) COMBES and TIFFIN, TV Production for Education ..., s. 38.

yicinin bireysel olarak yaşamsal amaçlarına uygun olan kendi gerçek yaşamında gördüğü kullandığı uygulamalar olmalıdır. Örnekteki kırsal kesime yönelik programda yeni tarım tekniklerinin uygulamalı örnekleri hedef izleyici için gerçek yaşamdaki uygulamalardan oluşmalıdır. Yaşamsal amaçları izleyici bireysel olarak başarır. Daha uzun dönemi içeren "Sosyal Amaçlar" ise bireysel olarak farklılık gösterir. Yeni tarım tekniklerinin uygulanması toplum için daha iyi yaşam getirecek bir sosyal amaç olabilir (1).

Bir televizyon eğitim programı yapımcısı öncelikle programın amaçları ile ilgilenmelidir. Her amaç için "izleyicinin öğrenebilmesi için neye ihtiyacı var" sorusu sorulmalıdır. Bu işlem her yeni amaç için yapılmalıdır. Bu süreç eğitim programı yapımcısını izleyici giriş düzeyine ulaştırır. Sonuçta da programın birbirini izleyen amaçlar hiyerarşisi ortaya çıkar.

Öğrenme Sürecinin Düzenlenmesi

Televizyon eğitim programı ana ve alt amaçları için bir öğrenme süreci düşünülmelidir. Programı hazırlayanlar, amaçlar için, "ben bunu nasıl öğretirim" sorusunu sormalıdır. Öğrenme sürecinin yapısı, işlevi, niteliği, düzenlenmesi ve uygulaması ile ilgili birbirinden farklı görüşler ortaya atılmıştır (2). Her görüşün birbirinden farklı, uy-

(1) COMBES and TIFFIN, s. 38.

(2) ALKAN, Eğitim Teknolojisi ..., ss. 139-156; BAŞARAN, Eğitime Giriş, ss. 83-87.

gulanabilir ve uygulanması güç yönleri vardır. Kuşkusuz bir eğitim sürecinde uygun olan, farklı görüşlerin yararlı yönlerini birleştirmektir.

Öğrenme sürecini oluşturan temel öğeler kuramcılarının ortaya koyduğu farklı görüşlerle birlikte incelendiğinde öğrenme sürecinde;

- 1) öğrencinin duyu organları, organizma,
- 2) uyarıcı,
- 3) organizmanın (öğrencinin) uyarıcıyı algılaması,
- 4) algılanan mesajı yorumlama,
- 5) yorumlamaya göre uyarıcıya cevap verme ve
- 6) sonuç öğelerin yer aldığı görülmektedir (1).

Başaran ise öğrenci açısından öğrenme sürecini altı öge içinde toplamaktadır. Altı öğeden oluşan aşamalar şöyledir:

- 1) Bir konunun öğretilmesi için bireyin konuyu öğrenmesine yetecek kişilik özelliklerine sahip olması gerekir. Bu durum bireyin öğrenmeye hazırbulunmuşluğunu gösterir.
- 2) Bireyin öğrenmeye istekli, hevesli olması ve ulaşacağı amacı benimsemesi güdülendiğini gösterir.
- 3) Bireyin, benimsediği amaca ulaşması için gereken ilgiyi beceriyi ve tutumu kazanması gerekir. Böylece birey, öğreneceği konuyu irdeleyerek amaca ulaştıracak eylemlere girer.
- 4) Öğrenme sonucunda elde edilen ürünün ne oranda amacı gerçekleştirdiğinin bilinmesi gerekir. Böylece birey,

(1) Cevat ALKAN, Eğitim Ortamları, Ankara Üni., Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, ss. 29-30.

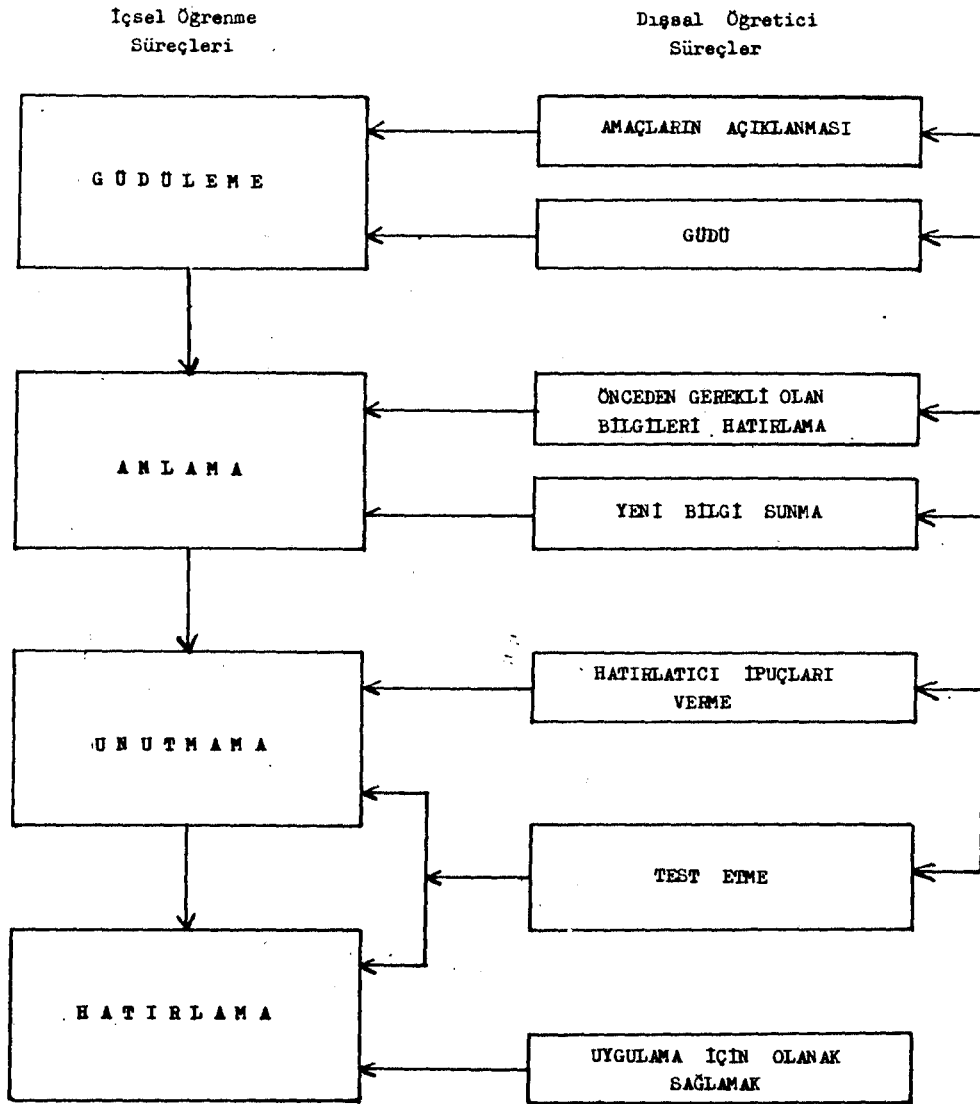
kendi ölçü ve değer duygularına göre sonucu değerlendirir.

- 5) Öğrenilenlerin unutulmasının önlenmesi ya da unutmamı en aza indirilmesi.
- 6) Bireyin bir konuda öğrendiklerini başka alanlara nasıl geçiş yapacağını ortaya çıkarılması gerekir (1).

Combes ve Tiffin ise televizyon eğitim programları öğrenim sürecinin belirlenmesini Şekil 12'de görüldüğü gibi eğitimci R.M., Gagne ve L.J., Bringsgs'ın görüşlerinden hareket ederek açıklıyorlar. Öğrenme, öğrenen için dışdan gelen uyarılar ve içsel süreçlerden oluşur. Öğretme ya da eğitim, öğrenmeyi ilerletecek düzenli uyarılar sürecidir. Bu tür düzenlenmiş uyarılar bir eğitim sürecini oluşturur. Öğrenme karmaşık bir olgudur. Küçük bir konuyu anlama süreci birçok aşamayı ortaya çıkarır. Bu süreç içinde ortaya çıkan birinci aşama öğrencinin öğrenmek istemesi güdülemedir. Güdüleme, belki temel öğe değildir ancak öğrenmeye büyük kolaylık sağlar. Ardından anlama gelir. Bunun nasıl oluştuğu tam olarak bilinmemektedir. Algılamayı içeren ve neyi anladığını hissetme süresi olarak belirtilmektedir. Şu anda "nevi bildiği" ile ilişkilendirme en önemli etkidir. Öğrenilen ve anlaşılan konuları öğrenci ilerde kullanabilmek için zihninde saklamalı ve unutma engellenmelidir. Neyin anlaşılıp ve unutulmadığı da sadece hatırlanabildiğinde gerçek değerine kavuşur. Öğrenci ihtiyacı olduğunda öğrendiklerini kullanabilmelidir. Bu aşamalar öğretim amaçlarını başarabilmek için gereklidir (2).

(1) BAŞARAN, Eğitim Psikolojisi, ss. 239-240.

(2) COMBES and TIFFIN, TV Production for Education ..., ss. 40-41.

Şekil 12. Televizyon Eğitim Programlarında Öğrenme Süreci

COMBES and TIFFIN, TV Production for Education ...,
s. 41.

Öğrenme Sürecinde Güdüleme, televizyon eğitim programlarının amacına ulaşması için hedef izleyici güdülenmiş olmalıdır. Güdüleme eğitimin temel süreci olmasa da sürecin etkin gelişmesini sağlayan önemli bir olgudur. Eğitim sürecinin amacına ulaşmasını sağlamakta bireyin güdülenmesini etkileyen etmenler, bireyin içinde bulunduğu duruma göre değişiklik göstermektedir. Bir kalp hastası televizyonu açtığı anda kalp hastalarının günlük yaşamlarında yapmaları gereken davranışlarla ilgili programı kendilerine uygulayabilmek için izler. Çünkü televizyon programında öğrendiği konular izleyicinin güdülerini doyurur, ihtiyaçlarını giderir, doğal olarak öğrenmeye güdüler. Doğal güdülenme diye kavramlaştırılan güdülenme, öğrenme konumunda olan bireylerin günlük temel güdülerinin karşılanmasına dayanır (1).

Bazen de izleyici öğrenmek istemez. Birey çeşitli nedenlerle konunun yararına inanmayabilir ya da öğrenilecek konuların **hangi** amaçlarını gerçekleştirebileceğini göremiyebilir. Bu durumda izleyici güdülenmelidir. Yapay güdülenme diye adlandırılan bu olgu öğrenme durumunda olan bireyin ikincil güdülerini doyurmaya yöneliktir(2). Televizyon yapay güdülenmeyi sağlamak için izleyicinin istek, arzu ve beklentilerini canlandırabilir.

Öğrenme Sürecinde Anlama, gerekli güdülemeye ulaşan birey öğreneceği konuyu anlamaya çalışır. Bu aşamada birey

(1) BAŞARAN, Eğitim Psikolojisi, s. 251.

(2) BAŞARAN, s. 251.

kendisi için gerekli bilgi, beceri ve tutumları öğrenmeye yönelir. Tüm dikkatini konuya yöneltir. Geçmişde öğrendikleri ile konu arasında bağlantılar kurar. Televizyon eğitim programı yapımcı-yönetmeni iki noktaya önem vermelidir:

- 1) Geçmiş yaşantısındaki gerekli bilgiler izleyiciye hatırlatılmalıdır. İzleyicinin henüz öğrenmediği bir durumun gösterilmesi ya da açıklanması düşünülüyorsa izlenecek yol bilinenden bilinmeyene gitmektir. Amaç bilinen geçmiş yaşantılardan yararlanmaktır.
- 2) Yeni bilgiler açık olarak ortaya konulmalı, televizyon yapımcı-yönetmeni izleyicinin dikkatini özenle yönetip dikkatinin dağılmasına engel olmalı, seçici bir anlama için izleyiciye yardımcı olunmalı, durum değişik örneklerle ya da farklı şekilde tekrar edilerek anlama kolaylaştırılmalıdır.

Öğrenme Sürecinde Unutmama ve Hatırlama, öğrenilecek konu öğrenme süreci içinde doğal biçimiyle ve ana öğelerine indirgenmiş şekillerle gösterilir. Ayrıca konuyu simgeleyen basit semboller ve sözcükler kullanılabilir. Bunlar birbiri ardından verilerek öğrenme konusundaki birey anlama aşamasına geçer. Bellenen konular sürekli değildir, unutulabilirler. Eğitim sürecinde bireyin öğrenmesini sağlamak kadar öğrendiklerini unutmamasını da sağlamak gerekmektedir. Birey öğretim sürecinden sağladığı bilgi, beceri ve tutumları zihninde saklayarak gerektiğinde kullanabilmelidir.

Hatırlama ise önceden öğrenilmiş bir konuyu zihninde yeniden canlandırmaktır. Eğer öğretim başarılıysa unutmama hatırlamaya yardım eder. Her zaman hatırlama için yeterli öğrenme yapılmayabilir. Öğrenilen konular hatırlanamazsa zaman içinde unutulur. Bu nedenle televizyon eğitim programlarından öğrenilen konunun uygulaması için birbirini izleyen programlar hazırlanmalıdır.

Tüm bu öğrenme süreci sürekli midir? Bu, öğrenen bireye bağlıdır. Zeki ve kendi kendisini güdüleyebilen bir öğreneci kendi kişisel öğrenme tekniklerini anlama, unutmama ve hatırlama için kullanır. Öğrenme durumundaki bireyin öğreneceği konularla ilgili temel yaşantılara ihtiyacı vardır. Televizyon eğitim programları bu konumdaki bireyler için uygulama sağlamalıdır. Kuşkusuz televizyon eğitim programlarını anlamak için eğitim sürecini düşünmeye ihtiyacı yoktur. Ancak, hedef izleyici belli bir okul düzeyinde ve kendi kendine öğrenmeye alışmamış olabilir bu nedenle eğitim sürecine özen göstermek gerekir.

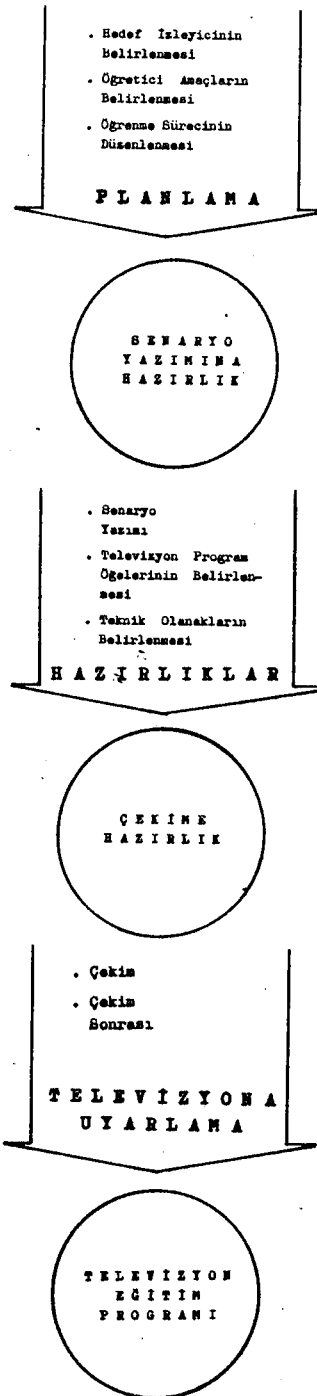
Tüm bunların yanında, öğrenmeyi oluşturan etkenlerden birisi de öğrenme durumundaki bireyin benliğinin bir başka kişinin benliği ile özdeşleştirilerek şekil almasıdır. "Kolaylaştırma" diye adlandırılan bu süreç televizyonun nasıl etkilediğini anlamadaki temel görüşlerden birisidir. Öğrenme ile ilgili kuramlara dayandırılan "Kolaylaştırma Savı" televizyon eğitim programlarındaki öğrenme içinde de değerlendirilmelidir. Özellikle okul çağı yaş grubundaki genç hedef izleyici kitlesine yönelik televizyon eğitim programlarında kullanılmalıdır. Bu yaş grubundaki bireyler, çevresindeki insanlardan uyumlu davranışlar gördüğünde onların ben-

likleri ile kendi benliklerini bir tutar. Bu nedenle iyi ve doğruyu öğretici, uyumluluğu ve umudu güçlendirici gençlere yönelik televizyon eğitim programlarından dramatik sunum şekilleri ile kolaylaştırma savından da öğrenmeyi sağlamada yararlanılmalıdır (1).

TELEVİZYON EĞİTİM PROGRAMI YAPIM-YÖNETİM MESLEĞİNİN YÖNTEMİ

Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin uygulaması, televizyon eğitim programı sürecini içermektedir. Yapım-yönetim mesleğini yapan kişinin mesleğini icra ederken yaptığı işlerin, uyguladığı tekniklerin bütünü mesleğin yöntemidir. Diğer bir deyişle mesleğin uygulamasıdır. Bu nedenle, Şekil 10'da görülen televizyon eğitim programı yapım süreci, yapım-yönetim mesleğinin yöntemini oluşturur. Çünkü, televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin icra edilmesi de bu süreci kapsar. Yapım-yönetim mesleğinin yöntemini oluşturan bu süreç; Şekil 10'da görüldüğü gibi; planlama, hazırlıklar ve televizyona uyarlama aşamalarından meydana gelmektedir. Bu sürecin televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğine uyarlanması Şekil 13'de görülmektedir.

(1) Kezban TAMER, Televizyonun Etkileme Süreci İle İlgili Savlar, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir, 1983, ss. 4-6.

Şekil 13. Televizyon Eğitim Programı
Yapım-Yönetim Mesleğinin Yöntemi

Yapımcı-yönetmen Şekil 13'de görülen planlama, hazırlıklar ve televizyona uyarlama aşamalarında; zihinsel ve beceriye dayalı çabalarla birlikte, gerekli olan araç gerinin seçimini ve düzenlenmesini yapar. Yapımcı-yönetmen mesleğin uygulama sürecinde planlama, hazırlıklar ve televizyona uyarlama tekniklerinden yararlanabilir. Bu nedenle, mesleğin yöntemi Şekil 13'de görüldüğü gibi farklı tekniklerin oluşturduğu bütündür.

Yapım-yönetim mesleğinin uygulama süreci Şekil 13'de görüldüğü gibi planlama ile başlar. Planlama işi, Şekil 11'de bir televizyon eğitim programı yapım süreci içindeki planlama aşaması gibi; "Hedef İzleyicinin Belirlenmesi", "Öğretici Amaçların Belirlenmesi", "Öğretici Sürecinin Düzenlenmesi" içerir. Yapımcı-yönetmen de mesleğini yaparken hazırlıklar aşamasına gelebilmesi için planlama aşamasındaki amaçlarını gerçekleştirmesi gerekir. Yani programın; hedef izleyicisini, öğrenme amaçlarını belirlemeli ve öğrenme sürecini düzenlemelidir. Bunlar, yani Şekil 13'deki planlama süreci, yapım-yönetim mesleğinin amacı anlatılırken incelenmiştir. Planlama aşaması sonucunda senaryo yazımı için gerekenler hazırdır.

Yapımcı-yönetmenin bundan sonraki işi Şekil 13'de görülen hazırlıkları gerçekleştirmektir. Planlama aşamasında ulaşılan amaçlar doğrultusunda hazırlıklar Şekil 10'da belirtilen; "Senaryo Yazımı", "Televizyon Program Öğelerinin Belirlenmesi" ve "Teknik Olanakların Belirlenmesi" ni içermektedir.

Hazırlıklar

Senaryo Yazımı

Televizyon eğitim programlarında, senaryoyu oluşturma yapının özüdür. Yaygın bir deyişle "iyi bir senaryodan kötü bir program çıkabilir; ama kötü bir senaryodan iyi bir program çıkamaz." Senaryo programın kağıda yazılması değildir. Programdaki bütün olay ve olguların gelişimi ve birlikteliği senaryoda oluşur (1).

Televizyon senaryosu görüntü ve sesle ilgili tüm öğeleri içerir. Televizyon eğitim programları senaryolarınının programın gerektirdiği ihtiyaçlardan daha fazla malzeme içermemesi ya da karmaşık olmaması gerekir (2). Eğitim programı senaryosunun belkemiği öğretme işlevidir. Belli beceri ya da davranışları öğretmektir. Diğer bir deyişle televizyon eğitim programı öğrenci konumundaki bireylere belirli bilgileri belirli bir zaman diliminde iletme durumundadır. Bu zaman dilimi senaryoda etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

Televizyon eğitim programlarında senaryonun oluşturulmasında önemli bir sorun da senaryonun kimin tarafından yazılacağıdır. Eğitim senaryosunu kimin yazacağı konusunu bir kişi üzerinde odaklaştırıp genelleştirmek oldukça güçtür. Bu

(1) Alan HANCOCK and Tan See LAI, "Script-Writing and Performing", HANCOCK, Production for Education Mass Media, s. 43.

(2) GORDON, Classroom Television, s. 135.

ülkeden ülkeye, yayın kurumları arasında hatta aynı kurum içinde üniteler arasında bile farklılıklar gösterebilmektedir (1). Bu sorunun karşılığı televizyon programının yapısı ve yapımcısının niteliklerine bağlı olarak değişebilir ancak programların senaryosunun oluşmasında programın yapımcısı daha etkin olabilmektedir (2).

Senaryo yazımı genellikle yapımcı, yönetmen ve araştırmacı (konunun uzmanı) ile ilgilidir. Her ne kadar televizyon eğitim programı senaryosunu en verimli bir şekilde ortaya koyuş şekli yok ise de akılcı bir eğitim senaryo yazarı bunu bilmelidir; bu nedenle televizyonu bilen bir televizyon yapımcı-yönetmeniyle çalışması en doğal olanıdır. Televizyona neyin uygulanacağına karar verecek olan programın eğitim danışmanı değil yapımcı-yönetmen olmalıdır. Bu açıdan konunun uzmanı yapımcı-yönetmendir. Senaryonun hazırlığı için uyumlu bir çalışma gereklidir çünkü eğitim programının başarılı olabilmesi için öğrenme durumundaki bireylerin bilişsel düzeylerine görüntü ve sesle en yüksek düzeyde etkili olacak şekilde ulaşmayı senaryoda düzenlemek gerekir (3).

Televizyon eğitim programı senaryosu, programın yapımcısı tarafından oluşturulmalıdır. Yapımcı senaryo yazarına konuyla ilgili gereken bilgileri verir, danışman kişilerle

-
- (1) Wolf RILLA, The Writer and The Screen: On Writing for Film and Television, William Morrow and Company, New York, 1974, s. x1.
 - (2) Radio Nederland Training Centre, The Role of a Television Director, 1975, s. 12.
 - (3) HANCOCK and LAI, "Script-Writing and Performing", s. 43.

ilişkisini sağlayıp senaryoyu yazdırır. Konunun uzmanı yapımcılar, senaryoyu, kendileri yazabilirler ya da senaryo yazarı ile birlikte oluştururlar.

Cantor, televizyon yapımcılarıyla ilgili araştırmasında görüşme yapılan yapımcılar senaryo yazarının kim olması gerektiği sorusunu "senaryo yazarı ile sonuçtaki yapıma uygun olacak şekilde, senaryoyu birlikte geliştirmeyi uygun bulduklarını" (1) bildirmektedirler. Elliott da bir televizyon yetiştirme eğitimi programıyla ilgili yaptığı araştırmada programın senaryosunu; programla ilgili düşünceleri, gerekli malzemeleri sağladıktan ve uzmanlarla görüştüğünden sonra yapımcının kendisinin yazdığını belirtmektedir (2). Tüm bunların yanında, eğitim amacı için oluşturulan metinler öğrenme sürecinin bir parçasıdır. Öğrenme sürecinde bilgi ve düşünceleri rastgele bir şekilde ayıklamak ya da eklemek mümkün değildir. Başarılı bir şekilde bilgi ve düşünceleri düzenlemek de yaratıcılık gerektirir. Kuşkusuz yazarlık doğal bir yetenek olabilir ancak eğitim senaryosu yazacak kişi bu alandaki yeteneğini geliştirmelidir.

Televizyon eğitim programının öğrenmeyi başarılı olarak sonuçlandıracağını garanti eden kesin kurallar yoktur. Bununla birlikte televizyon eğitim programlarında öğrenmenin

(1) Muriel Goldsman CANTOR, "Television Producers: A Sociological Analysis", (Uni., California, Los Angeles, PhD) ,Microfilms Inc., Ann Arbor, Michigan, 1970-8121, s. 4.

(2) Philip ELLIOTT, The Making of a Television Series: A Case Study in The Sociology of Culture, The Anchor Press, Essex, 1977, s. 63.

etkili olabilmesi için belli yollar vardır. Bu etkili yöntemleri senaryo geliştirirken kullanmak mümkündür.

Televizyon eğitim programı yazımında öncelikle programın amaçlarına uygun özel amaçlar belirlenmelidir. Senaryo yazarı programın amaçlarını ayrıntılı olarak incelemelidir. Öğrenme konumundaki birey bunları niçin öğrenmek istemektedir? Öğrenme durumundaki bireylerin yaşantıları ve örgün eğitimde edindikleri bilgi ile hazırlanacak konu arasında ilişki nasıl sağlanacaktır? Bu sorunların karşılıkları senaryo yazarına eğitim programına uygun senaryoyu hazırlamasına yardımcı olacaktır (1).

Televizyon eğitim programları için senaryo yazacak kişi nesnel olarak düşünmek ve araştırmak için birçok öğeyi birlikte bilmelidir. Televizyon teknolojisi ve yapım süreci nedir? Televizyon programı nasıl yapılır? Televizyon programının eğitimsel amaçları nelerdir, öncelikle bunlar bilinmelidir. Öte yandan televizyon eğitim programı senaryo yazarının stüdyo, kamera, yönetim odası, özel video efektleri, kurgu ve ses olanaklarını bilmelidir (2). Gerçek anlamda senaryo yazımından söz edebilmek için televizyonun tüm yapım olanakları üzerinde konuşmak gerekir. Senaryo yazarı

(1) Richard SHERRINGTON, "Scriptwriting for Educational Broadcasting a Training Problem", Educational Broadcasting International, V. 9, N. 4, December 1976, s. 168; Robert B.JONES, "How to Write Successful ITV Scripts", Learing Via Telecommunications Reading from Audiovisual Instruction, Washington, 1978, s. 55; GORDON, Classroom Television, s. 136.

(2) Robert L.HILLIARD, Writing for Television and Radio (Third Edition), Hasting House Publishers, New York, s. 48.

tüm televizyon yapım sürecinden ayrılamaz çünkü bütünden ayrı düşünülmediğinde işlevi ortaya çıkmaz (1).

Yaratıcı bir senaryo yazarı hedef izleyicisiyle ilgili kesin bilgileri öğrenmelidir. Hazırlanacak programın izleyicisi kim olacaktır; çocuklar mı, yetişkinler mi? Öğrenme konusundaki bireylerin giriş düzeyi mümkün olduğu kadar bilinmelidir. Programın izleyicilerin giriş düzeyi ile uyum içinde olması özel yetenekleri öğretme açısından önemlidir. Çünkü, televizyon eğitim programı belirli bir zaman diliminde öğrenciye bilgi aktarır bu zaman dilimi iyi değerlendirilmelidir. Hedef izleyicinin bilgi ve eğitim düzeyi, yaş ortalaması, ekonomik ve sosyal durumu, dile ilişkin sorunları bilinmelidir. Belirli bir hedef izleyici grubu için hazırlanmış olan program aynı nitelikte olan ancak farklı yerleşim yerlerindeki izleyiciler tarafından umulan düzeyde anlaşılabilir. Algılama kırsal kesimle şehirde farklı olabilir. Bir grup yardımcı kaynaklara sahip iken diğer grup bundan yoksun olabilir (2).

Televizyon eğitim programları motivasyonu sağlayabilmesi için mümkün olduğu ölçüde hedef izleyiciye göre düzenlenmelidir. Bir ölçme düzeyi mi hedef olarak düşünülüyor?

(1) RILLA, The Writer and Screen ..., s. x1.

(2) SHERRINGTON, "Scriptwriting for Educational ...", s. 168;
JONES, "How to Write Successful ITV Scripts", s. 56;
GORDON, Classroom Television, s. 136.

Yoksa bir bölge mi? İzleyici kimlerden oluşuyor? Özgeçmişleri nedir? Eğitim senaryosu yazarı bunları bilmelidir, çünkü televizyon eğitim programları, öğrenme durumundaki bireyin kendi düşünme evreninde yaratıcı ve yeni şeyler düşündürücü güdülemeyi yapmalıdır (1).

Araştırma aşamasından sonra senaryoda konunun ifadesi başlar. Bu aşamada senaryo yazarında yazarlık ve eğitimcilik yetenekleri uzlaşmalıdır. Senaryoda sahneler mantıklı bir sıra izleyecek şekilde birbiri ardına eklenmelidir. Hangi bilginin nerede verileceği kesin olarak belirlenmelidir. Senaryonun normal gelişmesinde düşünceleri görüntü olarak düşünmek çok önemlidir. Çünkü sonuçta sözlü düşüncelerin tümü görüntüleştirecektir. Senaryo yazarı bir sahne yazdığı anda, bir kamera gibi hareketi fiziksel ve davranışsal olarak farklı açılardan görebilmelidir. Diğer bir deyişle, görsel düşünme becerisine sahip olmalıdır. Her çekimin ekranda ne kadar kadar kalacağı ayrıntılı tasarlanmalıdır. Bunlarla birlikte izleyicinin dikkatini etkin tutabilmek için senaryo yazarı düşüncelerini yapıdaki doruklara, öğrenme sürecine ve programın amaçlarına uygun bir şekilde düzenlemelidir. Senaryo yazımında programın bütün aşamaları belirlenmelidir. Senaryoda yer alacak tüm öğeler (dış çekim, mizah v.b.) öğretim amacına uygun olarak nasıl birleştirildiği bilinmelidir (2). Kuşkusuz senaryoda her nokta yanı ritimde verilirse bu izleyiciyi sıkabilir. Bu nedenle bazı yapımcılar senaryonun bu aşamasında programın doruklarını tesbit ederler.

(1) HILLIARD, Writing for Television and Radio, s. 341.

(2) JONES, "How to Write Successful ITV Scripts", s. 56.

Programın görüntü ve ses ritmi ne zaman yükselecek, herede düşecek bunun belirlenmesi gerekir. Özellikle bu tür uygulamalar baştan sona tek bir sunum şekli (sadece sunucu ve grafik kullanılan bir program gibi) ile verilen programlarda özel bir önem kazanır. Farklı sunum biçimlerinin sunucu ve çeşitli dramatik sahnelerin bir arada kullanıldığı (modular program) program tipinde, her sunum biçimi (her parça) farklı bir usluptur ancak tümü birden bütünü oluşturur. Böylece her sunum biçimi (her parça) doruk sağlayıcı bir öğedir. Modular program tipinde, senaryo yazarı program içindeki farklı parçalar üzerinde, bütündeki öğretme amacını düzenlemelidir. Ancak senaryo yazarı her durumda programın eğitim yönünü ve her konunun eğitime uygun bir şekilde verilebileceğini unutmamalıdır (1).

Senaryo yazarının kullandığı sözcükler, işaretler ve imajlar öğrenme konumundaki bireylerin, hedef izleyicinin anlayabileceği şekilde düzenlenmelidir. Bu iletiler yapımı bütünleyen parçalardır. Senaryo yazarı kullandığı simgeleri görsel olarak da düşünebilmelidir. Sorun senaryo yazarının kullanacağı simgeleri görsel olarak düşünüp kaleme alabilmesidir. Bu görsel düşünme süreci içinde senaryo yazarı, metnin uygulanacağı televizyonun görüntü dili araçlarını belirlemelidir. Televizyonda kesme, mix, bindirme, setler, kostümler, ışık, ses v.b. görüntü dili öğelerini düşündüğü (yazdığı) senaryoya nasıl uyarlayacaktır? Bu televizyon dili öğeleri sadece nesnelere kayıt etmekle kalmazlar, gerçe-

(1) SHERRINGTON, "Scriptwriting for Educational ...", ss. 168-169.

ğe yeni anlamlar katarlar (1).

Senaryo yazarı hangi sunum biçimlerini kullanacağını yazım aşamasında belirlemelidir. Televizyon yapımlarındaki geleneksel sınıflandırma konuşma, görüntüleme ve dramatik biçimlerini tek tek, birlikte ya da birbirleriyle karışık olarak kullanım şeklini programın amaçlarına uyarlamalıdır.

Televizyon eğitim programının temeli olan senaryoda yapımın ve televizyonun tüm sınırlılıkları belirtilmelidir. Senaryo yazımındaki düşünceler yapım süreci içinde sistematik gerçeklere dönüşeceklerdir. Bu nedenle sınırlayıcılar, olanaklar ve sınırlar bilinmelidir. Düşünceleri ile ilgili olarak mali yapı, insan gücü ve teknik olanakları değerlendirmelidir. Kendi çalışma alanı ile ilgili gereklilikleri dekor, grafik, aktör, araç, gereç olanaklarını senaryo yazımında unutmamalı, teknik ayrıntıyı gerektiren durumlarda mesleki uzmanlardan kesinlikle görüş almalıdır. Bu nedenle de senaryo yazarı yapımcı-yönetmenle çok yakın çalışmalıdır. Hangi düşüncenin televizyona uygun olduğunu senaryo yazarına yapımcı-yönetmen söyleyebilir. Bunun tersi bir çalışma şekli ile ortaya çıkacak senaryo yapım ekibine birçok sorun çıkaracaktır (2).

Hancock ve Lai televizyon eğitim programı senaryosunun özelliklerini şöyle belirtiyorlar:

Senaryo kişiseldir, kim sunacaksa ona uymalıdır, sunan kişinin üslubuna uygun olarak yazılmalıdır.

(1) SHERRINGTON, s. 169.

(2) SHERRINGTON, ss. 167-170.

Senaryo basit ve konuşma diliyle yazılmalı, seslendiği kültüre bilgi verici ve doğal olmalıdır. Özellikle eğitim programları açısından basit bir dil kullanılması çok önemlidir. Dolaylı ve kişisel anlatım şekillerinden, anlaşılma düzeyini aşmaktan kaçınılmamalıdır. Bilimsel dil yerine doğal konuşma dili tercih edilmelidir.

Senaryoda sözden çok ağırlık görüntüde olmalıdır, etkin görüntü kendini anlatmak için yeterlidir. Özellikle gösterilen nesneyi televizyon programlarında sözle de tekrarlamaktan anlatım biçimi açısından kaçınmak gerekmektedir.

Senaryo ekonomik olmalı, televizyon yapım sürecinden en verimli yararlanacak biçimde hazırlanmalıdır.

Senaryoda her konu aynı şekilde anlatılmamalı, program eğitsel amaçlarına uygun olarak konuların ağırlıkları düzenlenmelidir. Bu süreçten hareket ederek görüntüde ve anlatımda yer alacak öğeler belirlenmelidir (1).

Televizyon eğitim programı yapım süreci içinde yapımcı-yönetmen senaryo yazımı aşaması sonucunda; programın belirlenen genel ve alt amaçlarına, hedef izleyicisine, yapım olanaklarına (mali, teknik, insan) ve televizyona uyarlamaya uygun yazılı metin oluşturur.

(1) HANCOCK and LAI "Script-Writing and Performing", ss. 44-45.

Televizyon Program Öğelerinin Belirlenmesi

Programdaki Kişilerin Belirlenmesi, televizyon eğitim programının amacına uygun olarak program içinde çeşitli nedenlerle "kişiler" (insanlar) kullanılmaktadır. Eğitim programında insan kullanılmasının temel nedenleri şunlardır:

- . İzleyici konuyla ilgili kişiyi görmek sesini duymak isteyebilir. Programa katılacak bu tür "misafir" kişiler programın öğrenme sürecini de etkiler.
- . Programda kullanılması düşünülen kişiler hayatta olmayabilir. Programa katılacak aktörler bu kişileri canlandırır-lar.
- . Programın konusunu oluşturan nesne bir insanla birlikte göstermeyi gerektirir. Örneğin bir yangın söndürücü bunu çalıştıracak görevlisi ile birlikte gösterilmelidir. Bazen de gösterilen nesneden önce ya da sonra konunun uzmanının görüşleri verilir.
- . Program "sunucu" gerektirebilir. Programın temel kişisi olan sunucu ekranda doğrudan izleyiciyle konuşur. "Televizyon Öğretmeni" konunun uzmanı olan özel bir sunucu ti-pidir (1).

Eğer eğitim programında bir sunucu kullanılacaksa bu-nun profesyonel bir sunucu ve öğretmen olacağına karar veril-melidir. Özellikle televizyon eğitim programlarında bunun ke-sin bir kuralı yoktur. Profesyonel sunucular televizyon orta-

(1) COMBES and TIFFIN, TV Production for Education ..., ss. 62-65.

mına ve kullanılan teknolojiye alışık kişilerdir. Ancak konunun uzmanı değildirler. Konuya yabancı kalabilirler. Televizyon öğretmeni ise televizyon teknolojisi ve ortamına kolay uyum sağlamasalar da, konuyla her gün birlikte olduklarından anlatım bütünlüğünde sorun çıkarmazlar. Ayrıca öğretmen programın gelişim sürecine katılmıştır düşüncelerin bazıları kendisininindir. Tüm bunların yanında televizyon eğitim programında kullanılacak kişilerin seçiminde hedef izleyicinin yaş düzeyi dil ve diyalekt özellikleriyle birlikte diğer nitelikleri unutulmamalıdır.

Programdaki Nesnelere Belirlenmesi, monolog, diyalog ya da tümü dramatik olarak gerçekleştirilen televizyon eğitim programlarında, ekranda sadece insanlar gösterilir bu programlar için nesnelere (eşyaları) etkin olarak gösterme çabası gereksizdir. Ancak televizyon eğitim programlarının çoğunluğunda "nesnelere", cansız eşyalar programın vazgeçilmez konularıdır. Eğitim programında nesnelere kullanılırken: nesnenin detay ve renklerinin açık olarak belirlenmesine; nesnenin, ekranın yok olma alanı dışına taşmamasına; nesnenin gerçek büyüklüğünün, üçüncü boyutu (derinliğin) ve hareketli ise hareketin gerçek yavaşlatılmış aşamalarının izleyici tarafından anlaşılabilir olmasına özen gösterilmelidir.

Programdaki Mekanların Belirlenmesi, televizyon eğitim programında kullanılacak "mekan" larda kişiler ve nesnelere kadar önemlidir. Mekan, programın amacına uygunluğu yanında televizyon yapım araçları ve ekip ile ulaşımına, za-

man ve mali açılardan uygun olmalıdır. Programda kullanılması düşünülen bir mekanla ilgili olarak şu sorular sorulmalıdır: Mekan programın amaçlarına uygun mu? Çekim için gerekli izinler alınabilecek mi? Işık durumu nedir? Elektrik durumu nedir? Hangi kamera, mikrofon ve kayıt aracı kullanılma uygundur? Ulaşım ve konaklama olanakları nasıldır? Bu soruların sonucunda mekanın kullanılması düşünülüyorsa gerekli hazırlıklar yapılmalıdır. Tüm bunların yanında belirlenen mekan, daha önce çekilmiş görüntü, fotoğraf, çizim ya da dekor olarak da kullanılabilir. Planlama aşamasında bu kararlar verilmiş olmalıdır.

Programdaki Grafik ve Görüntü Malzemelerinin Belirlenmesi, diyagramlar, çizelgeler, yazılar, rakamlar, harita ve fotoğraflar yaygın adı ile grafik malzemeler programın amacına uygun olarak öğrenmeyi desteklemek için kullanılmaktadır. Eğitim programlarındaki soyutlanmış grafikler öğrenmeyi sağlamada görüntülere daha açık bir anlatım sağlayabilmektedir. Kullanılacak grafiklerin program amacı açısından uygunluğu, nasıl bir süreç içinde yer alacağı grafik hazırlayacak kişilere açıklanmalıdır. Bu aşamada unutulmaması gereken nokta grafik malzemeleri hazırlayacak kişilerin sanatsal yaratıcılığı ve becerileri olduğudur. Bu kişilerin başarısı programın da niteliğini etkileyecektir. Grafikleri hazırlayacak kişilere hedef izleyici ile ilgili bilgiler grafik tasarımı için iletilmelidir. Önerilen taslakların programın amacına uygunluğu sağlanmalıdır. Artistik yaratıcılık yanında eğitim programlarının amaçları kesinlikle unutulmamalıdır.

Eğitim programı içinde daha önce başka amaçlarla çekilmiş film video görüntülerinden yararlanmak da gerekir. Senaryoda belirtilen bu görüntüler çekim öncesinde hazırlanmalıdır. Bu görüntülerin eğitim programının amacına uygunluğu, kullanılan teknoloji ile uygunluğu sağlanarak teknik nitelikleri de düşünölmelidir.

Tüm bunların yanında hazırlık aşamasında, eğitim programının çekiminde kullanılacak sesle ilgili bantlar ve efektler stüdyo planı ve kamera kartları çalışanları yönlendirecek biçimde hazırlanmalıdır.

Teknik Olanakların Belirlenmesi, öğrenme-öğretme süreci içinde senaryo ve diğer program yapım öğeleri televizyon eğitim programının televizyon teknolojisi dışındaki kısmını oluşturur. Oysa her televizyon yapımı gibi eğitim programı yapımı sürecinde de teknoloji kullanmak gereklidir. Planlama süreci içinde eğitim programında senaryoya uygun çekim gerçekleşebilmesi ancak gerekli teknolojik araç-gereç ve bunu kullanacak ekibin düzenlenmesi ile mümkündür. Her televizyon yapımı gibi eğitim programları yapımı da teknik açıdan;

Stüdyo (Kameralar-aydınlatma araçları-mikrofonlar),

Kontrol Odası (tüm ses-görüntü düzenleme ve kontrol araçları),

Tele Sine (değişik formatlardaki film gösterici-slayt gösterici),

Kayıt Araçları (değişik formatlardaki video kayıt araçları)

ünitelerindeki televizyon program yapımı araçlarından ve bunları kullanan personelden oluşur. Televizyon yapımların-

da teknik planlama, kullanılacak araçların ve personelin nitelikleriyle bunların program amaçlarına uygunluğunu sağlayabilmelidir.

Yapımcı-yönetmen hazırlıklar aşaması sonucunda, televizyon eğitim programı senaryo yazım tekniği doğrultusunda planlama aşamasındaki bilgilerden de yararlanarak programın senaryosunu oluşturur. Öte yandan, televizyon program öğelerini oluşturan; kişileri, nesnelere, mekanları, grafik ve görüntü malzemelerini senaryoya uygun şekilde belirler. Ve yine senaryodaki ihtiyaçlara göre televizyon yapımının teknik yönünü oluşturan; stüdyo, kontrol odası, tele sine, kayıt ünitesinde nelerin gerekli olduğunu tesbit eder. Böylece yapımcı-yönetmen, mesleğin yöntemi süreci içinde (Şekil 13) çekim aşamasına ulaşır.

Yapım-yönetim mesleğinin uygulanmasındaki üçüncü aşama Şekil 13'de görüldüğü gibi televizyona uyarlamadır. Bu aşamada yapımcı-yönetmen, planlama ve hazırlıklar aşamalarında yapılan işler sonucunda ortaya çıkan senaryoyu televizyon diline uyarlar. Bu aşama, mesleğin uygulama süreci içinde "Çekim" adı ile kavramlaştırılmaktadır. Yani, senaryonun televizyon teknoloji kullanılarak görüntü ve ses öğeleriyle birleştirilmesidir. Yapım-yönetim mesleğini yapan kişinin mesleğinin uygulaması sırasında yapması gereken son iş, senaryoya göre "Çekim Sonrası" işlerini yapmaktır.

Televizyona Uyarlama

Çekim

Çekim, televizyon program yapım süreci içinde senaryonun oluşturulmasından sonra başlar. Televizyon programının temel düşüncesi; senaryo ile yazılı metne çekim ile de televizyona uyarlanır. Senaryo yazarının fikrinde canlanıp yazılı metne dönüştürdüğü olaylar ve nesnelere çekim süreci ile diğer bir deyişle kameranın ve sesin yaratıcılığına uyarlanarak televizyon programı şekline dönüşür.

Bir televizyon programı çekimi düşünüldüğünde daha özel olarak bir televizyon senaryosu okunduğunda görüntü düşünülür. Zettl bu aşamada süreci ikiye ayırır: birincisi düşünme ve sözcüklerin bir bütünlük içinde bireysel görüntüleme dönüştürülmesi olan görselleştirme (visualization); ikincisi ise, tek tek görüntüleri belirli anlam ifade edecek şekilde bir süreklilik içinde düzenlenmesi, görüntüleme (picturization) (1).

Görsellik diğer bir deyişle görüntü, televizyon dilinin temel ögesidir. Ve bu öge görüntü çekim süreci sonucunda ortaya çıkar. Bir televizyon senaryosunun çekim süreci içinde televizyon teknolojisi ile görüntülenmesi senaryoya birçok anlamlar, yorumlar kazandırır. Görüntü bir televizyon programına çekim süreci içinde şu işlevleri sağlayabilir:

(1) ZETTL, Television Production Handbook, s. 419.

Gerçek olarak konu doğrudan doğruya, yalın ve düz bir yolla anlatılır. Çevresel bir mekan oluşturulabilir. Düşüncelerin, duyguların görüntüyle ifadesi yorumlayıcı olabilir. Görüntüyle yerler, olaylar en değişik atmosferler ayrıntıyla simgelenir. Görüntü ile bir olay, konu, kişi taklit edilir. Belirli olaylardaki kişiler ya da kişilerdeki belirgin ayrıntı özleştirici bir öge olarak görüntüleştirilebilir. Görüntüler daha önceki olayları topluca hatırlatarak özetler. Olaylar ve düşünceler arasında birleştirici olur. Kurgu ile birbiriyle ilgili sahneler arasında geçişi sağlar (1).

Televizyon programını oluşturan sadece görsellik, görüntüsel anlatım değildir. Ses de televizyon programının bir parçasıdır. Ses, görüntü gibi televizyonun teknolojisinden gelen bir öğedir. Ses televizyon programında sadece görüntüyü desteklemez sesi temel alarak televizyon yapımında belli bir anlatım yoluna gidebilir. Ses, bununla birlikte görüntüsel anlatım etkisini güçlendirmektedir. Ses uygun bir biçimde kullanıldığında hem izleyicinin ilgisini çeker hem de görüntünün önüne geçebilir. Genel olarak insanın sesi görüntüden çok daha iyi ayırtedilebildiği ve duyulan sesin görüntüden çok daha fazla algılandığı söylenebilir. Ancak sesin televizyon yapımlarında kısıtlı yanları da vardır. Aynı ses ögesi birkaç program hiç değiştirilmeden kullanılabilir kulak bunu fark edemez. Ama bir programda kullanılan görüntünün, detaydaki bir görüntü ögesinin diğer bir programda

(1) MILLERSON, The Technique of Television Production, s. 212.

kullanıldığında izleyicinin gözü hemen iki kez kullanılmış olan görüntüyü anlar (1).

Ses,televizyon programlarında iki biçimde kullanılır:

1) Gerçek sesler, olayın geçtiği mekandaki gerçek (doğal) sesler. 2) Atmosferik sesler, gerçek ortama uygun, gerçek dışı ve soyut bir atmosfer oluşturmak için kullanılan sesler.

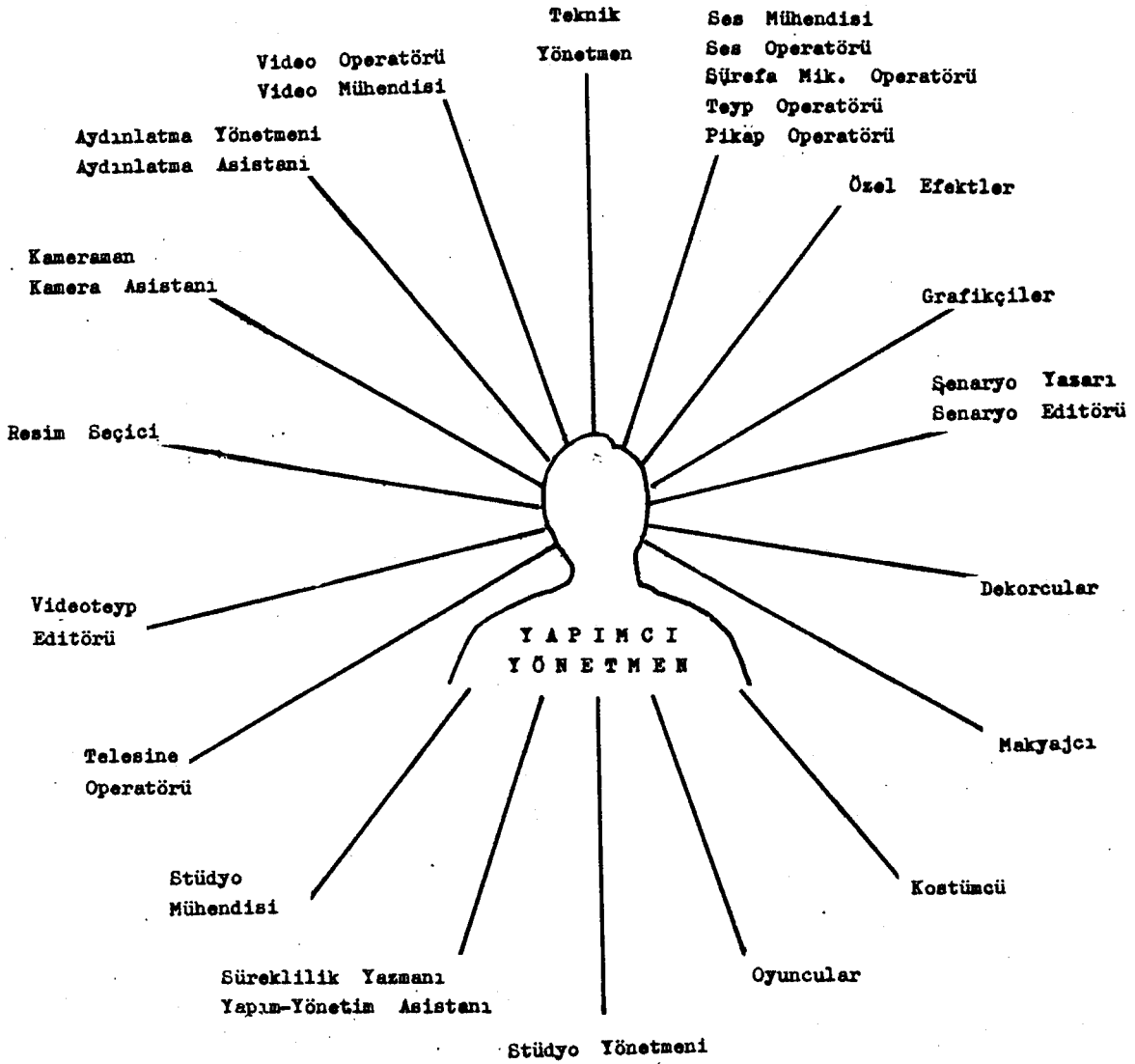
Televizyon programlarında kullanılan sesle şu işlevler sağlanabilir. Doğal ses, bilgiyi doğrudan aktaran normal konuşmalar. Çevresel ses, olayların geçtiği yeri belirleyen sesler. Yorumlayıcı ses, düşünceler, duygular açısından etkili olan sesler. Simgesel ses, simgesel olarak bir olay ya da nesneyi açıklayan sesler. Öykündürücü ses, konunun sesi kişiliği, hareketlerini v.b. öykündüren sesler. Özleştirici ses, daha önce bilinen bir olayı yeniden hatırlatan sesler. Birleştirici ses, olaylar ve sahneler arasındaki ilişki kuran sesler. Sıralayıcı ses, dramatik ve komik etkiler düzenlemek için birbiri arkasına eklenen sesler (2).

Çekim aşamasında yapımcı-yönetmen görüntü ve sesin televizyon dilini oluşturmadaki özelliklerinden hareket ederek senaryoyu televizyona uyarlar. Yapımcı-yönetmen çekim işini bir televizyon stüdyosunun çekim ortamında gerçekleştirir. Bu süreç içinde yapımcı-yönetmen, televizyon stüdyosunun araç, gereç ve insan olanaklarını senaryodaki amaçlara göre düzenler ve yönetir.

(1) MILLERSON, s. 210.

(2) MILLERSON, ss. 210-211.

Çekim aşamasında yapımcı-yönetmenin bir televizyon stüdyosunda ilişkide olduğu kişiler Şekil 14'de görülmektedir.

Şekil 14. Yapımcı-Yönetmenin Çekim Aşamasında İlişkide Olması Gereken Kişiler

Gerald MILLERSON, Effective TV Production (Second Edition), Focal Press, London, 1979, s. 11'den uyarlandı.

Şekil'den de anlaşılacağı gibi çekim aşamasında yapımcı-yönetmen, karmaşık bir teknolojik araçlar ortamında sanatçı duyarlılığı ile çalışma durumundadır. Çünkü Şekil 14'de görüldüğü gibi otuzun üzerindeki kişiyi yöneterek yapımcı-yönetmen izleyici için görsel bir sunum (program) hazırlamaktadır. Bu nedenle çekim aşamasında tüm yaratıcı yeteneğini ortaya koyması gerekir. Diğer bir deyişle, çekim ile senaryonun yorumlanması söz konusu olduğundan bu aşamada yapımcı-yönetmenin sanatsal yaratıcılığı etkin olarak ortaya çıkar.

Çekim Sonrası

Yapımcı-yönetmenin görevi bazı televizyon programlarında çekimle bitmez. Programın hazırlanışı, stüdyoya çekim için girip programı başından sonuna kadar bir ya da iki sefer tekrar yaparak gerçekleştirebilecek şekilde olabilir. Bu tür programlarda yapımcı-yönetmenin çekim sonrası herhangi bir sorumluluğu yoktur. Kontrol odasına girdikten sonra yapımcı-yönetmen programını bitirerek oradan çıkacaktır. Ancak bazı televizyon programları birbirinden çok farklı mekanlarda, defalarca tekrarlanmış çekimlerden oluşabilir. Buna bağlı olarak çekimden sonra yapılması gereken ses ve görüntü düzenlemeleri olabilir. Bu durumda yapımcı-yönetmenin çekim sonrasında senaryoya uygun olarak çekimleri ve sesleri düzenlemesi gerekir. Kurgu olarak adlandırılan bu aşamaya yapımcı-yönetmen senaryoya göre defalarca tekrar edilmiş çekimlerin en uygun olanlarını seçerek birbiri ardına ekler, gerekli geçişleri ve ses ile ilgili düzenlemeleri yapar.

Televizyon eğitim programı senaryo yazımı tekniği doğrultusunda planlama aşamasındaki bilgilerden yararlanarak oluşturulan programın senaryosunun, televizyon program öğeleri ve televizyon teknik olanaklarının sonucunda televizyona uyarlama aşamasında, televizyon programının çekimi ve çekim sonrası işlemleri gerçekleştirilir. Şekil 13'de de görüldüğü gibi bu yöntem sonucunda yapımcı-yönetmen "Televizyon Eğitim Programı" amacına ulaşır.

TELEVİZYON EĞİTİM PROGRAMI YAPIM-YÖNETİM MESLEĞİNİN EĞİTİMİ

Televizyon eğitim programı yapımcı-yönetim mesleği eğitiminin genel amacı yapımcı-yönetmen yetiştirmektir. Bu eğitim; hizmet öncesi eğitim (meslek eğitimi) ya da hizmet içi eğitim şeklinde, örgün ya da yaygın eğitim yöntemleriyle yapılabilir. Ancak ulaşılmak istenilen genel amaç yapımcı-yönetim mesleğini yapacak kişinin yetiştirilmesidir.

Kişide televizyon eğitim programı yapımcı-yönetim mesleğini yapabilmesi için bulunması gereken özellikler, bu eğitimin genel amacına ulaşabilmesi için gerçekleşebilmesi gereken özel amaçları ortaya çıkaracaktır. Bu amaçlar, Şekil 6'da görülen bir mesleğin eğitim sürecini oluşturan; mesleki bilgilerin, mesleki becerilerin kazandırılması ve mesleki davranışların geliştirilmesini içermektedir. Diğer bir deyişle mesleğin eğitimi, bu düzeylerdeki özel amaçlara ulaşılarak başarılı olabilir.

Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin eğitim süreci; bu konuda eğitim yapan örgün eğitim kurumlarının (1) öğretim programları ve bir mesleğin eğitim süreciyle (Şekil 6) birlikte değerlendirilerek belirlenebilir. Amaçları arasında televizyon yapımcı-yönetmeni yetiştirmek-

(1) Bu konuda Dünya da yükseköğretim düzeyinde eğitim yapan pek çok okul bulunmaktadır. Okullarla ilgili kataloglarda yapılan inceleme sonunda aşağıda adı geçen okullar örnek olarak alınmıştır:

California State University (A.B.D.), Radio-TV Department; California State University (Los Angeles, A.B.D.), Department of Broadcasting; University of California (A.B.D.), Theater Arts Department; City University of New York (A.B.D.), Brooklyn College, Television Radio Department; New York University (A.B.D.), School of the Arts, Institute of Film and Television; Temple University (A.B.D.), Department of Radio-Television-Film; Royal College of Art, School of Film and Television (İngiltere); The National Film and Television School (İngiltere); Deutsche Film-und Fernsehakademie GmbH (Federal Almanya); Hochschule für Fernsehen und Film (Federal Almanya).

Türkiye'de bu alanda eğitim yapan okullar ise şunlardır: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi (Örgün Bölüm); Ankara Üniversitesi, Basın-Yayın Yükseköğretim Okulu; Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne ve Görüntü Sanatları Bölümü, Sinema-Televizyon-Fotoğrafçılık Ana Sanat Dalı; Ege Üniversitesi, Basın-Yayın Yükseköğretim Okulu; Gazi Üniversitesi, Basın-Yayın Yükseköğretim Okulu; İstanbul Üniversitesi, Basın-Yayın Yükseköğretim Okulu; Marmara Üniversitesi, Basın-Yayın Yükseköğretim Okulu; Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sinema-Televizyon Araştırma Merkezi.

te olan örgün eğitim kurumlarının öğretim programları bir mesleğin eğitim sürecinin birlikteliği ile oluşturulan televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin eğitim süreci Şekil 15'de görülmektedir.

YAPIM - YÖNETİM MESLEĞİNİN EĞİTİM SÜRECİ

<ul style="list-style-type: none"> . Kültürel ve teknik bilgiler . Bilgileri yorumlama ve anlam çıkartma . Bilgileri ve kavramları somut olaylara uygulama . Mesleğin konusunu oluşturan parçalar ve öğeler arasında analiz ve sentez yapabilme . Mesleki amaçlı ölçütlere uygun değerlendirme 	<ul style="list-style-type: none"> . Meslekle ilgili olay ve nesnelere algılama . Mesleki beceriler için kişiyi hazırlama . Mesleki becerilerin ön denemesini sağlama . Öğrenilen mesleki becerileri alışkanlık şekline dönüştürme . Öğrenilen becerileri en az zaman ve güçle yapabilme . Yeni durumlara uyum sağlama . Uygulama sırasında yeni beceriler geliştirme 	<ul style="list-style-type: none"> . Meslekle ilgili belli uyarıcıların farkına varma . Mesleki kural ve sorumluluklara karşı davranış geliştirme . Mesleki değerleri davranış biçimi şekline dönüştürme . Kazandığı mesleki değerlere uygun davranma
---	--	---

Şekil 15. Televizyon Eğitim Programı Yapım-Yönetim Mesleğinin Eğitim Süreci

Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin eğitim sürecinde mesleki bilgilerin kazandırılması Şekil 15' de ilk aşamada görülmektedir. Bu düzeydeki amaçların gerçekleşmesi için; televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğini yapacak kişilerde mesleki konuları ve olayları anlama, değerlendirme, gerektiğinde mesleki becerin öğrenilmesi için uygun bir kültürel ve teknik bilgi zemini oluşturmaktır. Mesleki bilgiler amacına ulaşabilmek için eğitim süreci içinde verilmesi gerekenler; yukarıda belirtilen örgün eğitim kurumları öğretim programları ve Şekil 6'daki mesleki bilgiler sürecinden hareket ederek şöyle belirtilebilir:

- . Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin eğitim sürecinde mesleki bilgileri öğrenmenin ilk aşamasında, televizyon eğitim programı yapabilmeyi öğrenmeye zemin oluşturacak kültürel bilgiler (sosyoloji, psikoloji, sosyal-psikoloji, iletişim, kültürel antropoloji, eğitim, edebiyat, hukuk, ekonomi, yönetim, araştırma tekniği, güzel sanatlar, sinema, tiyatro v.b.) ve teknik bilgilerin (televizyon yapım teknolojisinin temelini oluşturan görüntü ve ses'le ilgili teknik bilgiler) kazanılması gerekmektedir.
- . Yapımcı-yönetmen adayı mesleki bilgileri öğrenme sürecinde öğrendiği kültürel ve teknik bilgileri yine bu süreç içinde yorumlayabilmeli onlardan mesleği ile ilgili anlamlar çıkarabilmeli ve somut olayları uygulayabilmelidir. Örneğin; sosyoloji, ekonomi, hukuk ve güzel sanatlar, kamera tekniği, senaryo yazımı, fotoğrafçılık gibi kültürel ve teknik bilgileri içeren dersleri birbiriyle ilişkili olarak yorumlamayabilme ve somut olaylara uygulayabilmelidir.

- . Yine eğitim sürecinin mesleki bilgileri öğrenme aşamasında, yapımcı-yönetmen adayı öğrendiği mesleki bilgileri analiz ve sentez yapabilmelidir. Yani, televizyon yapımlarında gerekli olan görüntü ve ses öğeleriyle ilgili teknik bilgileri kültürel bilgilerle birlikte bir televizyon eğitim programı bütünü içinde değerlendirebilmelidir.
- . Yapımcı-yönetmen adayı bu süreç içinde öğrenilen kültürel ve teknik bilgileri televizyon eğitim programı üretebilmek için gerekli olan mesleksel, hukuki ve ahlak ölçütlerine uygun olarak değerlendirebilmelidir.

Televizyon eğitim programı yapımcı-yönetim mesleğinin eğitim sürecinde ulaşılmaması gereken ikinci önemli amaç Şekil 15'de görüldüğü gibi mesleki becerilerin kazandırılmasıdır. Mesleki becerilerin öğrenilmesi, mesleki bilgileri öğrenmiş olmayı gerektirir. Öte yandan, mesleki becerilerin öğrenilmesi mesleki bilgilerin uygulamasına olanak sağlayacaktır. Eğitimin bu düzeyindeki amaçlara ulaşmak için televizyon eğitim programı yapımcı-yönetim mesleğini yapacak kişinin öğrenmesi gerekenler; daha önce belirtilen örgün eğitim kurumlarının öğretim programları ve Şekil 6'daki mesleki becerilerin kazandırılması sürecinden hareket ederek şöyle belirtilir.

- . Yapımcı-yönetmen mesleki becerilerin geliştirilmesi sürecinin ilk aşamasında, mesleğinin gerektirdiği becerilerin geliştirilmesi için mesleği ile ilgili nesnelere ve olayları duyu organlarıyla algılamalıdır. Televizyon eğitim programını gerçekleştirebilmek için gerekli olacak televizyon teknolojisi ile ilgili araç-gereci görerek, dokunarak içinde yaşayarak tanımalıdır. Ve böylece yapımcı-yönetmen adayı, mesleki becerileri kazanmak için hazır

hale gelmiş olur.

- . Mesleki becerilerin geliştirilmesi sürecinde; televizyon eğitim programının planlaması, senaryo yazımı, çekim teknikleri, kamera kullanımı, dekor-grafik tasarımı, kurgu ve aydınlatma teknikleri v.b. ile ilgili becerilerin uygulaması uzman kişilerin denetiminde yapımcı-yönetmen adayına yaptırılmalıdır.
- . Mesleki becerilerin kazandırılması sürecinde öğretici gözetimde kişiye yapım-yönetim mesleği ile ilgili olarak öğretilen becerilerin kişide alışkanlık şekline dönüşmesi sağlanmalıdır. Yani, uygun bir ortam bulunduğu yapımcı-yönetmen adayının televizyon eğitim programı yapabilir duruma gelmesini sağlayacak uygulamalar yaptırılmalıdır.
- . Yine bu eğitim süreci içinde meslekle ilgili uygulama çalışmalarında yapımcı-yönetmen adayı becerilerini en az zaman ve güç harcayarak yapabilecek duruma getirilmelidir.
- . Mesleki becerilerin kazandırılması sürecinde en son olarak yapımcı-yönetmen adayına öğrendiği mesleki becerileri çağdaş gelişmeler ve yeni durumlara uygulayabilme, yeni beceriler yaratabilme öğretilmelidir.

Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin eğitimi sürecinde yer alan son aşama Şekil 15'de görüldüğü gibi mesleki davranışların geliştirilmesidir. Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğini yapacak kişinin eğitim süreci içinde mesleki davranışları geliştirmek; mesleki becerileri ile uygulamaya koyarken ona, kişilik özelliklerini de olumlu bir şekilde kullanma olanağını sağlayacaktır. Davranışlar düzeyindeki amaçlara ulaşmak için yapım-yönetim mesleğinin yapacak kişinin öğrenmesi gerekenler; yine daha

Önce belirtilen örgün eğitim kurumlarının ders programlarından ve Şekil 6'daki mesleki davranışlar sürecinden hareket ederek şöyle belirtilebilir:

- . Yapımcı-yönetmen adayı mesleki davranışlarını geliştirebilmesi süreci içinde özellikle ilgili konu ya da uyarıcıların farkına varmalıdır. Yapımcı-yönetmen adayı mesleği hangi konuları, olayları, hangi değer yargıları ve ölçütleri içeriyor bunların farkında olmalıdır. Mesleki bilgilerin kazanılması düzeyindeki kültürel, teknik bilgiler ve mesleki becerilerin kazanılması sürecindeki çabalar bu amaca ulaşmaya da hizmet etmektedir.
- . Yapımcı-yönetmen adayı, mesleki bilgilerin ve becerilerin kazandırılması sürecinde farkına vardığı olay ya da uyarıcılara karşı davranış şekli geliştirmeyi öğrenmelidir. Yani, yapım-yönetim mesleğini yaparken uygulaması gereken kurallar, kabul etmesi gereken sorumlulukları, davranışları bilmelidir. Eğitim süreci içinde bu düzeydeki amaçlara, mesleki kuramsal dersler ve uygulamalı çalışmalarla ulaşılabilir.
- . Mesleki davranışların geliştirilmesi süreci içinde, yapımcı-yönetmen adayı mesleğini yapmaya sürekli istek göstermesi, belirli mesleki değerleri benimseyip davranış biçiminde kullanması mesleki bilgi ve beceri düzeyindeki kuramsal ve uygulamalı çalışmalarla sağlanmalıdır.
- . Yapım-yönetim mesleğini yapan kişi birçok değeri birlikte benimseyebilir. Yapımcı-yönetmen adayına mesleğini yaparken hangi değerlerin etkin hangilerinin silik kalacağı eğitim süreci içinde öğretilmelidir. Kişi, yapım-yönetim mesleğini yaparken kazandığı değerlere uygun davranması gerekti-

ğini eğitim süreci içindeki bilgi ve beceri düzeyindeki etkinlikler içinde kazanmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğini yapan kişinin mesleğini icra ederken yapmakla sorumlu olduğu görevler şunlardır:

- . Hedef izleyicinin özelliklerine ve ulaşılmak istenilen amaçlara uygun olarak programın içeriğini geliştirmek.
- . Televizyon diline uygun olacak şekilde programın senaryosunu yazmak. Senaryoyu başka bir kişi yazacaksa ona programla ilgili tüm bilgileri sağlamak.
- . Senaryoyu televizyon diline uyarlama açısından tasarımlar yapmak.
- . Çekim öncesi gerekli insan, mekan, eşya, araç-gereç hazırlıklarını yapmak.
- . Program bütçesini tesbit etmek.
- . Kamera, aydınlatma, ses, dekor, grafik ve kostüm tasarımlarını gerçekleştirmek.
- . Oyuncuların prova ve yönetimini yapmak.
- . Tüm televizyon yapım öğelerini kamera, ışık, ses, oyuncu, dekor, grafik çalışmalarını programın bütünü içinde birleştirmek; yani programın çekimini gerçekleştirmek.
- . Çekim aşamasında; oyuncularını, kameramanlarını, ışıkçıları, sesçileri, görüntü ve ses mühendislerini, görüntü kayıtcıları, resim seçiciyi, stüdyo yönetmenini yönetmek.
- . Farklı mekanlarda yapılan çekimlerin programın amacı doğrultusunda sinemasal kurgu ilkelerine göre kurgusunu ger-

çekleştirmektir (1).

Televizyon eğitim programı yapabilmek için yukarıda belirtilen görevleri yapmakla sorumlu olan yapımcı-yönetmen insanların eğitim sorunlarına görsel işitsel kitle iletişim aracı televizyonu kullanarak yardımcı olmaya çalışır. Eğitim işlevinden çok eğlence işleviyle yaygınlaşan televizyonu bir eğitim aracı olarak kullanmaya yönelen televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleği karmaşık bir yapıyı içerir.

Kısaca özetlenirse, televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin amacı Şekil 9'da görüldüğü gibi yapımcı-yönetmenin bireysel amaçları ile televizyon kurumunun örgütsel amaçlarının birlikteliğinden oluşan; televizyon eğitim

-
- (1) Yapımcının görevleri için; Muriel Goldsman CANTOR, Television Producers: A Sociological Analysis, ss. 87-110; The Encyclopedia of Film and Television Techniques (Second Edition), Focal Press, London, 1973, ss. 590-593; HANCOCK, Producing for Educational Mass Media, s. 27; Bruce LEVIS, The Technique of Television Announcing, Focal Press, London, 1966, ss. 227-228; Jhon W. RAVAGE, Television: The Director's Viewpoint, Westview Press, Colorado, 1978, ss. 13-16; Güner SARIOĞLU, Televizyon Program Yapımı ve Yöntemi, Ankara Üni., S.B.F. Yayını, Ankara, 1976, ss. 103-104; Alan WURTZEL, Television Production (Second Edition), Mc Graw-Hill Book Company, New York, 1983, s. 10 ve 472-502; Herbert ZETTL, Television Production Handbook, s. 408.
- Yönetmenin Görevleri için; The Encyclopedia of Film and Television Techniques, ss. 234-239; HANCOCK, ss. 29-30; LEVIS, ss. 228-229; Gerald MILLERSON, The Effective TV Production, ss. 10-11; RAVAGE, ss. 5-8; SARIOĞLU, ss. 114-115; Mahmut Tali ÖNGÖREN, Televizyon Film Yöntemleri, Ankara Üni., S.B.F. -Yayını, Ankara, 1976, s. 19, 87-88 ve 318; WURTZEL, s. 10 ve 524-549; ZETTL, ss. 417-418.

lerdeki her türlü değişiklik televizyon eğitim programı yapım-yönetimindeki amaca uygun olacak şekilde yapılmalıdır. Ancak televizyon eğitim programı yapım-yönetimindeki amaç da, yani televizyon eğitim programı üretmek ve ona bağlı olarak para kazanma (hizmet verme) onur kazanma amaçları yapımçı-yönetmenin mesleğe hazırlanması ve televizyon eğitim programları yapım yöntemindeki süreçlerden etkilenmektedir. Yapımçı-yönetmenin mesleğe hazırlanması ve televizyon eğitim programları yapım yöntemindeki yeni bir gelişme televizyon eğitim programı yapım-yöntemindeki amacı etkileyecektir. Bu süreç Şekil 16'da kesik çizgilerle gösterilmektedir. Öte yandan, Şekil 16'da görüldüğü gibi yapımçı-yönetmenin mesleğe hazırlanması ve televizyon eğitim programları yapım yöntemi bu süreç içinde birbirleriyle de karşılıklı ilişki içindedir.

Bu çalışmanın sonucunda, televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin gerçek işlevini yerine getirebilmesi için şu öneriler geliştirilebilir:

- . Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleği, uzmanlaşmış eğitimin giderek arttığı günümüzde özel eğitim gerektiren bir meslek olarak görülmelidir. Değişik konularda eğitim almış kişileri hizmet içi eğitimle yetiştirme yerine bu mesleği yapacak kişilerin öğretimi yüksek okul düzeyindeki okullarda planlanmalıdır.
- . Televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleği ile ilgili olarak;
 - . farklı kurumlarda çalışan meslek üyeleri arasındaki geçişi sağlama ve uyumlu çalışmayı sağlayabilmek için mesleğin icrası sırasındaki farklılıkları en aza indirecek

standart yöntem,

- . meslek üyeleri arasında, mesleğin icrası sırasında ya da çalışma ortamı dışındaki beraberliklerde mesleki konularda anlaşmayı sağlayacak uzmanlaşmış terminoloji,
 - . kişisel amaçların üstünde, mesleksel davranışlar ve mesleğin icrası ile ilgili ahlak kuralları,
 - . farklı kurumlarda aynı mesleği yapan kişilerin gerektiğinde birlikte çalışabilmelerini sağlayabilmek ve ülkenin kaynaklarının verimli kullanılmasında yardımcı olabilmek için meslekle ilgili araç-gereç ve sistem standartlaşması ve,
 - . meslekle ilgili varolan bilgi ve tekniklerin değişimine karşı mesleği dinamik tutabilmek için yeni gelişmeleri araştırma biçimleri belirlenmelidir.
- . Öte yandan, meslekle ilgili ölçütleri uygulamak ve meslek ahlak kurallarının uygulanmasını gerektiğinde zorlayabilecek meslek kuruluşu kurulmalı; meslek üyelerinin çalışma şartları, mesleğin icrası sırasındaki ilişkileri ve üretimleri olan televizyon programı üzerindeki hakları yasal güvence içine alınmalıdır.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse; eğitim, teknik, sosyal bilimler, hukuk gibi birçok alanla yakın ilişki içinde hatta iç içe bir konum gösteren eğitim programları yapım-yönetim mesleği ayrı bir çalışma alanı olarak diğer televizyon programları yapım-yönetiminden farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle, televizyon eğitim programı yapım-yönetim mesleğinin sınırları, diğer bilim ve sanat alanlarıyla ilişki içindedir. Öte yandan bu konuda yetiştirilecek in-

sanların çok yönlü olmaları gerekmektedir. Mesleğe eleman yetiştiren kurumların ve mesleğin uygulamasının yapıldığı televizyon üretim merkezlerinin verimli ve nitelikli çalışmalar yapabilmeleri için bu anlayış doğrultusunda düzenlemeleri ve bu mesleğe ilişkin niteliklerin göz önüne almaları zorunludur.

K A Y N A K Ç A

- Abadan-Unat, Nermin. Batı Avrupa ve Türkiye'de Basın Yayın Öğretimi. Ankara: Ankara Üniversitesi S.B.F., 1972.
- A.B.D.Eğitimi İnceleme Milli Cemiyetinin Altmış-Dördüncü Yıllığı. Meslek Eğitimi. Çeviren: Cavit Sıdal. Ankara: Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları, 1971.
- Adam, Evertt E.Jr., Ronald J.Ebert, Production and Operations Management: Concepts, Models, and Behavior. London: Practice-Hall, 1978.
- Alexander, Pat. Broadcasting Glossary. National Broadcasting Training Centre.
- Alkan, Cevat. Eğitim Teknolojisi: Kuramlar Yöntemler. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1977.
- , Eğitim Ortamları. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1979.
- Armağan, İbrahim. Yöntembilim-1: Bilimsel Yöntem. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 1983.
- , Yöntembilim - 2: Bilimsel Araştırma Yöntemleri. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 1983.
- Artan, Sinan. Endüstri İşletmelerinde Yöneticilerin Yetiştirilmesi ve Türkiye'deki Uygulama. Eskişehir: İktisadi Ticari İlimler Akademisi, 1976.
- Aşkun, İnal Cem. İşgören: Eğitsel Yapıt. Eskişehir: İktisadi Ticari İlimler Akademisi, 1978.
- Aziz, Aysel. Televizyonun Yetişkin Eğitimindeki Yeri ve Önemi. Ankara: TODAİE, 1975.
- , Toplumsallaşma ve Kitle İletişim. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu, 1982.
- , Radyo ve Televizyon ile Eğitim. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi, 1982.

- , "Radyo ve Televizyon ile Eğitim," Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Onuncu Yılına Armağan. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ss. 357-374.
- Baggeley, John. "TV Production Research and Media Development." Media in Education and Development. Vol. 15, No: 1, March 1982, ss. 46-48.
- Bannister, Harry. The Education of a Broadcaster. New York: Simon and Schuster, 1965.
- Başaran, İbrahim Ethem. Eğitim Psikolojisi: Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri. Altıncı Baskı. Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1980.
- , Eğitime Giriş. Üçüncü Baskı. Ankara: Bilim Matbaası, 1978.
- Bates, Tony and John Robinson. Evaluating Educational Television and Radio. Walton Hall: Open University Press, 1977.
- BBC Annual Report and Handbook 1983. London: British Broadcasting Corporation 1982.
- Bertalanffy, Ludwig Von. General Systems Theory: Foundations, Development, Applications. Middlesex: Penguin Books, 1971.
- Bending, C.W. Communication and the Schools. Oxford: Pergamon Press, 1970.
- Berwanger, Dietrich. A Handbook on Low-Cost Film and TV Production in Developing Countries. Bonn: Friedrich-Ebert-Stiftung, 1976.
- Bloom, Benjamin S. (Editor), Max D. Engelhart, Walker H. Hill, Edward J. Fust and David R. Krathwohl. Taxonomy of Educational Objectives. The classification of Educational Goals, Handbook I: Cognitive Domain. Twentieth Printing. New York: David Mc Kay Company, 1975.
- Brown, James W, Kenneth D. Norberg and Sara K. Srygley. Administering Educational Media: Instructional Technology and Library Services. Second Edition. New York: Mc Graw-Hill Book Company, 1972.
- Brown, James W, Richard B. Lewis and Fred F. Marcleroad. AV Instruction Technology Media and Methods. Fourth Edition. New York: Mc Graw-Hill Book Company, 1973.

- Burke, Richard C.(ed.) Instructional Television. Bloomington: Indiana University Press, 1971.
- Butler, Robert Byron. "A Comparative Analysis of Three Instructional Television Presentation Formats," (East Texas State University, ED.D., 1980) Michigan: Micro Films International Axerox Company 822760.
- Emery, F.E. (ed.) Systems Thinking. Harmondsworth: Penguin Book, 1969.
- Ertürk, Selâhattin. Eğitimde "Program" Geliştirme. İkinci Baskı. Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1975.
- Fredric M., Levin. Theoretical Reading in Motivation. Chicago: Rand Mc Nally College Publishing Company, 1975.
- Garrett, Leonard J.and Milton Silver. Production Management Analysis. Second Edition. New York: Harcourt Brace Jovanovick, 1973.
- Gordon, George N.Classroom Television: New Frontiers in ITV. New York: Hasting House, 1970.
- Halloran, James (ed.). The Effects of Television. London: Panter Modern Society, 1970.
- Hancock, Alan (ed.) Producing for Education Mass Media. The Unesco Press Longman, 1976.
- Harris, N.D.C. Preparing Educational Materials. London: Croom Helm, 1979.
- Hart, Ian. "Educational Television: The Gulf Between Researchhers and Producurs," Journal of Educational Television. Vol. 8, No. 2, 1982, ss. 91-97.
- Hicks, Herbert G. Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından. Çevirenler: Osman Tekok, Bintuğ Aytek, Salim Şen. Ankara: Şan Matbaası, 1976.
- Hilliard, Robert L. Writing for Television and Radio. Third Edition. New York: Hasting House Publishers, 1981.
- Hormans, George C. İnsan Grubu. Çevirenler: Oğuz Onaran, Baskın Oran, Ünsal Oskay. Ankara: TODAİE, 1971.

- Hopkinson, Peter. "Film Göstermede Eski ve Yeni Yollar İle Film-Televizyon İlişkisi," Çeviren: Naci Güçhan. Kurgu TÖEF Dergisi. s. 2, Ekim 1979, s. 171.
- Jones, Robert B. "How to Write Successful ITV Scripts," Learning Via Telecommunications Reading From Audiovisual Instruction. Washington: 1978, ss. 55-57.
- Karasar, Niyazi. Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler. İkinci Baskı. Ankara: Torunoğlu Ofset, 1979.
- Kaye, Antony and Greville Rumble (ed.) Distance Teaching for Higher and Adult Education. London: Croom Helm, 1981.
- Kemp, Walter. "Crewing for Educational Television Production," Media in Educational Development. Vol. 15, NO. 1, March 1982, ss. 44-46.
- Kirk, Frank G. Total System Development for Information Systems. New York: John Wiley and Sons, 1973.
- Koçel, Tamer. İşletme Yöneticiliği Yönetici Geliştirme Organizasyonu ve Davranış. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, 1982.
- Kongar, Emre. İnsanı Yönlendirme ve Sosyal Hizmetler: Sosyal Çalışmaya Giriş. İkinci Basım. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1978.
- Rathwohl, David R. Benjamin S. Bloom and Bertham B. Masia. Taxonomy of Educational Objectives, The Classification of Educational Goals, Handbook II: Affective Domain. Reprinted. New York: David Mc Kay Company, 1974.
- Lerner, Daniel and Wilbur Schramm. Communication and Change in The Developing Countries. Honolulu: East-West Center Press, 1967.
- Levis, Bruce. The Technique of Television Announcing. London: Focal Press, 1966.
- Levis, Philip. Educational Television Guidebook. New York: Mc Graw-Hill Book Company, 1961.
- Longmate, Norman (ed.). Writing for The BBC: A Guide to Writers on Possible (Seventh Edition). London: British Broadcasting Corporation, 1983.

- Massie, Joseph L. İşletme Yönetimi. Çevirenler: San Öz-Alp, Hikmet Seçim, Kazım Dizdaroğlu, Mehmet Alptekin, Deniz Ataç. Eskişehir: Bayteş, 1983.
- Masterman, Len. Teaching About Television. Reprinted. Hong Kong: The Macmillan Press, 1983.
- Mc Anany, Emile G. "Why Educational Technology? Some Criteria for Choosing or Not Choosing," Educational Broadcasting International. Vol. 10, No. 3, September 1977, ss. 130-134.
- Mielke, K.W. "Renewing the Link Between Communications and Educational Technology," AV Communication Review. Vol. 20, ss. 357-401.
- Millerson, Gerald. The Technique of Television Production Eleventh Impression. London: Focal Press, 1974.
- , Effective TV Production. Second Impression. London: 1979.
- Moir, Guthrie. (ed.) Teaching and Television ETV Explained. Oxford: Pergaman Press, 1967.
- Oluç, Mehmet. İşletme Organizasyonu ve Yönetimi. Üçüncü Baskı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, 1978.
- Onaran, Oğuz. Örgütlerde Karar Verme. İkinci Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1975.
- Oskay, Ünsal. Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon: Geri Kalmışlık Açısından Olanaklar ve Sınırlar. İkinci Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1978.
- Öngören, Mahmut Tali. Televizyon Piyas Yazarlığı. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1973.
- , Televizyon Film Yapım Yöntemleri. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1976.
- , Senaryo ve Yapım. Ankara: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, 1982.
- Özön, Nijat. Sinema ve Televizyon Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1981.

- Öz-Alp, Şan. Yeni Gelişmeler Karşısında İşletme Yöneticileri ve İşletmecilik Eğitimi. Ankara: EİTİA, 1972.
- Radio Netherland Training Center, The Role of a Television Director. 1975.
- Ravage, John W. Television: The Director's Viewpoint. Colorado: Westview Press, 1978.
- Rilla, Wolf. The Writer and The Screen: On Writing for Film and Television. New York: William Morrow and Company, 1974.
- Rossi, Peter H. and Bruce J. Biddle (ed.). The New Media and Education. Chicago: Aldine Publishing, 1966.
- Rowntree, Derek. Educational Technology in Curriculum Development. Second Edition. London: Harper and Row, 1983.
- Salomon, Gavriel and Alicia Martin del Campo. "Evaluating Educational Television," Impact of Educational Television on Young Children Educational Studies and Documents New Series. Paris: Unesco Workshop, 1981, s.7.
- Sarıoğlu, Güner. Televizyon Programı Yapımı ve Yönetimi. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1976.
- Schramm, Wilbur. Big Media Little Media. California: Sage Publications, 1977.
- , The Impact of Educational Television. Urbana: University of Illinois, 1960.
- , Mass Media and National Development. Stanford: Stanford University Press, 1965.
- Schramm, Wilbur, Jack Jyle and Sola Pool. The People Look At Educational Television. Reprinted. Stanford: Stanford University Press, 1977.
- Scott, Robert Edward. "Audience Involvement In Planning for Production in Educational Television," (University of California, Los Angeles, ED.D., 1974.). Michigan: University Microfilms Axerox Company, 74-22,960.

Sherrington, Richard. "Script Writing for Educational Broadcasting: A Training Problem," Educational Broadcasting International. Vol.9, No. 4, December 1976, ss. 167-170.

Simon, Herbert A., Donald W. Smithburg and Victor A Thompson. Kamu Yönetimi. Çeviren: Cemal Mıhçıoğlu. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1973.

Şenatalar, Ferhat. Personel Yönetimi ve Beşeri İlişkiler. İkinci Baskı. İstanbul. İstanbul Üniversitesi Kitabevi, 1978.

Tamer, Kezban. "The Modality of The Visual: An Analysis of The Visual Aspects of Television to Determine Its Visual Patterns," (Yayınlanmamış Doktora Tezi, New York University, 1979).

———, Televizyonun Etkileme Süreci ile İlgili Savlar. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, 1983.

———, Televizyonun Özellikleri ve Eğitim Televizyonu. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, 1984.

Tanyeli, Halit. Personel Eğitimi: İlkeler Metodlar Teknikler. Ankara: B.T.İ.Yayını, 1970.

Tappolet, Frank R. (ed.) Nineteenth EBU International Seminar on School Television. Geneva: European Broadcasting Union, 1982.

———, Twentieth International EBU Seminar for Producers and Directors of Adults Education by Television. Geneva: European Broadcasting Union, 1983.

———, Twenty-First International EBU Seminar For Producers and Directors of Adults Education by Television. Geneva: European Broadcasting Union, 1984.

Tarbet, Donald G. Television and Our Schools. New York: The Ronald Press Company, 1961.

The American Film Institute, Guide to College Courses in Film and Television: The Official AFI Listing of Graduate and Undergraduate Courses. Seventh Edition. Princeton: Peterson's Guides, 1980.

The Encyclopedia of Film and Television Techniques. Second Edition. London: Focal Press, 1973.

Tickton, Sidney G. To Improve Learning: An Evulation of Instructional Technology Volume I. New York: R.R. Bowker, 1970.

Tosun, Kemal. İşletme Yönetimi Genel Esasları. İkinci Baskı, Ankara: Savaş Yayımevi, 1982.

Tutum, Cahit. Personel Yönetimi. Ankara: TODAİE, 1979.

Türk Dil Kurumu. Türkçe Sözlük. Altıncı Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1981.

Varış, Fatma. Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1978.

Venn, Grant. İnsan Eğitim ve İş. Çeviren: Haydar Taymaz. Ankara: Mesleki ve Teknik Öğretim Kitapları, 1968.

Wright, Charles R. Mass Communication: A Sociological Perspective. New York: Random House, 1959.

Wolf, Ing.G. Bilimsel Filmin Gerçeğe Uygunluğu. Çeviren: Fuat Kortel. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Film Merkezi, 1980.

Wurtzel, Alan. Television Production. Second Edition. New York: Mc Graw-Hill Book Company, 1983.

Zettle, Herbert. Television Production Handbook. Second Edition. California: Wadsworth Publishing, 1968.

———, Sight Sound Motion Applied Media Aesthetics. California: Wardworth Publishing 1972.